

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FŐGYMNASIUM
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1882—1883. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI

MAGYAR GÁBOR

IGAZGATÓ.

SZEGED, 1883.

BURGER GUSZTÁV ÉS TÁRSA MŰINTÉZETÉBŐL.

Tartalom.

Tanulmány a széptan köréből.

A tanári kar.

Előadott tananyag.

Írásbeli feladványok.

A tanulók előmenetele :

A) A kötelezett tantárgyakban.

B) A nem kötelezett tantárgyakban.

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Rövidítések jelentménye.

Statisztikai kimutatások :

A) A tanulók általános áttekintése.

B) A tanulmányok eredményének áttekintése.

C) Az érettségi vizsgálatok eredménye.

D) A tanulók származási helyének kimutatása osztályonként

Adatok a főgymnasium történetéhez :

A) Az intézet beléletére vonatkozó néhány fontosabb mozzanat.

B) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.

C) Ifjúsági segélyző-egylet.

D) Önképző-kör.

E) Gyorsíró-kör.

F) Szertárak.

G) Tanári könyvtár.

H) Ifjúsági könyvtár.

I) A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói.

Értesítés a jövő tanév megnyitásáról.

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FŐGYMNASIUM ÉRTESÍTŐJE

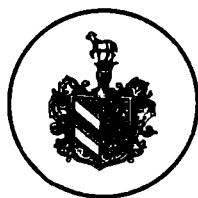
AZ 1882—1883. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI

MAGYAR GÁBOR

IGAZGATÓ.

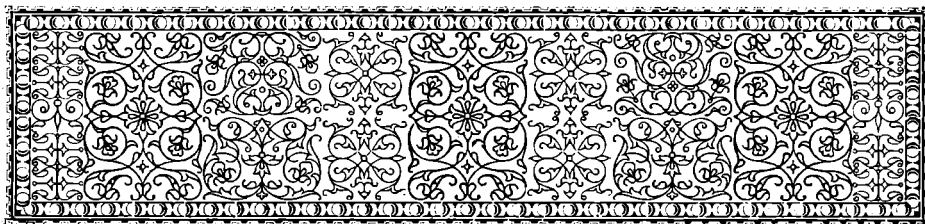

SZEGED, 1883.

BURGER GUSZTÁV ÉS TÁRSA MŰINTÉZETÉBŐL.

Tanulmány

a s z é p t a n k ö r é b ő l.

I.

A SZÉPRŐL ÁLTALÁBAN.

Az ember, mint a Teremtőnek a föld összes teremtményei fölé magasított remeke, azon kitüntető tulajdonsággal bír, hogy gondolkodik, ítél és következtet, s gondolatait képes akár érzéki jegyekben, azaz látható írás által, akár hallható hangokban, azaz jelentőség-teljes szavak által kifejezni, kinyilvánítani. Ő teljes szabadságából kifolyólag előre meghatározott terv szerint végzi teendőit, s öntudatos működéssel maga kovácsolja szerencsáját. Nagy hatalommal uralkodik a teremtmények fölött. Elméjének mélyreható erejével megfélemezteti, törbe ejti a rengeteg félelmes lakóit, egy csapással földre teríti az erős bércei fenyőt. Szellemével a föld göröngyein felül-emelkedve kikutatja az égi testek bámulatos sajátságait, kiszámítja, mily távolságban áll a nap földünktől, előre megmondja, melyik pillanatban megy a nap elé a hold s hány perczig takarja el fényét, benéz a földnek sötét üregébe, kiaknázza méhét, kikutatja titkait, . . . s mindezeket saját céljaira, hasznára és gyönyörködtetésére használja fel. Nem fognak ki elméjén a tengerek és folyók bösz hullámai sem; ezeken is jár-kelel hajóival; szóval övé az ég és föld, övé az egész világegyetem . . .

Csak ember tudja és érzi az igaz és jó eszméjének átalakító hatását, csak az emberi lélek élvezi a szellemi és anyagi világban egyaránt nyilatkozó szépet.

. . . De az embernek ezen kimagasló tulajdonsága, az elmének ezen felvilágosodottsága csak úgy értékes, csak akkor érdemel tiszte-

letet, ha az, mint Schiller „az ember aesthetikai neveléséről“ írt leveleiben határozottan kimondja, a jellemből indul ki s a jellemre hat vissza. A szép élvezése tehát bizonyos fokú szellemi és erkölcsi fejlettséget tételez fel; ezen fejlettség különbözteti meg az embert az embertől.

Az igaz, jó és szép örök eszméi képezik az emberiség legdrágább kincseit; ezek képesítenek tudományra, vallásosságra és művészetre, melyek együttvéve a népek valódi nagyságának és boldogságának feltételei. E háromság az, melynek világa ellenállhatatlanul vonzotta és ma is vonzza magához az érzéki eszes lényeket; ez a háromság az, mely felkölti, mozgásba hozza, tevékenységre indítja a szunnyadó szellemi erőket, s az embert, mint a szellemi erők és tehetségek szerencsés birtokosát, a földön elérhető tökély magaslatára jutni segíti.

Ha szellemi szemünkkel visszanézünk a mult országába s vizsgáljuk az emberi ész bámulatos műveit, azt találjuk a történet lapjain meghamisíthatatlan igazságként feljegyezve, hogy az öntudatra ébredt emberiséget az igaz, jó és szép három — egy eszméje vezette, kalauzolta és képesítette nagy, nemes, magasztos és dicső tettekre. A gondolkodó értelemnek fáradozása az igazság keresésében hozta létre az egyes tudományokat; az előre törő akaratnak az erkölcsi és az anyagi világban egyaránt feltalálható jó megvalósítására irányított cselekvése, törekvése képezi alapját a szívjóságnak és a jócselekedetnek, valamint a jólétnek és a boldogságnak is; a napi gondok és fáradozások által megviselt kedélynek pedig a széppel való foglalkozás szerzi meg azon tiszta gyönyört, mely után az emberi lélek oly nagyon vágyódik. A lélek megnyugvásához, kielégítéséhez az értelem és akarat munkáján kívül az érző kedély is nagy mértékben járul, sőt a boldogságot csakis ezen utóbbi tehetség kielégülése adja meg; mert hiszen ha hevülünk az igazért, ha lelkesedünk a jóért, úgy bizonyára ezt tesszük a szépért is, mely az igaznak és jónak visszaverődő fénye, s még a szeretet tulajdonképeni tárgya. Nincs kétség tehát abban, hogy a lélek nyugodtságát azon természetes állapotában kell keresnünk, midőn az a szép tárgyak élvezésébe merülve s azokban gyönyörködve jól érzi magát.

Nagyon messze vezetne célomtól, ha most a lelki tehetségek bővebb fejtegetésébe bocsátkozva az ember egész belső világának változatosságát külön-külön képekben mutatnám be; én itt a lelki életről csak némely általános s a felvett tárgyat megvilágító adatok rövid jelzésére szorítkozhatom.

Az újabb időben tett kutatások folytán azt állítják a bölcsek, hogy a lélek szervezete igen szépen megfelel a test szervezétének. A mi testünk két idegrendszer által kormányoztatik, melyek

az agyban, mint a lélek műhelyében, együtt működnek és onnan közösen kifelé hatnak. Az egyiket elnevezték sensoriusnak, vagyis külsőnek, a mennyiben kívül a test felületén van elterjedve s a tárgyilagosságot benyomásait a léleknek közvetíti, ezek az úgynevezett érzékek, milyenek: a látás, hallás, szaglás, ízlés és tapintás; a másik idegrendszeret elnevezték motoriusnak, vagyis belsőnek, mely a lélek benső állapotát, képzezeit, érzelmeit és vágyait kifelé valósítja. Valaki igen elmésen hasonlította a lelket oly férfiúhoz, a ki egy telegrafkészlet előtt ülve, számtalan dróton keresztül mindenfelől kap tudósításokat, s ennek következtében más drótok által ismét új parancsokat osztogat. A lélek is csakugyan ilyen befogadó és kiható szervezet, mert a külvilág ezer meg ezerféle benyomásait elfogadja, s ezek folytán képzeteket alkot magának, melyeket aztán cselekedetek által ismét valósítani kíván a külvilágban. A külvilág benyomásait a fentebb említett sensorius idegrendszer által fogadjuk. A külvilág alatt pedig nemcsak a rajtunk kívül eső tárgyakat és tüneményeket, hanem a szellemi fogalmakat, sőt a lélek fogalmát is kell érteni. A lélek, mint öntudat, magát tárgynak is képzelheti, azaz tárgyilagossíthatja önmagát, vagyis lelkünknek azon bámulandó képessége is van, mely szerint nem csak idegen, magán kívül eső tárgyakkal hozza magát viszonyba, hanem saját magát, mintegy maga-magából kivéve, állítja, mint tárgyat, önmaga, mint alany elé. Ezen vázlatos megjegyzést a lélekről és a lélek sajátosságairól annak megmutatása végett említettem itt fel, hogy kimondhassam, miszerint a lélek a szépet nemcsak a külvilágban veszi észre, hanem a három ős-eszmét, vagyis az igaz, jó és szép eszméit, önmagán is, megvalósíthatja. Most már azt is határozottan ki lehet mondani, hogy a széptannak, vagyis az esztetikának alapját a lélektan képezi, mely a természettudományok óriási haladása folytán valódi exakt tudománygyá fejlődött. Kétségbevonhatatlan bizonyossággal következik tehát az eddigiekből azon tapasztalati tény, hogy a „szép“ lélektanilag észrevevésen alapul, s az úgynevezett „széptani érzékek“, vagyis a látás és hallás által érezhető. Ugyanis: az ember a szemlélete előtt megjelenő tárgyakat érzékei következtében észreveszi; e tárgyak, melyek oly sokfélék, a lélek előtt megjelenvén, az emberre hatással vannak, lelkében nyomokat hagynak, s így bizonyos érzetet támasztanak, mely érzet mindenestre kellemes és gyönyört okozó anélkül, hogy abból a tárgyból valami hasznot húznánk.

Az emberi lélek egy nagyszerű világ, melyben ezerféle változatosság, ellentétek, a különféle célok és eszközök sokasága, az érzelmek különfélesége látható. Érzéki ingerek és vágyak, tetsző alakok, az igazság utáni vágykielégítése, a különféle érzelmek, kí-

vánságok és ösztönök, milyenek: a szeretet, gyűlölet, dicsvágy, önzés, öröm, fájdalom, remény, félelem, sat., melyeknek tárgya, lefolyása, ereje és színe a viharszerű szenvedélytől fogva a legszelídebb óhaj-tásig oly végtelen változatosságban fordul elő; a változó hangulatok, a diadalérzet legmagasabb fokától végtelen árnyalatú átmenetekben egész a reménytelen kétségbeesésig — mindezek ott úzik egymást, ott tombolnak, ott küzdenek egymással épen úgy, mint az emberek a világ nagy színpadán; az erősebb épen úgy nyomja el a gyengébbet ott is, mint itt, tekintet nélkül arra, vajjon a gyengébb ne-mesebb, igazabb és dicsőbb volt-e az erősnél; az ész, az értelem ott is gyakran elveszti kormányzói hatalmát a nemtelen vágyak és érzelmek megfékezésénél, mint azt gyakran a társadalomban tapasztaljuk . . . . És mégis a léleknek legfőbb lényege az egység. Van ugyanis a lélek bensejében egy hatalmas központ, egy egyetemes érzelem, melytől senki nem menekülhet, mely érzelmeinket, gondolatainkat, vágyainkat működéseikben irányozza, mely a világot és a szellemet egy egy-ségbe foglalja össze — *s ez a vallásos érzelem*. Ez a mi életünk hajó-jának amaz iránytűje, mely a viharok sötétjében bizton elvezérel ama kikötőbe, melyben feltaláljuk a világoosságot. Ezen vallásos érzelem nyújtja a legfőbb gyönyört, a teljes boldogságot. A vallásos ember a szép természet szemléletkor sem gyönyörködik csupán szép szí-nekben, szép alakokban, arányokban, viszonyokban, sat., hanem bámulja egyszermind a világ dicsőségét, mely egy az istenség dicsőségével.

Mindezen érzelmek egymást kölcsönösen áthatják, s a szerint, amint többé vagy kevesebbé lettek kiművelve, megnemesítve, össz-hangzásba hozva, tárják fel előttünk a világot is többé vagy kevesebbé szépnek s nyújtanak nagyobb vagy kisebb gyönyört annak szem-léleténél.

Ezeket így meggondolva, ezek fölött elmélkedve, könnyen beláthatjuk, hogy nem alap nélküli azon kijelentés, hogy a termé-szetnek illetően magasabb, egyetemesebb felfogásában és élvezetében áll a *szép lényege*.

Ha ezen bevezető alapeszmék és tájékoztató fogalmak fölött elmélkedik a haza reményére növekedő s a szép iránt fogékony ifju, a főntebbiek után okvetetlenül megvárja tőlem, hogy a szép fogalmá-nak és lényegének helyes, szabatos, kimerítő és kézzelfogható meg-határozását s ennek alapján részletesebb magyarázatát is adjam, vala-mint tudásvágya az iránt is kielégítést óhajt, hogy tudomány-e, és miféle tudomány az, mely a szép fejtegetésével foglalkozik?

Az első kérdésre, vagyis arra, hogy mi az a szép s lehet e ezen fogalomnak általános érvényű meghatározását, definitióját elvont

szavak segélyével adni, azt kell mondanom, hogy ez lehetetlen; s jóllehet már évezredek előtt egész mostanig sok mélyen gondolkodó lángszellem hordta össze e tekintetben értelmének becses munkáját, de még mindeddig senkinek sem sikerült oly bölcsészeti rendszert felállítani, mely egyetemes érvényre emelkedett volna. A világ bámulatát kivívott elmetermékek, melyek sok évi gondolkodásnak és fáradozásnak eredményei, mint valami büszke jégpaloták emelkedtek fel a gondolatok tengeréből, de azután mind összeolvadtak a felettök magasan álló igazság napjának győztes sugarai előtt. A szép eszméjét csak a metaphisikai okoskodás legmagasabb fokán lehetne felfogni; de ezt a magaslatot ember még nem érte el, s aligha fogja elérni. A szépnek eszméje ma is a legnehezebb és legkényesebb kérdések egyike; s azon szoros összefüggésnél fogva, melyben minden más eszméssel áll, képezi minden bölcsészetnek magvát és főcélját. A kutatás tehát biztos eredményre nem vezet; de azért nem maradhatunk vele szemben tétlenek, mert a szép lelkünket ezer oldalról izgatja, mindenütt találkozunk vele, a külvilág szemléleténél úgy, mint az ember belvilágában.

A szép fogalma egyetemes érvényű meghatározásának lehetetlenségére egypár példát is hozok fel. Ugyanis:

Látjuk a szépet az égboltozat fölséges sátorában, a csillagok ezrének reszkető fényében, az édig meredő jegesek vakító ormain, a mérhetetlenül elterülő Oczeán magasztos tükrén, a virágszönyeggel borított mezőkön, egy ártatlan lányka szüzi tekintetében, az igazságért elhaló hős vonaglásain, a játszi pillangó élénkszínű díszmezében, a szívet örömmámmorral betöltő pompás napkeltében, a lenyugvó nap aransugaraitól szegélyezett fényes ezüstfelhőben, sat. . . . . De mi az a közös valami, mely miatt mindezek szépek és tetszenek? . . . Ez a nehéz, ezt nem vagyunk képesek kifejezni.

Halljuk a szépet a természet nagy orgonájának megrázó dörögésében, a suttogva enyelgő alkonyi szellő ábrándos hangjaiban, a viharok által felkorbácsolt tenger haragos zajgásában, a virányok közt folydogáló patakocskák kellemes csevegésében, a magasban dalló kisdéd csattogány elragadó gyönyörében, a piczinyke gyermek gagyogó imájában, sat. sat. . . . . De milyen az a közös nyelv, melyen beszélnek? Ki mondja ezt meg nekünk? Ez a megoldatlan kérdés. Ezen szenvedett és szenved hajótörést az emberi értelemnek működése, erre nézve oly eltérők az aesthetikusok és philosophusok véleményei, nézetei.

A második kérdésre, hogy tudomány-e az aesthetika, és mivel foglalkozik? már határozottabb és biztosabb feleletet adhatunk.

Az aesthetika most már épen oly külön tudomány, mint akármelyik ága a tudománynak; mert a többi tudomány-ágnak megfele-

lőleg szintén az igazság kiderítésére törekszik. A széptan igazságát a szép eszméje képezi, melynek megfejtése első pillanatra igen könnyűnek látszik, amennyiben a „szép“ fogalmának használata a közéletben leggyakrabban előfordúl; de ha ezen fogalomnak nagy körét, nehezen körvonalozható terjedtségét, ezerféle nyilatkozatait és változatát nézzük: a szép eszméjének helyes, szabatos, kimerítő és egyetemleges érvényű meghatározása oly nehéz, hogy ez még senkinek sem sikerült. Ha valaki a szép eszméjét világosan akarná meghatározni, annak a szép egész nagy világát egy meghatározás keretébe kellene foglalni, hogy kikerülhesse azon nehézségeket, melyek az eredményt eddig akadályozták.

A szépészet tehát a szépnek eszméjét vizsgálja, fejtegetvén azon föltételeket, melyektől ítéletünk a szép tárgyról függ. Mivel ezen ítéletnek tehetsége művészeti ízlésnek is neveztetik, ennekokáért a szépészetet ízléstannak is nevezik. Szónyomozólag az aesthetika érzéstannak is mondatik, mert a szépnek érzelmét tárgyazza, vagyis azon hatást, melyet a szép tárgyak az érző és fogékony emberi kebelre gyakorolnak. Az aesthetika, vagyis szépészet, mint önálló külön tudomány, nem nagyon régi. A bölcsészetből fejlődött ki, ebbe volt beolvadva; mert a szép eszméjének vizsgálata, az igaz és jó eszméjével együtt, valamint ezek egymáshoz való viszonyának megállapítása a bölcsészet körébe tartozik. A mint azonban a tudományok egyes ágai mind több és több mivelőt, s ez által nagyobb és gazdagabb kiképeztetést nyertek: kezdettek mindjobban kiválni a bölcsészet mindent összefoglaló rendszeréből, s önálló képzést követeltek maguknak. Így vált ki a bölcsészetből az aesthetika is és lett külön tudományyá, anélkül azonban, hogy a bölcsészet annak tárgyalását egészen mellőzhetné. A bölcsészeknek az volt mindig a főhibájok, hogy saját bölcsészeti rendszerökből akarták a művészet szabályait leszarmasztatni, abból magyarázták a szépnek fogalmát és lényegét. S ez is egyik mellékes oka annak, hogy a szép eszméjének egyetemleges érvényű meghatározása még mindig a be nem fejezett tények közé tartozik. Nem azt mondjuk ezzel, hogy még nem volt a világon ember, ki ezt megkísérteni merészelte, sőt ellenkezőleg a legrégibb időktől fogva napjainkig számos gondolkodó iparkodott e tekintetben megközelítő értéleyezést, definitiót adni; hanem azt, hogy ennek kimerítő meghatározására ember képtelen; mert a „szép“ egy oly őstünemény, mely maga közvetlenül ugyan nem nyilatkozik előttünk, de melynek visszfénye ezerféle változatokban, a teremtő szellem különféle nyilvánulásaiban, a bel- és külvilág számtalan képeiben észlelhető.

Mint minden tudománynak, úgy az aesthetikának is igen sok és nagy haszna van minden emberre nézve, mely haszon azonnal szembeötlük, ha figyelmes pillantást vetünk e nagy mindenségre.

Emberi természetünkben fekszik, hogy a szép mellett örömet időzünk, vele szívesen foglalkozunk, s nem zárhatjuk el lelkünket azon benyomásoktól, melyeket a társadalmi viszonyok, helyzetek, állapotok és körülmények különféleségei gyakorolnak ránk, szemlélőkre. Van-
nak ugyanis a társadalmi életnek oly tényezői, melyek bennünk a szépe-
szeti érzelmeket felkeltik, mozgásba hozzák, ápolják, fejlesztik. A hangversenyekben, színházakban, muzeumokban a különböző idő-
szakok és nemzetek lángelméjű művészeinek alkotásaival ismerkedünk meg, gyönyörködünk, élvezünk és izlésünk finomul. A szobrászat és építészet izlés- és méltóságteljes alakzatai, nagy vonzó erőt gyakorolnak a szemlélő lelkek állapotára. A lélekemelő egyházi ünnepélyek és vallási szertartások, melyek a szépet, magasztost és felemelőt oly megragadóan szemléltetik, lehetetlen, hogy bennünket nemesebb érzel-
mekre ne indítsanak. Az elhunyt jelesek emlékének kegyeletes meg-
ünneplései, valamint a művelt és szép lelkek körében folytatott és élvezett társas együttlét eltagadhatatlanul igazolják és feltűntetik a szépnek hasznos befolyását.

Feltétlenül igaz Madách Imrének, az „Ember tragédiája“ hal-
hatatlan szerzőjének azon állítása, „hogy saját magunk nemzeti erejét,
mely századokon keresztül folytonos élethalál-harczban áll léteért, min-
denek fölött, és erősebben a megnyert csatáknál, esküvel pecsételt
mentőlevelénél az ingatag politikának, aesthetikai művelődésünk gya-
rapodása biztosítandja.“ És pedig nem csupán a költészet, mint sokan
hiszik és állítják; mert ez „csak egy kis részét képezi az aesthetikai
művelődés birodalmának; hol van még a festészet, szobrászat, zene,
melyek mindegyike elegendő, nemes kifejlődésében, egy nemzet hal-
hatatlanságát biztosítani?! De az aesthetikai művelődés az összes
szépművelődés határánál sem éri végét, túlárad az rajtok s hat kívü-
lők is, mint a jogérvet, melyet a törvényhozás terme be nem zár. Ott
van az élet minden mozzanatában, minden csekélyke tárgyban, mely
nemcsak a ragyogó testek tükréről csillámlik vissza, de jelen van
minden egyébnek is színében és árnyalatában. Szóval, hasonló az a
sóhoz: bár maga nem étel, de ott van minden ételnek ízében, s nél-
küle ízetlen minden. Napi foglalkozásaink elosztásában, házunk beren-
dezésében, testünk magatartásában, a legcsekélyebb mindennapi esz-
köz vagy műszer megválasztásában aesthetikai képzettségünk nyilat-
kozik.“ Nézzük ezt közelebbről is. Mindenki elősmeri azt, hogy egy
város külső fekvésének kiessége, belsejének tisztasága, rendje, építé-
szeti modora és csínja is kellemesen és nemesítőleg hat a lakosok
izlésére. Az olyan városok és községek, melyek törvényhatóságaik
lelkiismeretes gondossága folytán a főntebb dicséert kellékek szerint
fejlődnek, egyszersmind aesthetikai erkölcsükben is gyarapszanak,

nemesbűlnék. Elmésen jegyzi meg idevágólag Göthe, a nagy német költő: „Ha valamely városba belépünk, az egyes házakon azonnal tisztán láthatni, hogy milyen gondolkozásúak gazdáik, és hallani az ítéletet, melyet a hatóságról mondanak. Mert ahol falak és tornyok omlanak le; hol a gödrökbe bűzös szemét gyűlik össze; hol mindenféle szenny undokítja az utcákat; hol az elmozdult kő nem tétetik vissza helyére; hol a gerenda elrothad és a ház hiába eseng új támaszték után: ott a kormány bizonyára rossz kezekben van. Ahol rend és tisztaság nincs, ott a polgár ép oly könnyen hozzászokik a lusta hanyagsághoz, mint a koldús rongyruháinak foszlányaihoz és szennyéhez.“ Hát a szépműveknek nemesítő, fejlesztő és javító hatását ki vonhatná kétségbe?!...

Világosan látjuk tehát ezekből, hogy az aesthetika, a széppel való foglalkozás, a szép műveknek tanulmányozása és élvezete, a legnemesebb és legtisztább élvezet. S míg a kiképzett aesthetikai fogékonyság bennünket sokkal több élvezetre képesít, ugyanakkor lehetetlenné teszi a nemtelenebb gyönyörök élvezését. Az ilyen élvezetektől a szép érzékű ember hideg megvetéssel fordul el, mert megtanult nemesen élvezni. A szép szemlélete és a vele való foglalkozás: az ízlést nemesíti, a kedélyt gyöngédebbé, a szívet jobbbá, az embert magát szebbé teszi. Ha csupán értelmünket műveljük ki, ez által igen könnyen mindenbe bcavatkozó, czivakodó, egy szóval kellemetlen társadalmi lényekké válhatunk. Az erkölcsi oldal egyoldalú képzése nagyon sötétté, szigorúvá, kegyetlenné, s igen sokszor boldogtalanná teszi az egyént és környezetét. Ezekhez kell járulnia az aesthetikai oldal képzésének is, mely nem zárja ki a másik kettőt, sőt azt bizonyos fokig megköveteli, de az életet és embereket derültebb, magasabb, szeretőbb szempontból tekinti, s azt szebbé és boldogabbá teszi. S így kell, hogy a törekvés a szép után, a belső és külső szépnek önmagunkban való megvalósítása: minden embernek célja és feladata legyen. S különösen feladata ez a nőknek, kiknek egyik lényeges rendeltetésök, hogy megszépítsék a világot.

Most már tisztán áll előttünk a szépnek szoros összefüggése az igazzal és jóval, valamint az is, hogy összes tevékenységünket az igaz, jó és szép három- egy öszme megvalósítása veszi igénybe.

II.

Az aesthetika rövid története.

Az imént elmondottakból kiviláglik azon beigazolt valóság, hogy a szép eddig szavakkal meg nem határozott eszme; ennek bővebb megértetéséhez és tágabb értelmezéséhez kívánok járulni azon összegyűjtött adatokkal, melyek a széptannak, mint önálló tudományágnak történetéhez tartoznak.

Minden ember, legyen az a műveltség és társadalmi rang bármely fokán, bir, habár öntudatlanul is, több-kevesebb képességgel, fogékonysággal a jó, igaz és szép iránt. Annyira velünk született, annyira belénk oltott sajátság ez, hogy jótékony hatása alól magunkat kivonni egy lenne emberi méltóságunk megtagadásával, annyit tenne, mint bűnös könnyelműséggel minmagunk ellen dühöngeni.

Milton, Angolország elsőrendű költője, az „Elvesztett paradicsom“ című remek hősköltemény hirneves szerzője, ki a 17. században élt, (elvesztette szemevilágát s mint vak, világtalan halt meg) a költészetnek és így a szépnek történetéről, és az emberi kedélyre való hatásáról elmélkedvén, élénk képzelettel azt mondja, hogy a megteremtett világ nagyszerű szépségeinek bámulatába merült és ezek által egészen elragadtatott első ember első nyilatkozatát a legfőnségesebb Teremtő iránt; a szépnek látása, szemlélete csalta ki. Ez, kedves ifjú, ámbár egy költő phantasiájának a szüleménye, de mégis olyan nyilatkozat, melyet tökéletesen magunkévá tehetünk; hiszen nincs kétség benne, hogy az emberi kedélyt ősidőktől fogva leggyakrabban indíták meg az úgymondott aesthetikai érzelmek, melyek a kívülről ható benyomásokra keletkeznek. Nagyon szépen és az egész emberiségre vonatkozólag mondja Eötvös is „Gondolataiban“, hogy „kereshetjük Istent eszünkkel, de megtalálni őt csak a szív által lehet“. A léleknek a teremtés bájai által előidézett, fölemelő s túlvilágot sejtő hangulata tehát az emberi nem legkorábbi kedélymozgalmaihoz tartozik. De világítsuk meg ezen állítást kissé jobban, tegyük könnyebben felfoghatóvá.

Mióta Flóra kedves gyermekei, a gyönyörű és illatozó virágok; mióta a szivárvány, a békének égből földre nyuló hétszínű íve, vagy a csillagokkal bevont égboltozatnak főnséges kékje, avagy a tüzes villám s ennek dörgő kísérője, az emberre hatnak: azóta jelentkezik a kedély mélyén a gyermeki félelem, azóta tűnik föl, először ugyan csak boldogító sejtelve a szellem létének a természetben, majd

később az ezeket létrehozó fensőbb hatalomnak és a túlvilág létének élénk hite.

Tekintsünk csak szét széles e világon, keressük fel azon embereket, kik, távol a civilizáció mintába öntő hatásától, a szabad természet karjain élék napjaikat; vizsgáljuk meg őket napi ténykedésükben, nem azt fogjuk-e tapasztalni, hogy előttünk még oly silánynak tetsző eljárásukban sem elégszenek meg valamit igazán és jól tenni, hanem azon vannak, hogy azt még szépen is tegyék.

Az őskor nomádjai, azaz vándornépei, minőket Közép-Ázsiában a Kaszitengernél és messzebb keletre még most is láthatni, midőn nyájaikat egyik helyről a másikra terelgették, magokkal vitték fogékony lelköket is; és ahol a nyájak legeltek, ugyanott gyönyörködtek a pásztorok is a szép, a magasztos természetben, melynek életet, mozgalmat, hangulatot kölcsönöztek. A kézművesek, iparosok, mesteremberek, midőn az ugynevezett „remeket“ készítik, szintén a szépet akarták és akarják megérezékíteni, feltüntetni.

A görögök előtt virágzott népektől sem lehet megtagadni a szép iránt való érzést és a művészeti szellemet, melynek nyilatkozatát az irodalomban úgy, mint a művészetben feltalálhatjuk. Tekintsünk el az irodalomtól és a költészettől, — az építészetnek és a szobrászatnak dicső emlékei is elég hangosan hirdetik a világ legrégebbi népeinél feltalálható művészeti szellemet. A hébereknél Dávid palotája Sion hegyén, a bölcs Salomonnak nagyszerű temploma Mória hegyén; továbbá Babylon és Ninive városok óriási palotái; India szikla-templomai; az egyiptomi lobrok, obeliszkek, sziklasírok, szobrok, katakombák, sphinxek; a perzsáknál Persepolis nagyszerű romjai s a szép szobrászati művekkel ékesített királyi várak és paloták, sat. — mind az emberi szellem azon munkálkodásának eredményei, mely által a szépnek megfelelő szép alakokban való előállítására czéloztatott. Igaz, hogy ezen műalkotásokban a szép nem volt oly magas mértékben megtestesítve, mint ezt pl.: az athenai Parthenonon szemlélhetjük, hol minden egyszerűség mellett a legnagyobb arányosság és a legszebb összhang, teljes bevégeztség tűnik fel a szemlélő előtt; hanem azokban anyag anyagra van halmozva, tér tér mellé van állítva, és pedig oly megdöbbentő kiterjedésben, hogy egységet és szabályosságot hasztalan keresünk. És ha mindjárt az építészettől elválhatatlan szobrászati és festészeti művekben: mint a Persepolis falain ábrázolt hősökben, az indiai templomokat tartó elefántokban, az egyiptomi templomok előtt örökdő sphinxekben nincs is meg az az élet, az az összhangzó szépség és arány: Ázsiának és Afrikának főntebb említett őskori népeitől az érzéket a szép iránt és a szép megvalósítására való törekvést, és így a művészeti szellemet megtagadni nem lehet, sőt ennek léte-

zését és befolyását úgy a jelen, mint a későbbi időkben szerepelt nemzetek szellemi életére, műveltségére, s az ízlés finomítására, hatásonak, üdvösnek kell mondanunk.

Később Európában különösen a görögök voltak azok, kik a szépet az irodalomban úgy, mint a művészetekben, leginkább az építészeten, a görög templomok épületeiben, a lehető tökélyben állították elő. A görögök voltak azok, kik a nagy természetet a legváltozatosabb mozgalmú élettel ruházták föl; szemeikben az ég rezgő csillagai, az árnyas berkek, a csörgő patakok, maga az egész természet csupa élet, az ezer alakulatú anyag pedig szellemtől áthatott volt.

Azokban tehát, mikkel az aesthetika tulajdonképen foglalkozik, t. i. a szépzéleti érzelmekben, hangulatok- és felfogásokban, ősidők óta nem volt hiány, de igen is volt a széptannak, mint külön tudomány-ágnak elméleti kifejtésében. A régi Göröghon bölcseinek élénk és kutató szelleme e téren is tőn kísérleteket, hiszen a görög nemzet volt az első, mely szépzéleti értekezéseket írt és közlött az utókorral; de nem sikerült odáig menniök, hogy az eredményeket önálló tudománynyá tömörítsék. Majdnem két ezredig dolgozott a tudós világ a bölcsészet egyes ágain anélkül, hogy valakinek eszébe jutott volna az aesthetikát a tudomány rangjára emelni.

Egy gondolkodó emberre sem lehet közönyös dolog az, hogy miként gondolkoztak előtte mások, különösen oly tárgyról, mint a szép eszméje; azért ki nem hagyható ezen tanulmány köréből a különféle nemzetek hirneves tudósainak gondolkodása és elmélkedése, melylyel azok a szép eszméjét meghatározni, körvonalozni, fejtegetni törekedtek. Ezen nézetek rövid jelzése világot fog vetni az aesthetikának, mint a bölcsészeti kutatások eme leányának, történetére és fejlődésére.

A görögöknél Sokrates, Plátó és Aristoteles előtt a bölcsészeti gondolkodás jelleme az volt, hogy az emberi ész az érzéki világra, a természet és világ előállítására volt irányozva. És ez igen természetes, mert ha az emberi szem már eléggé legeltette magát a vándor csillagok örökös mozgó pályáján; ha a lélek eléggé bámulta már a világ nagyszerű és pompás alkotmányát; ha az élet változó jelenetei már közvetlen és néha-néha érzékenyen érintgették az embert: csakis ekkor fordul vissza az ember a távolabbaktól magához, ekkor kezdi saját belsejét, kezdi különösen saját szívét vizsgálni.

Ezt az irányt látjuk miletusi Thalestől, mint a philosophiai tudomány nagy alkotójától és a természetphilosophia megkezdőjétől kezdve, és Anaximander, Anaximenes (joniai bölcsészet), továbbá Pithagorás s követői, valamint Xenophanes, Parmenides, Zeno (eleai

iskola, Elea görög várostól), nemkülönben Heraklít, Empedokles, Leükippos (atomista), Anaxagorás, Diogenes és Archelaus, ugyszintén Protagorás, Gorgiás (sophisták) s még mások által különféle változatokban folytatva és gondolkodási módjuk szerint egyes részletekben átídomítva, értelmezve.

Mielőtt a pogány ó-kor legnagyobb tekintélyeinek nézetét a szépről jelezném, előre kell bocsátanom, hogy a szép eszméje lényegének kérdésében a legkiválóbb tudósok és művészek a legrégebb kortól fogva a mai napig két táborra oszoltak, s úgy harcoltak egymás ellen az ész és tapasztalás fegyvereivel. Azokat, kik a művészet és a szép lényegét csupán a tartalomban, vagyis a szépműben rejlő szellemben, eszmében vélték feltalálhatni, elnevezték materialistáknak, vagy más szóval idealistáknak; — azokat pedig, kik minden szépséget az alakra visznek vissza, és az eszmetant elvetve a szép igazságot a realis (való) világban keresik, formalistáknak, v. más szóval realistáknak nevezték. Most nézzük, hogyan gondolkodott a szép eszméjéről azon hirneves görög bölcs, ki „a bölcsészet fejedelme“ megtisztelő címét és „isteni“ melléknevet nyert, Plátó tudniillik, a Kr. előtti 4-dik század azon lángeszű tudósa, kinek munkáiban a későbbi aesthetika minden tételének csírája, alapeszméje feltalálható.

Plátó szépeészeti nézeteinek kettős iránya van, egyik a formára, másik az eszmére vonatkozik; s azért az alak és tartalom különfélesége szerint azt mondá, hogy a szép alakilag a mérték, arányosság, ügyesség, czélszerűség és tökéletesség tulajdonaiban; tartalmilag pedig a tiszta eszmében áll. Látjuk ebből, hogy Plátó a föntebb említett mindkét iránynak érthető tételeit összefoglalta. Plátót az ő eszmetana arra vezette, hogy a szépet „létező létnek“ nevezi, de alaknélkülinek. De ha figyelembe vesszük azt, hogy ő a tragikumot és komikumot egészen kizárja a szép birodalmából; ha meggondoljuk, hogy egyes munkáiban a költészetnek és a művészetnek igen alacsony helyet jelöl ki: igen természetesnek találjuk, hogy ily korlátolt műfogalmakkal még ráviteles úton, azaz egyes szépségekből vonva le a szépet, sem találhatta meg az igazán „létező lét“ útját s a szépnak magvát és központját. Az az egy gondolata és meggyőződése, hogy az aesthetikában a szépet az Isten eszméjére vezette vissza, úgy okoskodván, hogy valamint az változatlan és egy, úgy a szép is csak egy lehet s örökké változatlan, — mindenestre nagy szolgálatokat tett a későbbi gondolkodóknak. Van Plátónak a többi közt egy munkája, melynek czíme „Hippias major“; ebben Sokratessel beszélget a szépség lényegéről s azt mondja, hogy neki a hosszú és eredménytelen bűvárlatokból mégis volt az az egy haszna, hogy meggyőződött e mondás igazságáról: „Minden szép nehéz.“

Aristoteles a tapasztalásból, az egyes tapasztalati adatokból indúlt ki, s az egyes művészetek vizsgálata és összehasonlítását által kívánt egyetemes szabályokhoz jutni. Ezen tapasztalati iránya megmagyarázható azon állításából, hogy a költészet és művészet minden alakjait a természet utánzásainak mondja. De ebből épen nem következik az, hogy Aristoteles a természetnek pusztá utánzását tartotta volna művészetnek, mert ott, hol a költészetet összehasonlítja a történelemmel, nyíltan kimondja, hogy a szépművészet fönségesebb a történelemnél, mely az eseményeket úgy közli, amint végbementek, a költészet pedig az eseményeket az észnek eszméihez méri.

Itt, habár szorosán véve nem tartozik az aesthetika történetéhez, alkalmat veszek magamnak, épen Aristoteles nézetéből kiindulva, annak kijelentésére, hogy nem helyes az a vélemény, hogy a művészet lényege a természet utánzásában áll. Mert a művészet a természetet nem utánozza, hanem alapot vet a természet tanulmányában, — kiválogatja a természetből, ami legjobban összevág az ő saját céljával s aztán felruházza azzal, ami nincs a természet birtokában, t. i. az ember szellemével és lelkével. Ha a művészet a természet utánzása volna, akkor legjobban kellene gyönyörködnünk az olyan szoborban, mely csupa természetűségből az embert finom hajjal, bőrrrel s a bőrön finom szőrszálakkal ábrázolná, — akkor a photographia, mely a lehető leghívebben adja vissza a képet, a legnagyobb művészet volna, — már pedig a photographia nem is művészet. A művészet lényegét inkább az eszmék megszemélyesítése képezi.

Ezen rövid kitérés után nézzük, hogy Aristoteles mit tart szépnek.

Ő a szépről körülbelül csak annyit mond, hogy az bizonyos nagyságon és renden, bizonyos egységen és különféleségen alapszik. Vischer Frigyes, német aesthetikus, kinek terjedelmes aesthetikája legújában, 1848-ban, jelent meg, Aristoteles nézetére igen helyesen azt jegyzi meg, hogy ezen meghatározás ép oly szűk, mint tág. Szűk azért, mert a szépnek mivoltáról, tartalmáról, a szépeszeti érzés természetéről semmit sem mond, tág pedig azért, mert igen sok olyan dolog létezik, melyek nagyságon és renden, egységen és különféleségen alapulnak. Egyébiránt Aristoteles a maga módja szerint legmélyebben nyúlt a szép lényegébe. Az ő híres tana a szenvedélyek tisztításáról oly világos felfogásról tanuskodik, hogy csak általánosan kellett volna alkalmaznia a szépnek egyes fajaira, s a szép lényegének sikeres megoldásához juthatott volna. Csakhogy erre oly lélektani ismeret kellett volna, mely csak a boncztan és más tanok újabb hódításai folytán lett lehetségessé.

Az ó-kornak harmadik nevezetes bölcsésze Plotin. Szerinte a szép annyi, mint a szellemi eszmének uralma az anyag felett, s az

anyagának a szellem által való tökéletes áthatottsága. Plotin ezen szé-
pészeti elméletének megértésére, igazolására ide igtatom „De pulchri-
tudine“, vagyis a „Szépségről“ című művéből a következőket: „A
csodálkozás, vágy, szeretet és öröm érzelmeit keltik föl szívünkben
az érzékfölötti dolgok is.“ „Mit tapasztalsz“, mondja ő, „mint érzesz
bensődben valamely szép cselekmény, nemes kedély, magasztos jellem,
különösen pedig az erény és nyilvánulásai, a lelki szépség iránt? S
vajjon, mi tulajdonképeni tárgya ezen érzelmeknek? Nem az alak,
nem a szín, nem a kiterjedés, hanem a lélek, mely színnel nem bír,
s melyben a bölcsesség, mely hasonlóan színtelen, s a többi erények
tündökölnék . . . Itt láthatod a nagylelkűséget és egyenes szívet, itt
a józan önmérsékletet s a bátorságot tiszteletgerjesztő vonásaiban,
itt az érdemet s szemérmetséget, amint előtted vidám arczczal,
nyugodt s komoly magatartásban elvonúl; s mindezekben előmölve-
látod az Istenhez hasonló szellem dicsfényét.“

Meg lehet itt említeni még Philostratust és Longínust; ezek
azonban csak egyes szépzészeti fogalmakkal és nem általában a szép
eszméjével foglalkoztak. Csak névleg említem fel szent Ágostont, ki
a szépet az egységben és mértékben keresi, s a difficultások ellené-
ben azzal védi magát, hogy a szépet az Istennel azonosítja, mi
által az alak és anyag közti különbség természetesen megszűnik, s
ezzel vége minden tudományos vitának.

A rómaiaknál különösen Cicero s mások a szép eszméjének
magyarázásában a görögöket követték, ezektől kölcsönöztek eszmé-
ket, a görög szellem éltető fénysugarai világították be náluk a szel-
lem birodalmát.

Ezen időtől fogva nagy szünet áll be a szépzészeti bölcselkedésben.

Fölszínre kerekedett t. i. a scholastica philosophia, melynek
főproblemáját, azaz feladatát, a hitelvek összeegyeztetése az öntuda-
tos gondolkodással (= a hitnek és tudásnak kiegyeztetése) képezte.
Főtörekvés volt tehát e korban (a közép-korban) a philosophiát visz-
szavezetni az isteni kinyilatkoztatáshoz, és az ész szabad gondolko-
dását a hit tekintélyével szabályozni. Ezen törekvések eredményezték
az ugynevezett nominalismus és realismus közt kifejlődött hosszas
vitákat, melyeknek bővebb fejtegetése már a felvett tárgy körén
kívül esik; itt is csak a történeti időrend megtartása kedvéért emlí-
tettem föl.

Csak az újabb időben fordítottat ismét nagyobb gond az
aesthetikára, midőn a francia Cartesius, az ujkori bölcsészet megalapítója,
a 16. században, és Spinoza és Leibnitz 17. századbeli német
bölcsészek mélyreható értelmökkel némi önállóságra emelték a böl-
csészetet. És ezzel kezdődik az ujkori német szépzészek hosszú sora.

Baumgarten Sándort teszem az első helyre, jóllehet már ő előtte az angolok lélektani úton értelmezték a szépet, de a fő érdem mégis csak Baumgartené; mert először a szépezetet ő emelte az önálló tudomány rangjára; másodszor, mert ő adta neki az „Aesthetika“ nevet, melyet most is visel. Baumgarten állítása szerint szép az érzékileg megismert tökély; ez más szavakkal annyit tesz, hogy a szép az alsóbb tehetségekhez tartozik, hogy az a tökéletességnek érzéki, azaz zavart ismerete, mely csakis a felsőbb lelki tehetség által nyert világos ismerettől kap igazságot. Szerinte a szép tisztán formai szépség. Baumgarten álláspontja, habár volt neki sok követője, nem helyes; mert a szépet alárendelt szerepre kárhóztatta, és a tökélyt, mint felsőbb czélt, a szépség fölé helyezvén, a szépet akarva nem akarva tökéletlennek állítja, mely ama fő czélnak tartozik szolgálni. Herman Lotze szerint Baumgarten az aesthetikában az érzelmek logikáját adta.

Lessing — a német nemzeti irodalom reformatora, a híres dramaturg, vagyis a színművészet szabályainak első nyomozója és leírója — a szép fejtegetésében Aristotelest követte. Szerinte a szépség azon formában áll, melyet a természet akart adni minden egyes teremtménynek, de melyet az ellenkező anyag és más kedvezőtlen körülmények miatt nem birt létrehozni. Ezen meghatározás nem elég teljes; mert először elmélete bár a művészet egyes nemeire illik, a művészetekre általában nem alkalmazható, másodszor meg elméletéből bajos meghatározni, hogy mily fontosságot tulajdonít neki a szépben, minthogy a szép meghatározását nem adja. Némely aesthetikusok az alakra, mint a szépnek szerinte egyik leglényegesebb tényezőjére vonatkozó megjegyzéseiből azt akarták kideríteni, hogy ő a szépet a tartalom mellőzésével pusztán csak a formába helyezte. Lotze ezen ráfogás ellen tiltakozik, mert az ő véleménye szerint Lessing a szépet nem pusztán az alak összhangzatosságában látja, hanem „a tartalomban, mely az alak, mint eszköz által az emberben szépezeti gyönyört ébreszt.“

Winckelmann elmélete egészen Plátóén alapul. „*A legfőbb szépség, mondja Winckelmann, Istenben van.*“

Mindezeknél nagyobb érdemeket szerzett magának a széptan terén a mélyen gondolkodó Kant. Az ő elve a lélek; a szép egyedüli forrása pedig az ítélőtehetség. Ezen szépezeti ítélőtehetség szerinte nem egyéb, mint a tárgyak képzetének (mert tulajdonképeni tárgyak szerinte nincsenek) helyeslése vagy rosszalása, a szerint, a mint azok a mi ismerőtehetségünknek megfelelők vagy meg nem megfelelők. A szép tehát teljességgel önleges, melynek a tárgyakhoz semmi köze. A szép ennél fogva a képzeteknek a mi lelkitehetségünknek meg-

felelő viszonya; így tehát Kant nézete szerint: 1. szép az, ami érdek nélkül tetszik (minőség); 2. ami általában tetszik (mennység); 3. ami határozott cél nélkül a célszerűség formájában tetszik (viszony); 4. ami szükségképen tetszik (módozat). Ezen meghatározások azon sajnós következtetésre vezették a nagy gondolkodót, hogy ott, hol a tetsző ítélet nélkülözi a célképzetet, mint például az emberek és állatok szépségénél, valamint minden szellemi és erkölcsi szépségnél, nem létezik szabad szépség, hanem csak lappangó szépség; ami arra megy ki, hogy az igazi szépség birodalma csak a virágokra szorítkozik, mivel azok semmit sem fejzenek ki. Kant széptanának tehát fő jellemvonása az önlegesség, az egyéni tetszés, miből következőleg a lélek a természet nyers hatalma ellenében, melyet ő legyőzhetetlen hatalomnak tüntet fel, szabadnak érzi magát és e győzelmében gyönyörködik. Már pedig hogyan lehet azt hinni, hogy például a mérhetetlen világtenger vagy a hófödte Alpések nagyszerű képe, vagy a Niagara esése mellett csak önmagunkat érezzük fenségeseeknek, csak önmagunkat bámuljuk? holott a tény inkább az, hogy az isteni hatalom ily nagyszerűleg szóló bizonyosságai előtt a mi saját énünket nagyon is parányinak, törpének érezzük!

Schiller, Kantnak jeles követője, az ösztön és ész kibékülésében keresi a szépet: beszél játék-ösztönről, alak-ösztönről, anyag-ösztönről, sat.; nagy súlyt fektet az erkölcsös cselekvésre.

Ezen elmélet ellen majdnem szenvedélyesen kelt ki Herder. Szerinte a szép érzelme a jólétben fekszik. Ha jólétnek örvendünk, akkor jól érezzük magunkat; ez a jó érzés támad lelkünkben akkor is, midőn remek műdarabokat szemlélünk.

A legújabb német bölcsészek közül:

Fichte — Kant és Schiller nyomán — úgy határozza meg a szépet, mint a lelki tehetségek összhangját; elválasztja ugyan az igaztól és az erkölcsitől, de azért mégis az utóbbira tér vissza.

Schelling, ki bölcsészete központjává a művészetet teszi, a szép eszméjéről egészen Plátó nézetét vallja; mert szerinte a szép annyi, mint tiszta fogalom, a természetben valóban létező.

Hegel, az eszmeelviség nagy királya és Kantnak ellenlábasa, a tárgyaktól kiindulva tér vissza az énhez.

Nem akarom Hegel gondolatilag szép, de igen nehéz és igen gyakran zavart dialectikai tételeinek fejtegetése által jelen tanulmányomat hosszúra nyújtani; itt csak a szépre vonatkozó nézeteit említem fel. Hegel szerint szép az eszmény, azaz: a határozott alakban megjelenő eszme. De az eszme előtte nem más, mint a fogalom, a fogalom valódisága és e kettőnek egysége. Azért nála a szépség és igazság az eszmére vonatkozólag egyet jelent; pedig a szépzéleti

érzelemigazságot meg kell különböztetnünk az elméleti igazságtól. És épen ez a hiánya a hegeli iskolához tartozó oly jeles szépészeknek is, minők Vischer, Weisse és Ruge, kik különben nagy érdemeket szereztek maguknak a széptan körül.

Ezen három férfiú műveiben igen sok szép eszme van lerakva, melyekből sokat lehet tanulni; de sajnálattal kell kijelentennem, hogy a szép lényegének tökéletes meghatározása egyiknek sem sikerült. Ki kell itt emelnem Vischernek „Aesthetik, oder Wissenschaft des Schönen“ című 1848-ban megjelent 4 vaskos kötetű munkáját, mely észrevételeinek finomsága és a szép egyes mozzanatainak teljes kidolgozása által a maradandó becsű könyvek közé tartozik. Vischer szépnek mondja a határozottan megjelent eszmét, tehát oly külső érzéket, mely a szellem által átképeztetik, hogy az eszmét tisztán kifejezze.

A főtebb említett idealistáktól eltérő uton haladt Herbart, a ki egyedül próbálta tovább fejleszteni Kant elméletét, de realis alapon. Ő t. i. az eszmék csillogó tanát elveti és a valóban (real) keresi a szépet. Szerinte minden látszatnak valódiság felel meg. Valamint a füst utal a tűzre, úgy a mi képzeink utalnak bennünket a valóra. A sokféleségben jelentkező való magában véve egyszerű és változatlan; csak a tárgyak egymáshoz való viszonya változik. Ezen viszonyok, mint külformák, képezik szerinte a szépet. A mit közönségesen szépnek, kellemesnek, fenségesnek, nagyszerűnek, sat. szoktunk mondani, az szerinte nem tartozik a széptan birodalmába, hanem csupán fellelkesülés. Herbart széptanában mindenesetre nagyfontosságú ezen szépségi formáknak kitüntetése, melyekre Zimmermann, igen jeles német tudós és bölcsész is nagy súlyt fektet.

A realis irány követőihez tartoznak: Carrière Móricz, Kirchmann és Horvitz. Ez utóbbi azt mondja, hogy a szép nem valami elvont fogalom (eszme), nem valami külön tulajdonsága a tárgyoknak, se nem valami önleges sajátság vagy puszta alakviszony, hanem: a szép maga a tárgy, azaz: a dolgok lényege, az azokban uralkodó törvény; szóval: a szép lényege annyi, mint a dolgok lényege. Alanyilag a szép annyi, mint a dolgok lényege.

Leibnitz az ő híres Pneumatikájában (lélektan) szépnek nevezi azon tökélyt, melynek megismerése, minden egyéb tekintet nélkül, gyönyört szerez az emberi szellemnek.

Foglalkoztak még a szép eszméjének fejtegetésével a németeknél: Schoppenhauer, Rosenkranz és mások.

Nemcsak a görög és német aesthetikusok és bölcsészek foglalkoztak a szép elemzésével, hanem, a francziák és angolok is.

A franczia aesthetikusok közül: Dubos és Batteux az aristotelesi (érzelem) tisztítási tant és a természet-utánzás tanát akarták

felújítani. De ezek sem jutottak odáig, hogy a szépnek fogalmát meghatározták volna. Ugyancsak a természetutánzás elvén alapszik Diderot tana is. Ennek az a szép, ami természetes; de hogy miért tetszik a természetes, annak okát nem adja.

Az angol aesthetikusok egészen alanyian, lélektanilag és rávitelesen fogták fel a dolgot, csak az a baj, hogy észrevételeik összegét nem tudták egy egységes elméletté összeolvasztani. Még az oly élesen látó és józanúl ítélő műtész is, minő Hume volt, csak igen hiányos tétéleket állított fel. A szépet sokszor összezavarja a haszonnal. Hogarthon-on kívül különösen Burke érdemel figyelmet. Szerinte a szép iránti szeretet nem valami erős vágy, hanem vonzódás, melynek sem igen forrónak, sem igen hidegnek nem kell lennie. Említésre méltók még Shaftesbury és Hutcheson, kik a szépet, mint a különféleség alakjában előjövő egységet, mint összépiséget, az Istennel vagy a világszellemmel azonosítják. Épen így vélekedtek: Clarke Sámuel, Reid Tamás, Wollaston és még több angol aesthetikus a múlt században.

A magyar bölcsesek és aesthetikusok közül kevesen foglalkoztak önállóan a szépezzettel. Többnyire német aesthetikusok után indultak. Legelső volt Szerdahelyi György a múlt században, ki több aesthetikai dolgozattal lépett fel. Ő Baumgarten nézetét követi. Az ő nyomdokain haladt Szép János és Putz Antal. Schedius Lajos latin nyelven írta művét, s a szépet az anyag és erő legbensőbb kapcsolatában keresi. Purgstaller József a tárgyilagossá czélszerűségben keresi a szép eszméjét. Greguss Mihály szépnek mondja azon tökélyt, mely egész kedélyünket egyszerre kielégíti. Greguss Ágost, Greguss Mihálynak fia, szépnek tartja a szellemnek az anyagbani oly kifejezését, mely a lehető legfőbb tökélyt elérte s az által érzelmeinket egészen kielégíti. Követője Erdélyi János, ennek szavai szerint a művészet tartalma az eszme, alakja az érzéki előállítás, vagyis *a művészet az eszmének érzéki képes előállítása*. Ezzel lényegileg megegyezik Gyulai Pál nézete is. Lévy Imre Kalobotikájában a szép eszméjét így határozza meg: „A szép az igaz eszméjének oly megvalósulása akár személyen, akár tárgyon, akár valami eseményen, mely az arányosság minden kellékeit összehangzólag kielégíti és a szemlélőnek minden tehetségét azon vágyba összesíti, hogy azt bírhatta és vele egy lehessen“.

Repertorium. Jelesebb széptani értekezések szerzői: Kazinczy Ferencz A sonetról; Kölcsey Ferencz Aestetikai és kritikai dolgozataival; Bajza József a Széptani írásokban; Berzsenyi Dániel egyéb kritikai dolgozatain kívül különösen Poetai Harmonistikájában a poetai szép természetéről szól; Simon Florent Leveleiben a szépségről; Balogh Sámuel A poezis ideája dolgozatával; Gyulai Pál a Figyelő,

Koszorú és Budapesti Szemle szépirodalmi folyóiratokban közzétett dolgozataival és egyetemi előadásaival és fejtegetéseivel; Névy László összegyűjtött Aesthetikai dolgozataival, melyek a Figyelő 1872-diki évfolyamában láttak először napvilágot. Ilynemű értekezések és fejtegetések szerzői még: Horváth Cyrill, Bodnár Zsigmond, Szana Tamás, Beöthy Zsolt, sat. — Kisebb-nagyobb aesthetikát, rövidebb vagy terjedelmesebb tanulmányokat írtak a széptan köréből: Greguss Mihály, latinul, Compendium Aestheticæ, 1826., Kassa; Greguss Ágost A szépészet alapvonalai, Budapest, 1879.; Purgstaller József Szépészet; Zsilinszky Mihály A széptan előcsarnoka és Széptani Levelek, Horvitz után; Baráth Ferencz Aesthetika; Babics Kálmán Széptan; Károly Gy. Hugó Szépészeti képzés; Jungmann József, innsbrucki egyetemi tanár, jezsuita, A Szépség és a Szépművészet, német eredetiből fordították a győri nagyobb papnevelőintézet Szent-Imre-Egyletének tagjai 1872-ben; Blair Hugó Aesthetikai Leczkék, fordította Kis János; Lévay Imre Kalobotika, vagyis Szépélettan; Greguss Ágost Tanulmányok; Taine Az eszmény a művészetben; Lessing Laokoon; Szana Tamás Vázlatok és Szünórákra; Castelár Emil A művészet, vallás és természet Olaszországban, sat. . . . .

Ezen repertoriumot egyrészt azért közlöm, hogy a józan tudományosság megszerzésére, és a szép, igaz és jó eszméinek megvalósítására nemes hévvel törekedni óhajtó magyar ifjúság figyelmét ezen és hasonló munkák felé irányítsam; másrészt meg azért, hogy a fent kiírt szerzők munkáinak megnevezésével megjelöljem azon forrásokat, melyeknek átkutatása és elmélkedő összehasonlítása eredményezte a hön szeretett magyar ifjúság fellelkesítése és hasznos olvasmánynyújtás céljából közzétett jelen tanulmányomat.

Már most világosan láthatjuk az eddig elmondottakból, hogy a legrégebb időtől fogva napjainkig számtalan jeles elme foglalkozott a szép eszméjével; az is tisztán áll előttünk, hogy nagy nézetkülömbőség volt és van jelenleg is a bölcsészek és aesthetikusok közt a szép értelmezése és fejtegetése tekintetében; azt is tény gyanánt állíthatjuk, hogy ezen sublimis fogalomnak teljes, kimerítő és általános érvényű, tehát mindenre egyaránt alkalmazható meghatározása nem lehetséges, legalább ez még eddig senkinek sem sikerült.

Egy szigethez hasonló tehát a szépség fogalma, melyhez századokon és ezredekén át, a különböző elméletek hullámai között iparkodtak eljutni a tudós emberek; de kikötni még egynek sem sikerült. Az itt elősorolt különböző meghatározásokat pedig habokhoz hasonlítjuk, melyeken a gondolkodó létek világa kisebb-nagyobb fényvel dereng.

III.

A szépnek viszonya

az egyes tudomány- s művészetágakhoz és az államhoz.

Greguss Agost, a budapesti egyetemen az aesthetikának volt tudós tanára, a széptan terén nálunk legkiválóbb tekintély, az *aesthetikát a művészet Minervájának* nevezi. Ezen elnevezés nem pusztán csak frázis, azaz semmitmondó üresség, hanem magában igenis mély értelmet rejtő tartalmas meghatározás, mely rövidsége mellett is alkalmas kiindulási pontúl szolgálhat a szép viszonyának megértéséhez, csak némi fölvilágosító észrevétel kell hozzá, épugy, mint Greguss azon meghatározásához, melylyel a balladát igen helyesen „drámai dal“-nak nevezi.

A görög mythologia (hitregetan) szerint Minerva v. Pallas Athene, a görögöknél Zeus v. Juppiter főisten leánya és a tudományok és bölcsesség istennője volt. Zeusnak első neje Metis (okosság) ugyanis oly fiat vala szürendő, ki bölcseségre Zeussal vetélkednék. A főisten ezt nem akarván, feleségét mindenestől elnyelé, minek nagy főfájás lön következménye. Juppiter előhivatá a sánta Vulkánust, a tűzistent, s parancsolá neki, hogy fejét fejszével hasítsa ketté; Vulcanus engedelmeskedett, és az istenek atyjának fejéből a teljeskorú, felpánczézolt Minerva szállott közéjük, ki nemcsak harczokat üzött, hanem a művészet, mesterség és tudomány minden ágát művelte. s így mind erőre, mind szellemre nézve a legnagyobb hősök és tudósok fölött állott, s ezért mint az anyagi erőnek és a szellemi felsőbbségnek a képzelet által megtestesített képviselője, isten gyanánt tiszteltetett. Ehhez a Minervához hasonlítja Greguss a szépnek tudományát és az ezerféle alakban és változatokban nyilvánuló szépet legszemléltetőbben kifejező művészetet *kitünő iparüzletnek* s egyszersmind a *legnagyobb élvek forrásának* nevezi. Valamint ugyanis a görögöknök élénk phantásiája által megalkotott Minervában az összes tudomány-ágak szépségeikkel egyetemben összesítve, rá visszavezetve, vele viszonyba hozva, és tőle kieredve képzeltek; ugy van meg a szép a tudományokban, művészetekben, iparban, vallásban, államban, természetben, stb., s így a szépnek ezekhez való viszonya, ezekkel való elválaszthatatlan összeköttetése félreismerhetetlen; mert a szép az emberiség szellemi és erkölcsi életének iránytűje, a honszeretnek és a nemzeti

önérzetnek egyik leghathatósabb emelője, valamint a legmagasabb és legtisztább élvezeteknek eszközlője. Következik ezekből az, hogy a szép eszméje hasonlítható egy elérhetetlen magasságban tündöklő őstüneményhez, melyet, mint valamely összerú, kézzelfogható tárgyat ugyan nem láthatunk, de melyet mégis mindnyájan keresünk és örömmel élvezünk, mert éltető sugarait, melegítő erejét és gyönyörű visszfényt magunkon, magunkban és kívülünk az egész világegyetemben tapasztaljuk, észreveszszük és gyönyörrel szemléljük. Nézzük most, áll-e, és miféle viszonyban áll a szép az egyes tudomány-ágakkal? . . . .

Hogy a szép viszonyban, szoros kapcsolatban áll az egyes tudományokkal, és így haszna, hatása el nem vitatható, arra mindenestre legfőbb és leghatalmasabb bizonyíték az, hogy a széptan maga is tudomány, és célja ugyanaz, mi a többi tudományé, tudniillik az igazságnak keresése; csakhogy egyik tudomány a természetben, másik a társadalomban, harmadik saját lelkünkben keresi azt az igazságot, mely tulajdonképen csak egy, de a szerint, amint a tudományok egyik vagy másik ágában alkalmazzuk, különféle nevet ölt magára. Így: az államtudományokban köz-jólét a neve, az orvosi tudományban egészség, a logikában következetesség, a művészetben szépség. Tehát minden tudományból ép úgy, mint a szépnek a tudományából, az igazság napjának egyes sugarai jönnek lelkünkbe, s ránk, emberekre, fölmelegítőleg, javítólag és nemesítőleg hatnak. Teljes joggal, és a szó egész nemes értelmében véve, mondhatjuk ezt a művészetekről, (milyenek: a festészet, szobrászat, építészet, költészet, zene, táncz, színészet, szónoklat, sat.), mint a melyekben a szép a legmegkapóbban nyilatkozik. A művészet például, mint a szépnek megtestesített képviselője, nem adja ugyan elő hosszasan elmélettel a helyes és józan gondolkodásnak szabályait, mégis az igazság útjára vezérel, mert a képzelenséget, visszásságot, következetlenséget visszalöki, mint izléstelenséget; nem hirdeti, mint a vallásban, a tizparancsolatot, mégis példás nevelő, mert a rossztól elriaszt, mint rúttól, az erényt pedig, Plátó óhajta szerint, megszeretteti, mint szépet. Ennek meggondolása után, mely gondolat a természettudományokra is illik, lehet-e kételkednünk abban, hogy a szép úgy a tudományokat, mint a művészeteket edes testvérekként átöleli, s azoknak becsét, értéket, fényt és életet kölcsönöz, előnyt biztosít számukra, az embereket azok iránt szeretetre ifjítja és őket művelésükre serkenti. Vajjon a tudományos rendszerekben és az előadási formákban nem a szép hatása, vonzó ereje nyilatkozik-e? A tudomány aesthetikai alkotó ereje meg éppen azért nyújt előnyt, mert igazi követőit eleven tetterőre ösztönzi, fokozza erélyüket, magasröptű lengületet ad a szellemi tehetségeknek és az értelmiszép föltalálására vezérel.

Ezen általánosságban tett megfigyelésünk után a föntebb ki-mondottaknak beigazolása czéljából nézzünk egy-két tudományágat közelebbről, s meggyőződünk, hogy a föntérintett viszony a szép és a tudományok, meg a művészetek között valóban létezik, s a velők behatóbban foglalkozók nem zárhatják el lelköket a szépnek elevenítő hatása elől.

A természettudományok például, nem tekintve az anyagi czélt, különösen ama tehetségre vannak hatással, mely által a természet nagy, és egész szépségét s fönségét fölérezni képesek vagyunk. Általuk szellemi látókörünk a szerint tágul és szélesedik, amint a világ mérhetetlenségét, a teremtett-lények végetlen számát, az állat-, növény- és ásványországok gazdagságát s a természetben uralkodó nagyszerű rendet, művészi összhangot s törvényességet nagyobb és nagyobb terjedelemben szemléljük. Ezekben ismerjük meg és érezzük föl a világszellem legnagyobb fönségét, az isteni bölcseséget, jóságot, hatalmat és dicsőséget; ezekből megtanuljuk az örök istenséget tisztelni, szeretni és imádni. Csakugyan az eső és napfény, a mennydörgés és villámlás, a tenyésztés, virágzás és gyümölcsözés, a lágy szellősugár és a hatalmas orkánsivítás, a pompás szivárvány s az ünnepies alkony-pír; a kinyíló erdő, zöldellő mező, virágzó fák, kies vidékek, illatozó kertek; a barátságosan mosolygó s világító és melegítő nap, valamint az éj ezüstarczú királynéja: a hold, a ragyogó csillagsereg, s más természeti tárgyak, tünemények, jelenetek és alakulások éber megfigyelése s az e közben észrevett szépségek átérzése bennünket egy atyailag örökdő láthatatlan égi hatalom sejtelmére, később hitére, végre biztos tudatára vezetnek, s belsők világára a szellemnek égi derűjét hintik, s a szépnek kifejezhetetlen hatalmát mutatják.

Nagyobb világosság és többoldalú szemléltetés kedvéért a *történelemnek* szépeszetileg művelő erejét is felhozom.

Történelem alatt én nem azon tudományt értem, mely a megtörtént dolgok és események száraz elmondásával vagy rideg adathalmazzal és untató számcsoportokkal áll elénk s érőtehetségünkre, kedélyünkre, szívünkre való üdvös hatás nélkül pusztán csak az értelmet foglalkoztatja; hanem azon tudományt értem én szépeszeti felfogással történelem alatt, mely elénk állítja a tényeket és eseményeket, egyesek, népek és nemzetek viselt dolgait, még pedig oly alakban feltüntetve, hogy lássuk, miként nyilatkozik a szép és fenséges az emberi életben, népek és nemzetek életében különféle alakzatok szerint évezredek óta. Benne ismerjük fel a szép, jó és igaz érzetét, melyet a véges emberi természet, különféle zavargásai, tévedései s elnyomásai alatt, mellett és után is mindig érvényesíteni törekedett; felkölti bennünk a sóvárgást ama boldog állapot iránt, melyben a

szép, jó és igaz képezi a gondolatok és cselekvények nyílt és titkos rúgóját, — felébreszti a vágyat egy túlvilági tökéletesebb lét, állapot iránt. A legéletteljesebb festményekben tárja elénk szeretetreméltó képeit, melyek vagyont, életet, vért és mindent áldoztak az emberiségért, a hazáért, a társadalom- s családért; megmutatja ama csodálatra méltó szellemi nagyságokat, melyek a földiek felé emelkedve, mint a halhatatlanság hervadhatatlan dicsfűzérének csodált tulajdonosai, foglalnak fényes helyet a történet könyvének sok évezredes lapjain. De még ezzel nincs kimondva a történelemnek minden hatása. Óriási színterén mozog a roppant nagy világtörténeti dráma, mely jelenetei- s váltoásaival az összes emberi életen végig húzódik. Az egész megmérhetetlen emberiség ebbe van olvasztva. A legkülömbözőbb nemzedékek sorakozása nagy lánczolatban vonul el előttünk, s ezen különféleképen hányt-vetett, változatos cselekvés fölött uralodik az örök istenség, mely a változatosság közepette alkotásának változhatatlan törvényeit világunkban s emberi természetünkben fön-tartja; mely előtt nemzetek támadnak s pusztúlnak; mely felé az emberiség érzelm- s bizalomteljesen nyujtja könyörgő karjait, tőle az igazság jutalmát, a túlvilági boldoglét örökségét remélvén.

Ezekkel csak rövid s halvány vonásokban adtam azon aesthetikai képet, melyet a történelem azoknak nyujt, kik fölkeresik a történelem múzsájának, Kliónak évezredes oltárait; csak érintőleg jeleztem azt a szépet és fenségest, mely a világtörténelem mérhetetlen látókörén, mint szivárvány, a legragyogóbb színekkel áthuzódik: de szerény véleményem szerint felvett tárgyamhoz képest eléggé kimutattam azt, hogy a történelem is épen oly szép, mint nagy képekben egyesíti a tudomány által kiderített igazat, mint a többi tudományok, — és míg a történetek művészi elrendelése, a színezet élénksége s a jellemek tartása által a képzelmet elfoglalja s a belőlük szóló eszmékkel a politikai értelmet fejleszti, azalatt egyszersmind a szivben az erény és honfűi kötelesség érzéseit felindítja és hevíti, s így a szépművészet alkotásaival rokon hatást közvetít: oktat, nemesít és gyönyörködtet.

Fejtegessem-e még itt a mennyiségtannak szépsézetileg is művelő hatását?

Nagyjelentőségű eredményét csak ezen néhány szóban foglalom össze: *hivatásos művelőjében feléleszti, élénk működésre segíti az értelmi szép és fenséges legvonzóbb és legtisztább érzelmeit, s ezenfelül szilárdságot és állandóságot ad a lelkiületnek, s így az embert az eszmei világ gondolkozni szerető lényévé teszi.*

Midőn a szépnak viszonyáról az egyes tudományokhoz van szó, nem lehet elmellőznünk a vallásnak tudományát sem, mint aesthe-

tikailag alakító erejénél fogva oly jelentékeny eszközt, mely még a legzordonabb és az idők és szenvedések viharai által megviselt kedélyekre is a vígasztalás mennyei balzsamát csepegteti, s az egész emberiségre javítólag, nemesítőleg és boldogítólag hat. A vallás- és erkölcstannal, mely az igaz és jó örök eszméjével különösen foglalkozik, elválaszthatatlanul össze van forrva a szép is. Az erkölcsi és vallási, legyen az gondolat vagy tett, lényegére nézve az aesthetikai természetből sarjadzik ki. Ennek jellemét kiváló tisztaságban és magasságban hordja magán. Minden anyagtól menten, fokozza az egész lelki életet a legátszellemültebb, legtisztább és legdicsőbb gyönyörig, melynek oly fönséges szárnyalást ad, mint semmi egyéb. Ebből kiviláglik, hogy a lélek lehető legtökéletesebb vallás-erkölcsös hangulata bizonyos értelemben tetőpontját képezi minden aesthetikai képzésnek; mert a *vallási* isteni érzeteken alapul, az *erkölcsi* ellenben az akarat és tevékenység irányát szabályozó élénk becsérzetekben gyökeredzik. Csakugyan a legmagasztosabb eszmék, az örökkévalóság, a halhatatlanság, az isteni gondviselés, megváltás és más örökszépségű tanok a bibliának gyönyörű képei által mintegy megelevenítve, életet nyerve, lehetetlen, hogy a még fölmelegedni képes lelkeket meg ne indítsák s messze kiható gyümölcsöket ne teremjenek a szív talajában. Azért nagy igazságot mondott Garay, az a szendelelkű és vallásoskeblű magyar költő, midőn azt mondta, hogy „az értelemnek fényes termébe az érzelemnek csarnoka vezet.“ Hasonlólag nyilatkozik Eötvös is világhírű állambölcselemi művében, melynek címe: „A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra“, az I. kötet 447. lapján midőn azt mondja, hogy „a vallás nemcsak cultusban, hanem oly tanban is áll, melyet nemcsak érteni, hanem érezni is kell.“ Meg nem állhatom, hogy Eötvösnek egy másik művéből, a „Karthausi“ című gyönyörű regényéből ne igtassak ide néhány sort, mely sorok a szépnek viszonyát a valláshoz igen szépen megvilágítják. Ezen gyönyörű regényben ugyanis ezek olvashatók: „Ki nem emlékezik vissza gyermekkorában, vagy életének egyes pillanataiban, hol vagy öröm vagy fájdalom felferé lelkét hideg egykedvűségéből, azon behatásra, melyet az isteni szolgálat lelkére tett? Kinek szívét nem szállá meg néha ájtatosság, midőn a sötét egyházba belépett? Kinek lelkében nem támadt egy titkos vágy, s ha térdre borulva az oltár előtt, szorult szívvel elmondá ismét gyermekimádságait; s ha a szent ének, mint egy nagy áldás hangzék vissza a magas boltról: ki nem érzé vígasztaltnak, sőt boldognak magát?“ . . . Hivatkozom-e itt a a költészet, különösen a vallásos költészet drágagyöngyeire; kell-e bővebben magyarázgatnom vagy hosszasabban fejtegetnem azon benyomásnak, azon vígasztaló és boldogító erőnek hatalmát, mely pél-

dául egy Zrínyi Miklós, Faludi Ferencz, Ányos Pál, Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc, Tompa Mihály, Tárkányi Béla, Sujánszky Antal, Mindszenty Gedeon, Garay János, Kisfaludy Károly, Székács József, Arany János s még több költőnknek vallásos ihlettségű és erkölcsös kedélyhangulatot lehelő ódái, hymnusai, zsoltárutánzati s más hasonló vallás-erkölcsi irányú szép költeményeiből kisugárzik. A tiszta erkölcsű értelemnek és a felmelegült léleknek mindmegannyi gyönyörű szülöttei ezek, melyek a legszebbet, a legmagasztosabbat, a legfönségesebbet, a láthatatlan örök istenséget teszik vonzó képekben láthatóvá, s ránk, emberekre, javító, oktató, nemesítő, gyönyörködtető, felemelő és átalakító hatást gyakorolnak. Kiemeljem-e a festészetnek műveit, melyek még azokat is tanítják, oktatják és nemesítik, kik olvasni nem tudnak? Lehet-e elzárunk keblünket azon szent érzelmek elől, melyek, hogy többet ne említsek, például egy temetés láttára, vagy egy nagyszerű oratoriumnak, zeneimánának, avagy bármiféle vallásos éneknek hallása alkalmával bennünk önkénytelenül támadnak? Csakugyan igazak azon aranyszavak, melyek a vallásos ének el nem titkolható hatását tüntetik fel: „Mi sem képes az ember lelkét úgy felserkenteni, a föld felett felemelni, a test kötelékeiből kioldani, mint egyetemes zengése a szent énekeknek. Természetünk oly örömet érez az énekben, hogy síró gyermekek általa lecsendesíttethetnek.“ Aesthetikai érzelmek ezek, aesthetikai kedélyügy, mely ellen az értelem hasztalan viaskodik.

Ezek a tények határozottan beszélnek a viszonyról, mely nélkül az egyes tudományok értékökből veszítenének.

Ha a *nyelvtudományt* nézzük, ebben is olyféle viszonyra akadunk, milyenről már föntebb szólottunk. Számba nem véve azon szélesterjedelmű és teremtő erőt, melyre a nyelvtudomány képesít, képező erejének kétségkívül legbecsesebb műve: az értelemnek fejlesztése. E mellett a nyelvtudomány képesít bennünket a magasabb képzettségű szellembajnokokkal való társalkodásra, s a felsőbb műveltség elsajátítására.

Nyelvtudomány nélkül — hogy egyebeket mellőzzek — rájön-nénk-e például a képzelet és érzelem mindazon tisztult csoportosításaira és képeire, melyek a szónokművészi beszédek s a költői művekből élénk sugárzanak? Nyelv által nyilvánítjuk ki legnemesebb érzésünket, gondolatainkat, s a szép beszéd, de nem a semmitmondó üres szóczifrázatok hangjából csaknem mindig jogosan következtethetünk a nemes érzésre; mert ha nem is minden esetben, de legtöbbször áll az, hogy a beszéd az ember belső mivoltának leghívebb visszatükrözője. Azután meg mindenki tudja, hogy a nyelv azon eszköz, melynek segélyével a műveltség magaslatára juthatunk; hiszen

annál műveltebb valamely nemzet, mennél tökéletesebb a nyelve. Végre a nyelv az emberrel, az én-nel, a legbensőbbben össze van forrva, s a nyelv által tárhatjuk a lélek elé az aesthetikai elemek sokféle csoportosulását.

Ha már a szépnek a nyelvtudományban nyilvánuló fel-emelő és nemesítő hatásáról itt megemlékeztem: meg nem állhatom, hogy kellemesen csengő nemzeti nyelvünket a szép nyelvek közt különösen ki ne emeljem, azt a magyar nyelvet tudniillik, melynek sokféle szépségéről nyelvészek és történetírók, tudósok és költők, államférfiak és szónokok oly elragadtatással beszéltek és beszélnek. Nem említem Horváth István nyilatkozatát nyelvünk elragadó szépségéről; Toldy Ferencz és Kisfaludy Sándor ítéleteit is elhallgatom; Vesselényi Miklós bárónak, parlamenti szónokaink elsörendű tekintélyének, 1833. február 20-dikán a főrendeknél tartott remek beszédét sem hozom fel nyelvünk szépsége mellett; elhallgatom Guzmics Izidornak, a klasszikai nyelvek kitűnő ismerőjének, ítéletét: itt csak Mezzofanti Gáspár József római bibornokot, a XIX. század hírneves polyglottját, ki állítólag ötvenkét nyelvet beszélt, említem fel különös hangsúlyozással, ki igen sokat mondott nyelvünkről ezen néhány szóval: „*Három szép nyelvet ismerek: a görögöt, olaszt és a magyart.*“ (Lásd Ponory Thewrewk József közlését az 1843. évi „Hirnök“-ben.) Azt hiszem, ezen nyilatkozat elég szép és hiteles oklevél a magyar nyelv szépségeiről.

A magyar nyelv széptani hatásáról ezúttal részletesen azért nem szólok, mert erről már a múlt 1881—82-diki tanév végén a veszprémi kegyesrendi nagygymnasium Értesítőjében közöltem egy értekezést ily cím alatt: „A magyar nyelvi és irodalmi oktatásnak széptani hatása.“

A tudománynak itt föl nem említett ágairól is hasonlókat lehet mondani, támaszkodva azon rokonságra, melyben az eddig rövid vonásokkal méltatott tudományágak a többiekkel állanak. Megczáfolhatatlan bizonyítékul áll ezen állítás mellett egy olyan tekintély, kinek a természettudományok, de az aesthetika terén is kiváló érdemei vannak: *Oersted János Keresztély*, dán természettudós, a vilánydelej feltalálója, ki a szépnek viszonyáról az egyes tudományokhoz elmélkedvén, elmélkedésének és búvárkodásának eredménye gyanánt ezeket mondja: „*Minden tudománynak a szép előadásával kell végződnie.*“

Szóljunk most *azon viszonyról, melyben áll a szép az állammal.* A szép az államhoz való viszonyában ennek nagyságát előmozdítja; ezer kéznek ad foglalkozást. Világos és kézzelfogható példák mutatják ezt. Csak egy szép palota építése hány száz napszámos és kézműves

családnak nyujt keresetet! hát még az eredeti műveket szaporító vagy végrehajtásuk eszközeit készítő mesterségek.

Hány milliót hajtanak az épületeket ábrázoló festmények, rajzok, metszvények! hányat a bronzban vagy gipszben utánzott szobrok! hányat a lemásolt, fényképezett, rézbe, acélba metszett, kőre, fára rajzolt festmények! hány milliót hajt a színművészet, mely egymaga a színészek, énekesek, kardalnokok, zenészek, díszítők, gépezetek egész seregét táplálja! hányat hajtanak a zeneművek, melyeket színpadokon és zeneiskolákban, hangversenyeken és közhelyeken százszor meg százszor ismételnék! hányat a zeneműveknek és változatainak kinyomatása! hányat a zongorák, orgonák, hegedűk s egyéb hangszerek készítése! hányat az irodalmi művek kiadásai, melyekből ismét a könyvárusok, nyomdászok és könyvkötők ezrei élnek! Homér és Virgil, Shakespeare és Molière, Mozart és Beethoven művei oly fényes üzletet képeznek, melyre bármely iparos büszke lehetne, s a kitől emez és hasonló művek erednek, szilárd czégek, melyek még századokon át is virágozni fognak, s melyeket sem háborúk, sem inséges évek meg nem rendíthetnek. A papíroknak, melyek ily örökbecsű műveket tartalmaznak, igaz, a börzén nincs keletük, mégis ezek valódi értékpapírok, és pedig nemcsak azért, mert az ember magasabb rendeltetésének oklevelei, hanem mert egyúttal minden egyéb börzei értékpapírnál tetemesebb pénzérték képviselői. Nagyon találólag nevezi tehát Greguss Ágost a szépet különféle változatokban kitüntető művészetet „kitűnő iparüzlet“-nek; mert a művészet, mint a szépnak megérzékitője, egyszersmind iskolája mindazoknak az iparágaknak, melyeket az iparos művészet nevével jelölünk, minők a műasztalosság, esztergályosság, agyagfestés, üveggyártás, fémöntés, ötvösség, ékszerészet, a szövés mindenféle nemei, s mindazok a mesterségek, melyek a díszítéssel foglalkoznak. Mindezek csak úgy virágoznak, ha maga a művészet él és halad, és közli velök tüzét és ízlését; azért minden szép mesterség a művészet körébe nyúl, s viszont a művészet mindenkor benne van a mesterség körében is, mihelyt ez a szép kifejezéshez emelkedik. (L. ezt részletesebben Greguss „Tanúlmányai“ I. k. 345—358. l.)

Hogy a szép az államhoz való viszonyában ennek nagyságát, hatalmát emeli, annak más államok felett fölényt biztosít, úgy hiszem, nem hozhatok fel erre nézve világosabb példát, szembeötlőbb ténytet, mint a görögöket. Tagadhatatlan, hogy Athénét a dicsőség fénypontjára nem csupán a csodált hősök vitézi tettei emelték, hanem nagymértékben hozzájárultak ehhez egyebeken kívül azon intézkedések is, melyeket Perikles a város szellemi hatalmának emelésére a művészet, a szép ízlés érdekében tett, melyek a várost és nemzetet a jövőre

nézve örök dicsőséggel jutalmazták, a jelenben pedig a jólétnek voltak kútforrásai. Ezen állítást kissé megvilágítom. Perikles nagyszerű terveket, időt igénylő művészi feladatokat tűzött a nép elé. Az építő anyag megvolt: kő, ércz, elefántcsont, arany, ébenfa és cziprus. Volt elég kézműves is feldolgozásukra: ácsok, képfaragók, kovácsok, kővágók, festők, arany- és elefántcsontművesek, képirók, hímzők, díszítők; azonfelül szállításukra mindennemű segédek: hajósok, legények, kormányosok a tengeren; a szárazon kerékgyártók, útcsinálók, bányászok. Végre minden mesterségnek volt alsóbbrendű munkás serege, mely eszközéül szolgált, épúgy, mint a test a léleknek. Így minden korú és sorsú ember foglalkozást talált s az egész városban elhintették a jólét magvait. Azután csakhamar megindult a munka, készültek a középületek, melyek nagyságra nézve is kiválók, de alakjuk és szépségük tekintetében utánozhatatlanok. Jól tudta Perikles, hogy az idő, melyet ily nagyszerű épületek igénybe vesznek, oly kölcsön, mely a nemzeti fény- és dicsőségben hozza meg a kamatot. A görög műépítésznek kétségkívül leghívebb képviselői a görög templomok. Nem is említem fel a görög isteneknek templomait, melyek egyes városok díszét képezték; itt csak a Perikles által építtetett azon két templomot emelem ki, melyek szépség és művészi érték tekintetében minden más templomot és épületet fölülmúltak: a Parthenont és Erechtheumot; amaz Athena istenasszonynak volt szentelve, kinek szüzességéről nevezték azt szüzi templomnak, vagyis görögül mondvá Parthenónnak; emez pedig Erechtheusz, attikai hős emlékét örökíté. Oly két épület ez, melyekről leolvashatjuk a görög nemzet szellemét, le a szépségnek építészeti törvényeit. Mind a kettő a görög nemzeti szellem virágzó korának eredménye, mind a kettőben meg van testesítve a szép láthatatlan eszméje. Kiemelem itt még az Odeiont, mely a görög szabadságharczok egyik fényes emléke volt; ebben zene-ünnepélyek tartattak. Szépségére nézve mindegyik egy-egy remeke az ó-kornak, míg virágzó épségében mind mai napig üde és új. Az örök ifjúság kellemessége vonta mintegy őrző fátyolát fölējök, védve az idő minden bántalma elől; mintha örök tavaszt lehelt volna belējök alkotójuk, oly lélek él bennök, mely soha el nem évülhet!

De nemcsak a görögöknél látjuk a szépnek ezen iparfejlesztő és az állam jólétét és hatalmát előmozdító hatását, hanem Európa más műveltebb nemzeteinél is, különösen akkor, midőn a művészetek a fejedelmi udvarokban is pártfogókra találtak. Ezen felkarolása a művészeteknek az uralkodók részéről rendszeren összeesik azon nemzet fénykorával.

Nézzük, mit látunk e tekintetben az *angoloknál*? Igaz, hogy a gyakorlati életre, s még inkább az iparüzleti tevékenység legfőbb

kiképzésére irányzott angol szellem soha sem engedte meg e különben elsőrangú országnak, hogy ez a művészet terén legelső lehessen; s ha némely művészeti ágakban, pl. az aczélmetszet- és fametszetben jeleset ad, ez is főképp az által történt, hogy e művészeti ágakat iparüzleti ágakká alakították át. De annyit elmondhatunk, hogy a középkorban az építészet terén ők teremtettek valami önállót és sajátágost. Én itten felemlítem Erzsébet angol királynőt, ki VIII. Henrik s a vele titkon megesküdt Boleyn Anna leánya vala a XVI. századból. Ő, jóllehet a kegyetlenség és boszú fekete pontokat képeznek életében és uralkodásában, mégis egyike volt azon uralkodóknak, kinek kormányzása mind anyagi, mind szellemi tekintetben nagygyá és hatalmassá tette az angol nemzetet; ezt pedig nemcsak az által érte el, hogy a pénzügyet rendezte, az államadósságot a nép megterhelhetése nélkül tisztázta s a tengerészetet, ipart, kereskedést és földművelést virágzásra emelte; hanem nagyban elősegítette hazájának az európai államok fölé való helyezését az is, hogy nagy pártolója volt minden szellemi mozgalomnak a tudomány terén úgy, mint a művészetekén, — azért ezen korszak (a 16. sz.) a „nagy“ Erzsébet királynéről „*erzsébeti fénykornak*“ neveztetik. Nem szerzett-e az angol nemzetnek soha el nem évülő hírnevet, fényt és dicsőséget, hogy többet ne említsek, az e korban élt Shakespeare Vilmos, a dráma óriása, ez a rhodusi kolossz, melyre még ma is bámulattal tekint föl a világ?! Nem járultak-e a nemzeti fény előmozdításához a szépművészetek egyes művei, melyek az építészetet tekintve az angoloknál a 16. századi nagyszabású úri lakóhelyekben, városházák- és kollegiumokban szemlélhetők, melyek a korábbi angol-szász építészetnek mesterkélt díszítvényeit megszüntették, és későbbi fejlesztés és a helyesebb modor felvétele és használata által nagy és üdvös hatást gyakoroltak.

Franciaország XIV. Lajos alatt, vagyis (1643—1715.) a 17. század közepén és a 18-ik elején emelkedett hatalmi állásának fénypontjára. Ez a korszak az volt Franciaországra, a mi Augusztusé Rómára nézve: az „*arany korszak*“ tudniillik; mert ekkor Franciaország kint hatalmának, bent pedig virágzásának tetőpontján állott; az ipar, kereskedelem, pénzügy, a roppant háborúk és kiadások daczára, szokatlanul előre haladt. A lángeszű hadvezérek és kitűnő képzettségű államférfiak dicsteljes működéseikkel a jólét és boldogság kiapadhatatlan forrásait nyitották meg az államnak. De hogy a francia nemzetnek az európai hatalmak fölé való emelkedésében jelentékeny tényező volt a szép is, erről meggyőznek bennünket a történeti adatok, melyek egybehangzólag bizonyítják a szépnek hatalmát és tekintélyét. Tény az, hogy a széptudományok 14. Lajos alatt szokatlan virágzásra

jutottak azon nagy szellemek alkotásai következtében, melyek akkor Franciaország egét örökfényű csillagok gyanánt világították be. Egy Pascal, a kitűnő nagy szellemű matematikus és bölcsész, de e mellett a tudomány minden ágában valóságos tekintély, kinek irataiban mindenhol meglátszik a művelt szellem, a szerető kebel, mély gondolat és a nagy tudomány, ezen kornak volt szülöttje. A legtekintélyesebb íróknak és a leghívatottabb költőknek szellemi munkássága Lajosbőkezűségében nyert táplálékot: Racine, a legjelesebb szomorújátékíró, királyi kegyben részesült, s a francziák „Horáczával“, Boálóval együtt királyi történetírónak neveztetett ki; a francziák drámai költészetének, különösen a szomorújátéknak megteremtője, Corneille Péter, valamint a legkitűnőbb francia vigjátékköltő, Molière, ezen korban írták meg az egész francia nemzetre fényt árasztó műveiket. Bayle Péter, a legélesebb elméjű kritikus és Bosuet Jakab, a híres francia egyházi szónok és író, és még számos, európai hírre vergődött tudósok, költők és államférfiak alatta szedték a tudományok mezején a hírvirágokat, alatta fűzte homlokuk köré a kegyosztó Múza a dicsőségnek el nem hervadó amaranth-koszorúját, s alapította meg századokra a fejedelem és nemzetének hírét és dicsőségét. Mit szóljak a művészetekről? A fejedelemnek uralomvágya mozgalomba hozta egész Európát; büszkesége, önszeretete, szeszélye a versaillesi udvarnak, hova székhelyét áttette, követelte az első rangot; fényüzése, pompaszeretete Franciaországot az izlés mintaképévé tette az irodalomban úgy, mint a művészetben, divatban és az élet intézvényeiben. Párizs az európai műveltség középpontjának tartatott. Büszke építmények, mint a rokkantak háza, költséges könyvtárak, a tudományos akadémiák, a festészet és szobrászat legkiválóbb remekeit magokban egyesítő dúsan felszerelt képtárak, a zene- és a reáltudományok számára felállított fényes termek, csarnokok, magán és közczélra épített óriási paloták egyaránt emelték a nemzet fényét és dicsőségét.

Annak, hogy mire képes az emberi erő és művészet, legszebb és legnagyobbszerű bizonyítványa a languedoc-i csatorna, mely a kereskedés élénkítésére ásatott. Csodálatos építmény ez, mely által a Középtenger az Atlanti Oceánnal hozatott kapcsolatba. Megemlítsém-e még a Collegium Mazarinumot, a Touillériák kertjét, a st. Dénisi és st. Martini diadal-kapukat, a Vendome-tért és a Victoria-tért, meg a Tournelle-hidat?! . . . .

Ezek alapján is kimondhatom kétségbe nem vonható eredménynek azt, hogy a szépet ily szembeszökőleg kifejező művészi alkotásokban csakugyan az állam hatalma nyilatkozik, mely hatalom a szépnek köszöni létezését.

Hogy a legutóbbi állításomnak, vagyis annak bebizonyítására

hogy a szép az államhoz való viszonyában ennek nagyságát és hatalmát előmozdítja, hazai történelmünkéből is hozzak fel példát, kiemelem még itt Corvin Mátyásnak, az „igazságosnak“, korát. Mátyás 32 évi uralkodása alatt nemzetünket a hatalom és dicsőség oly magas polczára emelte, minőn Nagy Lajos óta nem állott, s a magyar nevet egész Európában tiszteltté tette.

A mit a tudomány és művészet, a legpazarabb bőkezűség által megtermékenyítve nyújtani képes, Mátyás udvara mindazt egyesítette. Babylon és Róma uralkodóinak fényét látszott megújítani. A külföld legműveltebb országainak fiai bámulva szemlélték alkotásait. Híres budai könyvtáráról, a Korvináról, mely 55 ezer, bíborba és bársonyba kötött s aranszegélylyel ellátott nagybecsű könyvből állott, Balbi, a híres olasz statisztikus (meghalt 1848-ban) azt mondja, hogy Mátyás egymaga többet költött könyvekre, mint Európa fejedelmei összesen. Budán és Visegrádon fényes palotákat emelt, melyeket szobrászati művekkel díszesített, Pozsonyban egyetemet alapított, mely a 15. század végén megszűnván, Budán oly roppant nevelőintézet alapításához fogott, mely 40 ezer ifjút lett volna képes befogadni, de ez óriási művet közbejött halála miatt be nem végezhetette. A tudományosság terjesztését két tudós-társaság is eszközölte, egyik a dunamelléki, a másik erdélyi. Ő állította fel Budán a legelső könyvnyomdát, a hol 1478-ban nyomtatott az első könyv, a „Cronica Hungarorum“. A budai királyi palota, melyben a művészet nagyszerű szépségei össze voltak foglalva, akkor legszebbnek tartott egész Európában; a visegrádi palotát pedig legjobban jellemzi egy itt tartózkodott pápai követ, ki Rómába a pápához írt levelét így fejezte be: „Kelt Visegrádon, a földi paradicsomban“.

Tények ezek, melyek elég hangosan beszélnek a szépnek a viszonyáról a tudományokhoz és a művészetekhez, valamint eléggé kézzelfoghatólag tanúskodnak azon állítás mellett is, hogy a szép az államnak hatalmát is előmozdítja.

Ezeknek alapján még az is állítható, hogy a művészet s így a szép a honszeretetnek is egyik leghathatósabb élesztője; mert az a kő és vászon szintugy élesztí a honszeretet és nemzeti önértet lángját, mint a nyomtatott betű vagy a röppenő szó. A francia végig megy a versaillesi palota folyosóin és termein, s a szobrok és festmények ezrei, melyekben hazája nevezetesebb egyéneivel és eseményeivel találkozik, ezer meg ezer szállal újabban és szorosabban fűzik őt hazájához. Csakugyan a nemzeti történet fénypontjainak festményei a képtárakban, a nemzet nagyainak szobrai a köztérekén felköltik a nemzet dicsvágyát és tette serkentik a honfiakat . . . . .

. . . . . Végre a főntebb mondottakat megszívlelve, végered-

ményként kimondhatjuk, hogy *a szép a népek általános nevelője*. Ezt megvilágítják a többek közt a költészet egyes fajainak, pl. az elbeszélésnek, regénynek, hőskölteménynek, drámának, s egyéb kedélyi költeményeknek, stb. nemesítve, oktatva és tanítva ható befolyása az egyes nemzetek fejlődésére, emelkedésére. Ugyan ki nem érezte magát meghatottnak, és ezen hatás alapján erkölcsileg is tökéletesebbnek, vagy legalább a jóban szilárdabbnak akkor, midőn egy szép elegiát olvasott, vagy egy drámai hőst megfigyelt s ennek jellemét tanulmányozta? Ki nem utálta meg a bűnt, a hitszegést, a csalárdságot akkor, midőn ezeket és ezekhez hasonlókat a regény egyes alakjaiban lefestve, megérezkítve szemlélt? Miért tekintettek és tekintetnek a költők, de a szónak igazi, nemes értelmében vett költők, az emberi nem oktatóinak, szelídítőinek, tanítóinak és nevelőinek? . . . . .

A szépnek a hatása, melyet az érzelmekre és a kedélyre gyakorol, mélyebb, mint a tudományoké. Azután a természet szépségei nyitva vannak mindenki előtt, tanítanak ezek mindenkit, még azokat is, kik írni és olvasni nem tudnak; tehát a szép általánosabb és igazabb, mint a tudományok, mert minden emberhez szól, . . . s el nem vitatható hatását a népek és nemzetek műveltségében, javulásában, nemesítésében mutatja be nekünk . . . . .

* * *

Neked ajánlom tanulmányomat e sivatag jelennél jobb sorsra érdemes nemzetem szépreményű magyar ifjúsága; mert benned látom a jövőt! . . . Napjainkban, midőn a társadalmat összetartó erkölcsök kötelékei lazulnak; midőn az emberi sziv talajában erényvirágok helyett mérges növények teremnek, midőn a szennyes önzés, buta önteltség, tetszelgő hiúság és hitvány anyagi javak rajongó bálványozása háttérbe szorítják az igaz, szép és jó örökérvényű eszméit: a haza és nemzet boldogságát meleg kebellet óhajtó honfiak félve, remélve tekintenek az ifjúságra. Korunknak ezen el nem tagadható fogyatkozásait, hibáit, kóros tüneteit látva és fájón érezve őszinte kívánattal fejezem be tanulmányomat: A nagy, nemes, magasztos és dicső tettekre hívatott és képes ifjúságunknak gondolkodó értelme, cselekvő akarata és érző kedélye a kutatásban, cselekvésben és a vágyban irányuljon mindig és egyenesen az igaz, jó és szép örökérvényű eszméi felé; s ezen háromság legyen hű és elválaszthatatlan utitársa, a jólét és boldogság óhajtott révpártjához biztosan vezető kalauza, az életnek tekervényes utain keresztül!!!

Szvaratkó Kálmán.

TANÁRI KAR.

A) A kötelezett tantárgyak tanárai :

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket elő- adott	Osztályok, melyekben elő- adott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
1.	Arányi Ágost	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv	II. A. II. B. V. VI. VII. VIII. II. A. II. A.	18	II. A. oszt. főnöke, hítszónok, az ifj. segélyző-egylet el- nöke
2.	Baligó János	Vallástan Latin nyelv Görög nyelv	III. V. VI. VII.	18	VII. oszt. főnöke, hitelemző.
3.	Bertalan Alajos	Földrajz Természetrajz	I. A. I. B. II. A. II. B. V. VI.	18	V. osztály főnöke, a természetráji szertár gondnoka.
4.	Budavári József	Német nyelv Lat. ny. s irod. Görög ny. s irod.	V. VII. V VIII.	18	—
5.	Cserép Sándor	Magyar nyelv és irodalom Szépirás	IV. V. VI. VII. VIII. II. A.	16	Értekezletijegyző, az ifj. önképző-kör vezetője, a tanári és ifjusági könyv- tárak gondnoka.
6.	Farkas László	Magyar nyelv Latin nyelv Mennyiség-ster- mészettani földr. Bölcs. előtan	I. B. I. B. III. VIII.	17	I. B. oszt. főnöke.
7.	Firtinger Jakab	Német nyelv és irodalom Földrajz	III. IV. VI. VII. VIII. IV.	18	IV. oszt. főnöke.
8.	Hajnal Imre	Latin nyelv és irodalom Szépirás	IV. VI. VIII. II. B.	18	VI. oszt. főnöke.
9.	Horváth György	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Számтан	I. A. I. B. II. B. II. B. II. B.	18	II. B. oszt. főnöke, hitelemző.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket elő- adott	Osztályok, melyekben elő- adott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
10.	Kovács István, világi	Tornázás	I—VIII.	20	—
11.	Magyar Gábor	Történelem	IV. VIII.	6	Igazgató.
12.	Markos Imre	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Mennyiségtan	IV. III. III. IV. V.	18	III. osztály főnöke, az énekkar felügye- lője.
13.	Nováky Bertalan, világi	Rajzoló mér- tan és szabad- kézi rajz	I. A. I. B. II. A. II. B. III. IV.	18	—
14.	Pap József	Földrajz Történelem Számтан	III. V. VI. VII. II. A. III.	18	—
15.	Stancel Károly	Mennyiségtan Szépirás	VI. VII. VIII. III.	12	—
16.	Szvaratkó Kálmán	Magyar nyelv Latin nyelv Számтан Szépirás	I. A. I. A. J. B.	18	I. A. oszt. főnöke.
17.	Tóth Antal	Természetrájz Természettan Számтан	IV. VII. VIII. I. B.	17	VIII. oszt. főnöke, a természettani és vegytani muzeum gondnoka.

B) A nem kötelezett tantárgyak tanárai:

Arányi Ágost, előadta a francia nyelvet heti 4 órában,
Bódogh János, m. kir. távirdatiszt, a gyorsírást heti 4 órában,
Szögedi Endre, polg. isk. r. tan., a műéneket heti 4 órában.

A nem róm. kath. vallású ifjak vallástanukban saját lelkészüktől nyer-
tek oktatást.

Előadott tananyag.

Első A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Szvaratkó Kálmán, B. osztályban: Farkas László.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A hitről. Az apostoli hitvallás. Az isten tíz- s az anyaszentegyház öt parancsa. A szentségekről s az imádságról. Tankönyv: Nagy Katekizmus. Eger, 1876. Tanár: Horváth György.

Magyar nyelv, hetenkinti 6 órában. Helyesírási gyakorlatok, az egyszerű tőmondat és részei, az ígétan, a mondat bővítése, névragozás, névutók, a melléknév fokozása, számnevek, névmások, határozók, kötőszók, mondatok összerendelése, függő mondatok. — Prózai és költői olvasmányok (leírások, mesék, népmesék, elbeszélések, magyar történeti mondák, görög hitregék), értelmes és helyesen hangsúlyozott olvasás, tartalmi és nyelvtani fejtegetések, versek beemlézése és elszavalása. Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Ihász-Mayer, Magyar nyelvtan. Budapest, 1882. Tomor-Várady, Magyar olvasókönyv, I. r. Budapest, 1882. Tanárok: I. A. osztályban: Szvaratkó Kálmán, I. B. osztályban: Farkas László.

Latín nyelv, hetenkinti 6 órában. Írás és olvasás, a rendes igék jelentőmódú jelenideje, egyszerű mondatok, az igének az alanyra való egyeztetése, a nevek fogalma, a nevek declinációi, a melléknév egyeztetése a maga főnévvel, a melléknevek fokozása, az igehatározók, a névmások, a számnevek, elüljárók, a négy rendes igeajlítás főbb alakjai. A tanultaknak megfelelő fordítások és elemzések. Minden héten egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szepesi-Bučavári, Latín alaktan, I. r. Budapest, 1879. Tanárok: I. A. osztályban: Szvaratkó Kálmán, I. B. osztályban: Farkas László.

Földrajz, hetenkinti 3 órában. Magyarország és a Földközti-tengert környező országok területének természeti viszonyai: ezek főbb topographiai adatai, a városok és vidékek néprajza a lakosok

több foglalkozásának ismertetésével, nemkülönben a föltünőbb föld- és kőzetnemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak szemléltető leírása. Tankönyv: Dr. Brózik K. és Paszlavszky József, Földrajz, I. r. Budapest, 1881. Tanár: Bertalan Alajos.

Számтан, hetenkinti 4 órában. A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése; időszámítás. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1882. Tanárok: I. A. osztályban: Szvaratkó Kálmán, I. B. osztályban: Tóth Antal.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. A síkmértani elemek. Pontok, vonalak és szögek fekvési és mérési viszonyai. A síkidomok — három, négy és a sok szögeknek — fontosabb tulajdonságai, területük meghatározása. A kör és ahhoz tartozó nevezetesebb egyenesek ismertetése. Mértani díszítmények rajzolása a mértanban tanult idomok felhasználásával, rendszeresen haladó táblarajzok után, rajzeszközökkel, majd pedig szabadkézzel. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, I. füzet, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Tanár: Szvaratkó Kálmán.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatok, egyszerű szabad gyakorlatok; szerelvényeken a tám-, függés- s lengés-gyakorlatok; magas és távugrás. Tanár: Kovács István.

Második A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Arányi Ágost, B. osztályban: Horváth György.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A kath. egyház szertartásainak magyarázata. Tankönyv: Ivánkovits János, A ker. egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése. Szeged, 1881. Tanár: Arányi Á.

Magyar nyelv, hetenkinti 5 órában. Összetett szerkezetű mondatok taglalása, mellérendelt és alárendelt mondatok viszonya. Szókötés, a határozók tana tüzetesen. Szóképzés. Synonymák egybeállítása és magyarázata az olvasmány alapján. Elbeszélő prózai és költői olvasmányok (népmondák, magyar történeti mondák, néprajzok, klasszikus mythusok); az olvasmányok tartalmi magyarázata s azok tartalmának szabadon való elbeszélése; könyv nélkül tanult versek szavalása. Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Ihász-Mayer, Magyar nyelvtan. Budapest, 1882. — Tomor-Várad, Magyar olvasmányok, II. r. Budapest, 1882. Tanárok: II. A. osztályban: Arányi Ágost, II. B. osztályban: Horváth György.

Latin nyelv, hetenkinti 7 órában. Az alaktan befejezése, főleg: genus-szabályok, teljes coniugatio, a szóképzés elemei. A fő- és mellékmondatok megkülönböztetése kötőszók szerint. A szókincs megfelelő bővítése az olvasmány alapján és szóképzési csoportok összeállításával. Hetenkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szepesi-Budavári, Latin alaktan, II. r. Budapest, 1877. Budavári József, Latin gyakorló és olvasókönyv. Budapest, 1883. Tanárok: II. A. osztályban: Arányi Ágost, II. B. osztályban: Horváth György.

Földrajz, hetenkinti 3 órában. Európa és Ázsia földrajza. Európából: az Alpok, a Kárpátok északi lejtője, a Morva- és Csehföld, Ausztria tartományai, a Német középhegység vidéke, a Germán síkföld, a Francia-föld, a Britt-szigetek, a Jüt-föld és Dán-szigetek, a Skandináv-félsziget, a Szarmata-síkság felülete, ezek természeti viszonyai, főbb topographiai adataik, a városok és vidékek néprajza, a lakosok főbb foglalkozásának ismertetése, a feltűnőbb föld- és kőzetemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak lehetőleg szemléltető leírása. Ázsiából: északi, keleti, déli és közép-Ázsia. — Európa és Ázsia általános viszonyainak összefoglalása. Tankönyv: dr. Brózik K. és Paszlavszky József, Földrajz, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Bertalan Alajos.

Számтан, hetenkinti 4 órában. A négy alpművelet közönséges és tizedes törtekkel; rövidített számműveletek, az u. n. számtani műveletek korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése, olasz számolásmód, egyszerű és összetett hármasszabályhoz tartozó föladatok megfejtése a következtetés módja s aránylatok tana szerint. Mértani viszonyok és arányok elemei; százalék-számítás. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számтан, II. r. Budapest, 1878. Tanárok: II. A. osztályban: Pap József, II. B. osztályban: Horváth György.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. Testmértani elemek. Az egyenes és síkok abszolút és relatív helyzete. Lapszögek és szögletek. A fontosabb testek — a kocka, hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb — tulajdonságai, hálózata, felületének és köbtartalmának kiszámítása; azok hasonlósága, összeillősége és symmetriája. A fönt elősorolt testek mintáinak előállítása. Síkéitmények rajzolása a symmetria fölhasználásával, tollal kihúzva. Tankönyv: Landau és Wohlrab, Rajzoló geometria, II. füz. Budapest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Tanárok: II. A. osztályban: Cserép Sándor, II. B. osztályban: Hajnal Imre.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok, egyszerű és összetett könnyebb szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengésgyakorlatok; magas és távugrás. Tanár: Kovács István.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: Markos Imre.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. Az ó-szövetség története. Tankönyv: Róder Alajos, Biblia, I. r. Budapest, 1874. Tanár: Baligó János.

Magyar nyelv, hetenkinti 4 órában. A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismertetése. Összefüggő történeti olvasmány; elbeszélő költemények. Kéthetenként egy írásbeli házi dolgozat az iskolai olvasmánnyal kapcsolatban. Tankönyv: Ihász-Mayer, Magyar nyelvtan. Budapest, 1883. — Tomor-Várad, Magyar olvasókönyv, III. r. Budapest, 1882. Tanár: Markos Imre.

Német nyelv, hetenkinti 4 órában. Név- és igeragozás; szóképzés elemei. A mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak gyakorlati megkülönböztetése. Szótanulás az olvasmánnyal kapcsolatban. Szóbeli fordítás magyarból németre. Kisebb, főleg költői darabok betanulása. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Toepler-Szemák, Német grammatika. Budapest, 1876. — Felsmann József, Deutsches Lesebuch, I. k. Budapest, 1880. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Szókötéstan. Az infinitivusi és participiális mondat szerkezet gyakorlati ismertetése. Szóképzéstan. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánnyal. Liv. I. cap. 1—8. Phaedr. I. 4. 8. 12. 23. 26. II. 7. IV. 3. V. 2. 6. Hetenkint egy óra iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szepesi-Budavári, Mondattan, I. r. Budapest, 1880. — Elischer József, Olvasókönyv. Budapest, 1880. Tanár: Markos Imre.

Földrajz, hetenkinti 2 órában. Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza, nép-, műveltség- s természetrajzi főbb vonásokkal, politikai és történeti rövid ismertetésekkel. Tankönyv: Visontay, Egyetemes földirat, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Pap József.

Physikai és matematikai földrajz, hetenkinti 2 órában. Physikai jelenségek: halmazállapotok, erők, nehézkedés, az egyensúly és mozgás fontosabb jelenei s főbb törvényei; a vízről, a levegőről. A hőtan, fénytán, továbbá a villamosság és delezesség tanainak alapvonalai. A földfelület physikai jelenségei a szárazon, a vízen, a levegőben. A föld belseje. A föld mint csillag, mathem. fölosztása és méretei, mozgásai: földövek, évszakok, klíma. Tankönyv: Heller Ágost, Physikai földrajz. Bpest, 1882. Tanár: Farkas László.

Számтан, hetenkinti 3 órában. Az összetett hármas szabály; kamat-számolás; határidő-számolás; láncz-szabály; az arányos osztás.

Elegyítési föladatok. Tankönyv: dr. Lutter Nándor. Közönséges számtan. Bpest, 1880. Tanár: Pap József.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. A szerkesztő síkmértan. Az egyenes vonalú idomok — négyzet, dülény, ferdény, stb. — szerkesztése. A hasonlóság, összeillőség és symmetria fogalmának kibővítése. A mértan alkalmazása a rajzoláshoz és mérésnél. A területek átváltoztatása, tekintettel azok könnyebb kiszámíthatására. Síkékitmények rajzolása lapmintákról, tollal kihúzva, a nevesebb szerzők nyomán. Tankönyv: Landau és dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, II. r. Bpest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Tanár: Stancel Károly.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok; egyszerű és összetett szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengésgyakorlatok; magas és távugrás. Tanár: Kovács István.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: Firtinger Jakab.

Vallástan, hetenkinti 1 órában. Jézus Krisztus élettörténete; az apostolok cselekedetei és Palesztina földrajza. Tankönyv: Róder Alajos, Nagy Biblia, II. r. Bpest, 1874. Tanár: Markos Imre.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A stilus általános törvényei. A prózai és költői stilus különbségei tüzetesen; a hangsúlyos és mértékes verselés. Költői és prózai olvasmányok. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Névy László, Stiliztika, I. r. Bpest, 1879. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Nyelvtani ismertetések után a teljes mondatban. Fordítás, elemzés. Szótanulás etymologikus csoportokban. Kéthetenként egy írásb. dolgozat. Tankönyv: Toepler-Szemák, Német grammatika. Budapest, 1876. — Felsmann József: Deutsches Lesebuch, II. k. Bpest, 1878. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. A függő mondatoknak, mód- és időtannak rendszeres ismertetése. Összefüggő történeti olvasmány alapján az összetettebb mondat szerkezet, az oratio obliqua, a latin periodus gyakorlati ismertetése. Prózai olvasmányok: Liv. II. cap. 1—21; III. cap. 31; III. cap. 34—42. A prosodia és metrika előrebocsátásával Phaedrusból: 12 mese. Ovidiusból: Fast. IV. 809—858. Fast. II. 687—710. Met. VIII. 618—720. Minden héten egy írásb. dolgozat a tanult szabályok begyakorlására. Tankönyv: Szepesi-Budavári, Mondattan, II. r. Bpest, 1876. — Elischer József, Latin olvasókönyv. Bpest, 1880. Tanár: Hajnal Imre.

Történelem, hetenkinti 3 órában. A hajdankori népek rövid ismertetése ; a görögök, a rómaiak története és társadalmi élete a császárság koráig. Tankönyv: Vaszary Kolos, Egyetemes világtörténet, I. r. Bpest, 1880. Tanár: Magyar Gábor.

Földrajz, hetenkinti 2 órában. Az osztrák-magyar birodalom physikai, polgári és politikai földrajza. Közös ügyek. A monarchia nemzetközi képviselője. Tankönyv: Scholtz Albert, Az osztrák-magyar monarchia földrajza. Budapest, 1882. Tanár: Firtinger Jakab.

Természettudomány, hetenkinti 3 órában. Ásványtan: az ásványok külső és belső tulajdonságai ; a chemiai összetételre alapított öt főosztály ismertetése s ezekből az ásvány-rendszer megalapítása fővonalokban. Kőzettan: az egyszerű kőzetek megismertetése ásványtani alapon s az összetettebb kőzetek általánosan elterjedt, nevezetesebb fajtái. Tankönyv: Dr. Róth Samu, Ásvány-, kőzet- és földtan. Bpest, 1882. Tanár: Tóth Antal.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. Bevezetés az algebra. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve kéttagúak négyzetének és köbének képzésére. Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a geometriai haladványok képletére. Ugyanazon méveletsorozat törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszám. Bpest, 1879. Tanár: Markos Imre.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. A szerkesztő síkmértan. Görbe vonalú idomok. A körtan kibővítése és az ebbe vágó feladványok ; két kör viszonyos fekvése. A legfontosabb görbe vonalak, különösen a kúpszeletek által képződők és azok szerkesztése. Rövid áttekintése a négy osztályban tanultaknak. Nehezebb stílusú díszítmények, az ember fejrészletei, azok összealkalmazása s később antikfej-alakok rajzolása árnyékolással. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló mértan, II. r. Bpest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok ; összetett szabad gyakorlatok ; szerelvényeken : a tám-, függés-, fellendülés-, lengés-, forgásgyakorlatok ; magas- és távugrás. Tanár: Kovács István.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Bertalan Alajos.

Vallásstan, hetenkinti 1 órában. A kinyilatkoztatás története. Tankönyv: Dr. Wappler, A kath. egély tankönyve, I. r. Bpest, 1870. Tanár: Arányi Ágost.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Az irály és írásműszerkezet általános szabályai. Költői és prózai olvasmányok. Havonként egy

írásbeli dolgozat. Tankönyv: Névy L., Stiliztika, II. r. Budapest, 1879. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. A nyelvtani ismeretek ébrentartása mellett nagyobb prózai darabok s Herder Cid-jének fordítása és elemzése. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Toepler-Szemák, Német grammatika, Bpest, 1876. — Dr. Heinrich Gusztáv, Deutsches Lehr- und Lesebuch, II. k. Bpest, 1876. — Herder János, Der Cid. Tanár: Budavári József.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések mellett tüzetesen tárgyalatott az igemódok és idők használata. Prózai olvasmány: Livius XXI. k. Költői olvasmány: Virgilius, Georg. IV. k. 1—356.; Ecloga I., V. — Horatiusból: ódák I. k. 2. 7. 14. 37. II. k. 7., III. 5., IV. 3., 30. Havonkint 2 órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szepesi-Budavári, Mondattan, II. r. T. Livii ab urbe condita libr. partes selectae, ed Grysar. Vindobonae, 1873. — P. Virgilii Maronis op. epitome, ed. Em. Hoffmann. Vindobonae, 1862. — Qu. Horatii Fl. carmina selecta, ed. Grysar. Vindobonae, 1872. Tanár: Baligó János.

Görög nyelv, hetenkint 5 órában. Alaktan, a fő- és melléknevek ragozása, névmások és számnevek, az ω végzetű rendes ige-hajlítás megfelelő írásbeli gyakorlatokkal. Tankönyv: Szamosi, Görög nyelvtan. Budapest, 1881. — Schenkl-Kiss gyakorló könyve. Tanár: Budavári József.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Középkor. A római császárság. A népvándorlás. Az arabok, frankok, németek, sat. A magyarok története a vezérek és királyok alatt a mohácsi vészig. A ker. háborúk és következményeik. Az angolok a Plantagenetek és a francziák a Valois-k alatt. Görögök, mongolok és törökök. A középkor nevezetesebb találmányai. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Pap József.

Természetráajz, hetenkinti 3 órában. Növénytan. A növények boncztani szerkezete általános vonásokban. A virágos növények testének külső tagoltsága lehetőleg élő példányokban bemutatva. A növények életfolyama főbb vonásokban. Mikroszkopikus és élettani ismertetések. A megismertetett növények csoportosítása a természetes rendszernek megfelelőleg. A nevezetesebb rendszerek s Linné seregeinek megismertetése. A közönségesebb fák s nevezetesebb ipari és gazdasági növények. A növények földrajzi elterjedése, különös tekintettel honunk virányára. Tankönyv: Pap János, A növénytan elemei. Budapest, 1881. Tanár: Bertalan Alajos.

Mennyiségtan, hetenkinti 4 órában. Algebra. Ismétlések. Első fokú egyenletek egy s több ismeretlennel. A kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai; Pascal-féle háromszög. Négyzet-gyök és az

ismeretlennek kiszámítása másodfokú egyenletekben. Kőb-gyök. Számolás gyökjelekkel. Számítási haladvány. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszámítás. Budapest, 1882. — Mértan. A planimetria főtételei. Tankönyv: Lutter N., Mértan, I. r. Bpest, 1881. Tanár: Markos Imre.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatokról az alsóbb osztályok anyaga bővítve; összetett szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, nyiktám-, függés-, hajlított karonfüggés-, lengés, forgás-gyakorlatok, magas és távugrás. Tanár: Kovács István.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Hajnal Imre.

Vallástan, hetenkinti 1 órában. Kath. hitágazattan. Tankönyv: Dr. Wappler, A kath. egély tankönyve, II. r. Budapest. 1870. Tanár: Arányi Ágost.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Rethorika, a prózai műfajok elméleti ismertetése s megfelelő prózai művek olvastatása. Költői olvasmány: Shakspeare Coriolanus, ennek tartalmi magyarázata a drámai szerkezet feltüntetésével. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. Tankönyv: Névy L., Rethorika. Budapest, 1880. U. a. Olvasmányok. — Névy, Shakspeare Coriolanus. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. A verstan, válogatott balladák és lyrai költemények fordítása s elemzése. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Heinrich G., Deutsches Lehr- und Lesebuch, I. k. Bpest, 1876. Tanár: Firtinger Jakab.

Latín nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések s iránytani szóbeli gyakorlatok mellett olvastatott: Sall. Jug.; Cic. de imp. Cn. Pomp.; Virg. Aen. I. II. — Havonkinti 2 órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Gai Sall. Crispi lib. de bello Jug., ed. Dietsch. Lipsiae, 1874. — M. T. Cic. de imp. Cn. Pomp. oratio, ed. Klotz. Lipsiae, 1877. — P. Virg. Maronis Aen. epitome, ed. Hoffmann. Vindobonae, 1875. Tanár: Hajnal Imre.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. Az egész igetan s bevezetés a mondattanba. 40 Aesopus-féle mese, 35 adoma és apróbb elbeszélés és Xenophon Anab. I. k. 1. 2. 7. 8. 9. 10. fej. Herculesről szóló regé fordítása és elemzése. Tankönyv: Szepesi-Szamosi, Görög nyelvtan. Budapest, 1878. Szamosi, Görög olvasókönyv. Budapest, 1881. Xenophon-tis opera, ed. G. Sauppe. Lipsiae, 1867. Tanár: Baligó János.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Az ujkor története a fölfedezések és reformatiotól Napoleon bukásáig s a bécsi congressusig. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet, III. r. Budapest, 1882. Tanár: Pap József.

Természetráajz, hetenkinti 3 órában. Állattan. Az állati test külső és belső szerveinek leírása és egymással való összehasonlítása. Az állati szervek berendezése alapján az állattörzsek megismertetése, rendszerezése. Az egyes típusok általános és részletes jellemzése s egyes osztályok főbb képviselőinek leírása, különös tekintettel hazánkra s a közéletben gyakoribb állatéleti jelenségekre. Az állatok földrajzi elterjedése röviden. Tankönyv: Pap János, Az állatok természetrajza. Budapest, 1875. Tanár: Bertalan Alajos.

Mennyiségtan, hetenkinti 4 órában. Az egy és több ismeretlenes elsőfokú egyenletek ismétlése után a gyökmennyiségek s az azokkal való számolás, az egy ismeretlenes másodfokú egyenletek; logaríthmus. A síktan ismétlése után a körtan; goniometria, a háromszögek megfejtése háromszögtani úton. Tankönyv: Lutter Nándor, Betűszámtan. Budapest, 1882. U. a. Mértan. Budapest, 1881. Tanár: Stancel Károly.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; szerelvényeken: a tám- és nyíktámlengések, hajlított karu függésben lengések, föl- és átlendülések, forgások, magas- és távugrásgyakorlatok. Tanár: Kovács István.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Baligó János.

Vallástan, hetenkinti 1 órában. Kath. erkölcsstan. Tankönyv: Dr. Wappler A., A kath. erkölcsstan. Budapest, 1870. Tanár: Arányi Ágost.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A verstani szabályok áttekintése és alkalmoszerű ismétlése. A költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre. Költői magánolvasmány mellett megfelelő aesthetikai és poetikai értekezések iskolai olvasása. Remekművek taglaló ismertetése. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. Tankönyv: Névy L., Poetika. Bpest, 1880. U. a. Olvasmányok. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Prózai és költői darabok fordítása és elemzése; Goethe Hermann und Dorothea-jának, Schiller Wilhelm Tell-jének fordítása és széptani elemzése. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Heinrich G., Deutsches Lehr- und Lesebuch, II. k. Bpest, 1877. Tanár: Firtinger Jakab.

Latín nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések s iránytani szóbeli gyakorlatok. Olvasmányok: M. T. Ciceronis oratio pro A. Licinio Archia poeta és pro P. Sulla. — Virg. Aen. VI. Havonkint

két órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: M. T. Ciceronis orat. ed. Klotz. Lipsiae, 1877. — P. Virg. Maronis epitome, ed. Hoffmann, Vindob. 1875. Tanár: Budavári József.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. A mondattan és Homéri szójárás tüzetes áttekintése. Homeri Odysseae I. II. ed. Guil. Dindorf. Lipsiae, 1875. — Herod. VI. k. 1—116. A Wilhelm. Vindob. 1867. Kéthetenkint egy írásb. gyakorlat. Tankönyv: Szamosi János, Görög nyelvtan, II. r. Budapest, 1883. Tanár: Baligó János.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Az új-kor története. A fölfedezések és vallásháborúk kora, az örökösödési harczok s a francia forradalom. A legújabb kor története rövid vázlatban, tekintettel a műveltség fejlődésére. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Pap József.

Természettan, hetenkinti 5 órában. Általános tulajdonságok és erők, eröműtan, rezgés-, hang- és fénytán. Tankönyv: Fehér Ipoly, Kísérleti természettan. Budapest, 1882. Tanár: Tóth Antal.

Mennyiségtan, hetenkinti 4 órában. a) Algebra. A másodfokú egyenletek elmélete. Felsőbb rendű egyenletek, melyek másodfokú egyenletek alapján megfejthetők. A maximum- és minimum-értékek meghatározása. Számítási és mértani haladványok és alkalmazásaik. b) Geometria. Háromszögtani ismétlések; térgeometria; gömb-háromszögtan. Tankönyv: Lutter Nándor, Betűszámítási. Budapest, 1879. — Ábel K., Mértan, I. II. r. Bpest, 1876. Tanár: Stancel Károly.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; szerelvényeken: a tám- és nyíktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlendülések, forgások, magas és távugrás. Tanár: Kovács István.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Tóth Antal.

Vallástan, hetenkinti 1 órában. A r. k. egyház története. Tankönyv: Dr. Wappler, A kath. egyház története. Budapest, 1870. Tanár: Arányi Ágost.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Irodalomtörténet a legrégebb időtől a jelenig. Nyelvészeti és szépirodalmi fejtegetések. Megfelelő írásbeli dolgozatok. Tankönyv: Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése, I. II. k. Bpest, 1880. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Előadattak és fejtegetettek egyes prózai művek nevezetesebb szerzőktől, továbbá: Goethe, Iphi-

genie in Tauris. A német irodalom főbb vonásokban. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Heinrich Gusztáv, Deutsches Lehr- und Lesebuch. II. Bpest, 1877. Goethe, Iphigenie in Tauris. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 5 órában. P. C. Taciti Ann. lib. I., lib. IV. 1–30. — Q. Horatii Flacci Carm. I. 2, 3, 4, 14, 20, 22, 29, 31, 37; II. 2, 3, 10, 13, 14, 15; III. 30; IV. 7, 9; Epod. 2, 7, 13; Satir. I. 1, 9; Epist. I. 10, 20. — Tankönyv: P. C. Taciti Ann., ed. Car. Halm, Lipsiae, 1881. — Q. Horatii Carmina selecta, ed. C. S. Grysar, Vindobonae, 1872. — Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tanár: Hajnal Imre.

Görög nyelv, hetenkint 4 órában. Herodoti Histor. VIII. 1–96. ed. Andr. Wilhelm. Vindob. 1875. — Platonis Apologia ed. Car. Hermannus. — Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tanár: Budavári József.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Magyarország története, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére. Tankönyv: A magyarok története rövid előadásban, Horváth Mihálytól. Bpest, 1876. Tanár: Magyar Gábor.

Természettan, hetenkinti 5 órában. Fénytan, hőtán, delejesség, villanyosság. Tankönyv: Fehér I. Kísérleti természettan. Bpest, 1882. Tanár: Tóth Antal.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. Határozatlan egyenletek, kapcsolástan, kéttagúak hatványozása. Gömbháromszögtan. Tankönyv: Lutter, Betűszám-tan. 1876. Ábel, Mértan. Budapest, 1872. Tanár: Stancel Károly.

Bölcészeti előtan, hetenkinti 3 órában. Psychologia: a lelki élet mivolta s megismerésének módszere, a lelki állapotok osztályozása, a képzetek (ismerés), érzelmek (kedély) és vágyak (akarat) psychológiája, a lelki és testi élet viszonya. — Logika: a gondolkodás mibenléte és formái, a logika felosztása, az elemtan. Tankönyvek: Klamarik János, Psychologia. Bpest, 1876. — Pauer Imre, Logika. Bpest, 1876. Tanár: Farkas László.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; húzódások és vonulások, összetett szabadgyakorlatok, botgyakorlatok szabadgyakorlatokkal összekötve. Szerelvényeken: a tám-, nyiktámlengés-, menés- és szökésgyakorlatok; lengés, föl- és átlendülés, forgásgyakorlatok magas- és távugrás. Tanár: Kovács István.

Írásbeli feladványok.

I A magyar nyelvből és irodalomból.

V. Osztályban.

Az olvasásról. Értekezés. — „Szibinyáni Jank“ cz. költemény szerkezetének föltüntetése. — Testvéri szeretet. Az olvasottak alapján. — Ki mint vet, úgy arat. Átirás. — A szülők iránti hála. Érték. az olvasottak alapján. — Az ősz. A tél. Leírás. — A görög színház és a dráma. Az olvasottak alapján. — A munka nemessége. Értekezés. — Elmélkedés az iskolai év végén. — Vázlatok készítése egyes tételekről.

VI. Osztályban.

Mire tanít a retorika? — A barátságról. Értekezés. — Az írás fejlődéséről. Fejtegetés az olvasottak alapján. — A mohácsi vésznap. Elmélkedés. — C. Marcius Coriolanus jelleme Shakspere tragoe-diájában. — Azon kérdés kifejtése: vajjon szükséges-e a halálbüntetés a társadalmi szabadság és béke fönntartására? Szónoki tárgyalás az olvasottak alapján. — „A halálbüntetésről“ cz. szónoki beszéd befejezése. — Alkalmi beszéd Kisfaludy Sándor tiszteletére . . . Eötvöstől. Méltatás. — Miként nyer alkalmazást az Elbeszélés (narratio) és Bizonyítás (probatio) Kölcsey P. J. védelmére írt beszédében?

VII. Osztályban.

A csodaszarvas regéje Arany „Buda halála“ cz. eposzában. — Idegen nyelveket tudni szép, a hazait művelni kötelesség. Fejtegetés. — Zrinyi és Mehmed küzdelmének összehasonlítása Aeneás és Mezentiuséval, Zrinyi és Virgil hőskölteményében. — Zrinyi beszéde katonáihoz. Versben v. prózában. — A monda és rege közti különbség. Fejtegetés. — Az igazi hazaszeretet nagy áldozatokban bizonyodik be. Chria. — A „Szózat“ tartalma és szerkezetének föltüntetése. — Kazinczy „Vajda-Hunyad“ cz. költeményének paraphrasisa. — Miben egyeznek az eposz és dráma egymással, s miben különböznek? Fejtegetés.

VIII. Osztályban.

A hun mondakör főbb tagjai összefüggő vázlatban. — Műveltségi viszonyok az Árpádok korában. Értekezés. — Arany János halála. Elmélkedés. — Gyöngyösi és Zrinyi. Párhuzam. — Historia est magistra vitae. Fejtegetés. — A magyar verselés történeti kifejlődése. Kazinczynak Vitkovichhoz írt episztolája nyomán. — Kisfaludy Sándor és Kölcsey „Dobozi“-ja. — Vörösmarty valamelyik eposzának meséje, a fő hős jellemzésével.

II. A német nyelvből és irodalomból.

V. Osztály.

Thüringer Sagen. Die heilige Elisabeth. Nach Aug. Witzschel. — Die Lebenszeit. Nach Brüder Grimm. — Der Gemsjäger. Nach Brüder Grimm. — Der Bauer und sein Sohn. Nach Chr. F. Gellert. — Die Kreuzschau. Nach Adalbert Chamisso. — Gebet. Nach Em. Geibel. — Der Hund vom St. Bernhardsberge. Nach Toepler-Szemák's Lesebuche. — Der Löwe. Nach Toepler-Szemák's Lesebuche. — Das Landleben. Nach L. Hölty. — És ugyanannyi fordítás magyarból németre.

VI. Osztály.

Der Sachsenherzog. Nach Karl E. Ebert. — Die Heimkehr des Vaters. Nach Mickiewitz. — Hadmar von Kuenring zu Aggstein. Nach Ritter v. Leitner. — Der Hund und sein Nutzen. Naturwissenschaftliche Darstellung. — Der Burgbau. Nach G. Schwab. — Der Geiger zu Gmünd. Nach J. Kerner. — Die Wurmlinger Kapelle. Nach G. Schwab. — Ein Maimorgen. Beschreibung. — Der Vater und die drei Söhne. Nach M. Lichtwer. — És ugyanannyi fordítás magyarból németre.

VII. Osztály.

Frau Hitt. Nach K. E. Ebert. — Der Sperling am Ulmer Münster. Nach A. Kopisch. — Egy tetszés szerinti mese német nyelven. — Ein Winterabend. Beschreibung. — Der Tod des Archimedes. Geschichtliche Darstellung. — Der Handschuh. Nach F. Schiller. — Die Schlacht am Wölfesholze. Nach Theodor Körner. — Die Olympischen Spiele der Griechen. Geschichtliche Darstellung. — Hedwig in Schillers Wilhelm Tell. Charakterbild. — Graf von Habsburg. Nach F. Schiller. — És ugyanannyi fordítás magyarból németre.

VIII. Osztály.

Der Herbstabend. Beschreibung. — Der kleine Hagen. Aus Gudrun I. — Harras der kühne Springer. Nach Theodor Körner. — — Kolomann, König von Ungarn. Charakterbild. — Welchen Nutzen bringt der Donaustrom unserem Vaterlande? Abhandlung. — Der Einfluss der Künste auf das Gemüth. Abhandlung. — Durch Schaden wird man klug. Chria. — Ein Ausflug in's Grüne. Beschreibung. És ugyanannyi fordítás magyarból németre.

III. Érettségi dolgozatok.

1. Magyar dolgozat. Föladatott: Kazinczy törekvésének iránya és eredménye, munkásságának általános jelleme. Dolgozott 36; jelesre 12, jóra 13, elégségesre 10, elégtelenre 1.

2. Német dolgozat. Föladatott: *a)* A haladóknak: Welche Eigenschaften muss ein wahrer Freund haben? Abhandlung. *b)* A gyöngébbeknek: A felhők. Fordítás dr. Szemák német olvasókönyvéből. Dolgozott 36; jelesre 9, jóra 19, elégségesre 8.

3. Magyar-latin fordítás. Föladatott: Vagács-Schiebinger „Irályképző gyakorlatok“ cz. műből a 124. drb: Önmagát ismerni nagy tökély. Dolgozott 37; jelesre 1, jóra 9, elégségesre 27.

4. Latin-magyar fordítás. Föladatott: Cic. „De imperio Cn. Pomp.“ 18. fej. Dolgozott 37; jelesre 4, jóra 12, elégségesre 20, elégtelenre 1.

5. Görög dolgozat. Föladatott: Xenoph. Memor. I. 1. 10—16. Dolgozott 35; jelesre 3, jóra 11, elégségesre 20, elégtelenre 1.

6. Mennyiségtani dolgozat. Föladatott:

a) Három testvér 5000 frton egy birtokot vett. Hogy A maga megvehesse, B vagyonának fele kellett volna még pénzéhez; B-nek annyi pénze volt, hogy ha A vagyonának $\frac{1}{3}$ -át odaadja, a birtokot B is kifizetheti; C-nek A vagyona $\frac{1}{4}$ -re lett volna szüksége, hogy a birtokot egy maga megvehesse. Mennyi vagyona volt mindegyiknek?

b) m, n, p, q, r, elemekből hány permutatiói füzet alakítható, s mely füzetek azok, melyekben p elem a negyedik helyen fordul elő?

c) Egy háromszög oldalainak összege 281^m , $\alpha < \beta < \gamma = 49^\circ 31' 12''$, $\beta < \alpha < \gamma = 39^\circ 52'$, mily hosszúak az oldalak, s mily nagy a háromszög területe?

d) Egy csonkakúp oldalfölülete $62 \cdot 8 \square^m$, alapsugara 3^m , az ellenlap sugara 1^m , mily magas a kúp? Dolgozott 37; jelesre 3, jóra 11, elégségesre 21, elégtelenre 2.

A tanulók előmenetele.

A) A kötelezett tantárgyakban.

ELSŐ A) OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépirás		Tornázás
Áberle Aladár	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Anton Miklós	2	2	2	2	2	3	2	2	1
Apró István	3	4	4	4	4	3	3	3	3
Bachruch Izidor, héber	3	4	4	4	3	4	3	3	2
5 Bart Fülöp	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Bartha Ödön	2	3	3	3	3	3	2	2	2
Bayréder Rezső	2	3	3	3	3	3	2	2	2
Biedl Samu, héber	3	1	1	2	1	1	2	2	2
Blau Arnold, héber	3	3	3	3	3	4	3	3	2
10 Deutsch Aladár	3	2	3	4	3	3	3	3	3
Ferling Péter	3	4	4	4	4	4	3	3	2
Fleischer Tihamér, ág. v.	1	1	1	2	2	1	1	2	1
Flesch Mór, héber	1	1	1	2	2	1	2	2	2
Follráth Lajos	1	1	1	1	1	1	1	2	1
15 Frankl Antal, héber	2	2	2	2	2	3	2	3	1
Fülöp Jakab, héber	2	2	3	3	3	3	2	3	2
Gera Károly	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Gilsdorf József	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Grábherr József	1	2	2	3	2	3	3	3	1
20 Gulyás László, ismétlő	1	3	3	3	3	1	3	1	3
Hattyasi Sándor	3	3	4	3	3	3	3	3	2
Hollstein Béla, ismétlő	3	3	4	3	4	3	3	2	4
Honheiser Ede, ism.	1	2	2	3	2	2	3	2	2
Honkó Géza	2	3	3	3	3	3	2	2	1
25 Inczedy János, helv. v.	1	2	2	2	2	2	2	3	1
Jzer Henrik	3	3	3	3	3	3	1	2	1
Jókai Endre	1	2	2	3	3	3	2	3	1
Kaminár János	2	4	4	3	3	3	2	2	2
Király Kálmán, helv. v.	1	1	1	2	1	1	2	2	1
30 Klem Dénes	1	2	2	2	2	3	3	3	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e ?	T a n t á r g y a k							Magaviselet		
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás	
Wagner Ádám	1	2	2	3	2	3	2	2	1	
Weinmann Antal, héber	3	3	4	4	4	4	3	3	3	
75 Wingron József	3	4	4	4	4	4	3	3	3	
Wittwer Miklós	1	2	1	3	2	2	2	2	1	
<i>Kimaradtak :</i>										
Bodor Árpád.										Schmid Mihály.
Fortler Péter.										Simon Sándor, ism.
Gerber János, ism.										Steiner Lipót, héber, ism.
Kasztóry János.										10 Takács János.
5 Neidenbach Henrik, ism.										Tóth-Kása József.
Pintér Károly.										Török Géza.
										Lyubinszky Gyula, ág. v. ism.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
40 Laczkovics János, ism.	2	3	3	4	3	3	3	2	2
Lengyel Győző, ism.	2	3	3	3	3	3	2	2	2
Limonti d'Elle Vaux Béla	1	2	2	1	1	2	2	2	1
Ludig László, ism.	4	4	4	4	4	4	3	2	4
Lusztig Emil, héber	3	2	1	2	2	3	2	2	2
45 Malcz József	2	3	3	3	3	3	2	3	1
Manusov Ferencz	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Marx Simon	1	3	4	4	4	3	2	2	2
Massa János	1	1	2	1	2	2	2	2	1
Merdesacker Antal	1	3	3	3	2	2	2	2	1
50 Mészáros János, ism.	2	3	3	3	3	2	3	1	3
Milkovics Antal	3	3	3	3	3	2	3	2	2
Moravetz Gyula	1	2	1	1	2	1	1	2	2
Movác Ernő, ism.	1	3	3	2	3	3	2	2	1
Móritz Vitus	1	2	2	2	2	3	2	3	2
55 Müller Izsó, héber	3	3	4	4	4	4	3	—	3
Nikolits Béla	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Obláth Jenő, héber	2	3	3	3	3	2	3	—	2
Paskesz Manó, héber, ism.	1	3	3	3	3	3	2	2	3
Pálmay Dezső	2	3	3	3	3	3	3	3	2
60 Pollák Ernő, héber	2	2	3	2	2	1	2	2	2
Pollák Sándor, héber, ism.	2	2	3	3	2	2	2	2	2
Polczner Zoltán	3	3	4	3	3	3	3	3	2
Polner Kálmán	2	2	1	2	2	2	2	2	1
Pomutz György, ism.	2	3	3	3	3	3	3	2	3
65 Prossnitz Mihály, héber	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Radnyanczu Virgil, g. k. v.	2	3	4	3	3	3	3	3	3
RácZ Zoltán, helv. v.	2	3	4	3	3	3	3	2	3
Reichenthal Fülöp, héber	1	2	2	2	2	1	2	2	2
Reiter Ede	1	3	2	2	3	2	2	3	2
70 Schannen Ferencz	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Schiller János	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Schipper Gyula	3	3	3	3	3	2	1	2	2
Schott Miklós	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Somogyi István	2	3	3	3	2	3	2	2	2
75 Strebl Miklós	3	3	4	3	3	3	2	2	1
Teffert Ferencz	1	2	2	1	1	1	2	1	2
Tóth Géza, ág. v.	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Urbán István	3	3	4	3	3	3	2	2	2
Varga István	3	4	4	3	3	2	3	2	2
80 Vasas Ödön, ism.	2	2	2	2	2	1	2	1	2
Vőneky Antal	1	2	3	2	2	1	3	2	1

A tanuló neve és vallása, öszöntőndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet		
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás	
Weber Jakab, ism.	2	3	3	2	2	1	3	2	2	
Wiedemann János, ism. . . .	2	3	4	3	3	3	2	2	2	
Zubánovics Sándor, g. k. v.	1	4	4	3	3	3	2	1	2	
<i>Kimaradtak :</i>										
Ábrahám Ödön.										
Beck Miklós, ism.										
Csonka Imre.										
Fürtös Manó, héber.										
Molnár Mihály.										
Willems Fülöp ism.										

MÁSODIK A) OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Aigner József	2	3	3	2	3	3	2	2	3
Amschlinger Ferencz	3	3	3	2	3	4	2	2	2
Brunner Jakab	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Deutsch Gyula, héber	2	3	3	2	3	3	2	2	2
5 Doktor Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Engelmann Péter	3	4	3	4	3	3	2	2	2
Eszes Imre	3	3	4	4	4	4	3	2	2
Fernbach Pál	1	2	2	2	2	2	1	2	2
Fleischer György	3	3	3	3	3	3	3	2	2
10 Gansfried Elek, héber	3	3	2	3	3	3	1	2	2
Góschí József	1	3	3	3	3	3	2	2	1
Gödrich József	3	2	2	3	2	2	2	2	2
Halasy József, ismétlő	3	3	3	2	3	3	3	—	2
Hábel Nándor	2	3	3	3	3	3	2	2	2
15 Hegedűs István	1	1	1	1	2	2	1	1	1
Herzog Izsák, héber	1	1	2	2	2	1	1	—	2
Holz József	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Holtzer Gyula, héber	3	3	3	3	3	3	2	2	2
Kann Jenő, héber	2	2	2	2	2	2	2	—	1
20 Kellner Zsigmond, héber	1	1	1	1	2	1	2	—	1
Kiss János	1	2	2	1	2	2	1	1	1
Kovács István	3	3	3	3	3	2	1	1	2
Kovács József, ismétlő	3	3	4	3	4	3	2	2	2
König Vilmos, ismétlő	1	1	1	2	3	2	2	2	2
25 Kronstein Béla, héber	3	3	3	2	3	3	4	2	3
Kucsera Ferencz	3	3	4	4	4	4	3	—	3
Kuhn György	3	3	3	3	3	2	2	—	1
Lakatos Sándor	1	2	2	2	2	3	1	2	1
Lefkovich Adolf, héber	1	1	1	1	2	2	2	—	1
30 Maroscher Traugott, ág. hv.	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Mihajla Sándor	1	2	2	2	2	2	2	2	1
Milkó Endre, héber	2	2	3	3	3	3	3	3	2
Molnár Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nagy Béla	3	3	3	3	3	3	2	2	2
35 Návay Sándor, ismétlő	1	2	2	2	2	1	2	1	2
Onitiu Valér, g. k. v. öszt.	1	1	1	1	1	1	3	2	1
Pálmai Jenő	2	3	3	3	2	2	2	2	2
Politzer Arnold, héber	1	1	2	2	2	2	2	—	2
Popov Márk, g. k. v.	3	3	3	3	3	3	2	3	2
40 Rác János, ismétlő	1	1	1	1	3	3	2	1	1
Remess József	1	2	3	3	2	3	2	1	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Schiller Lipót, héber . . .	2	3	3	2	3	2	2	3	2
Schipper János, ismétlő . .	1	1	1	1	2	2	1	1	1
Schmidt József	2	3	3	3	3	3	2	2	2
45 Schönfeld Gyula, héber . .	*	3	4	4	4	3	4	3	3
Schweiger Dezső, héber . .	2	3	2	3	3	3	2	3	2
Singer Dezső, héber . . .	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Stojkovic Bogolyub, g. k. v.	1	3	3	2	3	3	2	2	3
Szonnauer Péter	1	2	3	2	3	3	2	1	2
50 Szücs János	1	3	3	3	4	3	2	1	3
Tiefenthaler Arnold	1	2	1	1	3	2	2	2	1
Vázsonyi Henrik, ágost, hv.	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Vértés Izidor, héber	3	2	2	2	2	3	2	2	2
Weinmann Jakab, héber . .	2	3	4	2	3	3	3	3	3
55 Wertheimer János, héber . .	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Wurmlinger Ignác	3	3	3	3	3	2	3	2	2
Zombory János, ismétlő . .	2	3	3	3	3	3	3	2	2

Kimaradtak:

Ackermann Mór, héber.	Hernády János.
Bittó Gyula.	Kiss Rikárd, ism.
Grósz Sándor, héber, ism.	Riebl Károly.
Halm János.	Torma István.

MÁSODIK B) OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépítés		Tornázás
Bappert Lajos	3	2	3	3	2	3	2	3	2
Békei Nándor, héber	2	3	3	2	2	2	3	3	2
Bencsik Lajos	2	2	3	2	2	2	2	1	2
Bersán Aurél, g. k. v.	1	1	2	2	1	2	2	2	1
5 Bojnitzer Sándor, héber	2	2	3	2	2	3	3	1	2
Boróczy Dezső	3	2	3	3	1	3	3	3	3
Brun Pál, ág. v.	2	2	2	2	3	2	3	3	2
Bunford Gyula	1	3	3	2	3	2	2	2	2
Ehling Péter	1	3	3	1	2	2	2	2	1
10 Engels Fülöp	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Entersz Albin	3	3	4	4	3	3	3	3	3
Franz János	2	3	3	3	2	2	3	1	3
Gottlieb Albert, héber	2	2	3	1	2	2	3	2	2
Greffner János, ism.	1	2	3	1	3	2	3	—	1
15 Hallinger János	3	4	4	3	2	4	3	1	2
Hallósy Endre	1	2	3	2	2	2	3	2	1
Herf Miklós	1	1	1	2	1	2	2	2	2
Holtzer Emil, héber	3	2	3	2	2	3	3	1	1
Horváth András	3	3	4	3	3	3	3	2	3
20 Horváth József	1	3	4	3	2	3	3	1	2
Ivánkovits Árpád	1	2	2	1	2	2	2	1	1
Junkert Máttyás	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Káity Péter	1	2	2	1	2	1	2	1	1
Kasza Lajos	1	3	3	2	3	3	2	2	2
25 Kerny Sándor	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Kiss Lajos, helv. v.	1	2	3	3	3	2	3	1	2
Klein Antal	1	2	3	2	2	1	3	2	1
Kovács-Kása Rókus	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Krausz Jenő, héber	2	3	2	1	1	3	3	1	1
30 Krepil Jakab	3	3	3	3	2	3	3	1	2
Kutassy Béla	3	2	3	2	3	3	3	3	2
Löwinger Ákos, héber	3	2	3	2	2	3	3	3	3
Löwy Jenő, héber	1	1	2	2	1	2	2	3	2
Lukits Szilárd, g. k. v.	1	3	3	2	2	2	2	1	2
35 Mattiasich Ferencz	3	3	3	4	3	3	3	3	2
Maurusz János	1	2	3	3	2	3	2	2	1
Mész György	1	3	3	3	2	2	2	1	1
Michels Gyula	3	2	3	3	2	3	2	2	2
Mihálovits Dezső	1	3	4	3	3	2	2	2	2
40 Mínyov László	3	3	4	3	2	3	3	3	2
Móra József	2	2	3	2	2	3	3	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Nagy Ferencz	1	2	3	2	2	3	3	2	2
Prachthäuser György . . .	1	2	2	2	2	2	2	3	1
Prinz Manó, héber	3	3	4	3	3	3	3	2	2
45 Priváry Géza	1	2	2	1	2	1	3	1	1
Priváry Gyula	1	1	2	1	1	1	2	1	1
Püner Vilmos	1	2	3	1	2	2	2	2	1
Rojcsek Sándor	2	3	3	2	3	3	3	1	3
Scherer Nándor	1	2	2	1	2	2	2	1	1
50 Schorsch Ferencz	1	1	1	2	1	2	1	1	1
Schlesinger Hugó, héber . . .	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Somogyi Szilveszter	2	3	3	3	2	3	3	1	2
Szóke István	3	3	3	2	2	3	3	3	3
Tápay Károly	3	4	4	3	3	3	3	2	2
55 Toppantó János	3	3	4	4	4	3	3	3	2
Török Imre	1	3	3	3	2	3	3	3	2
Vass Dezső	1	3	4	2	3	3	2	2	2
Várady Béla	3	2	3	3	2	3	3	1	2
Várady Ernő, helv. v.	2	3	4	4	4	4	3	2	2
60 Vékes István	3	4	4	2	4	3	3	1	2
Wertheim Lajos	2	3	3	3	3	3	3	2	2

Magántanulásra tért: Dániel Ferencz.

HARMADIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Alföldi Béla, héber .	2	2	1	3	2	2	3	1	2	3	2
Altwer Gyula, héber .	2	3	2	3	3	3	3	4	3	—	2
Ausländer Dezső, héber .	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Ábrahám Szilveszter .	1	3	2	3	3	2	3	3	3	2	1
5 Balogh István . . .	1	2	2	3	3	3	3	2	3	2	1
Balogh Sándor . . .	2	2	1	1	2	3	3	2	2	1	2
Barakovics János . .	2	3	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Bertrám József . . .	1	2	2	3	3	3	3	3	1	2	2
Bója László	1	1	1	1	1	3	2	1	2	1	2
10 Brill Frigyes, héber .	2	1	2	3	3	3	3	2	3	3	2
Brun Emil, ág. v. . . .	1	2	2	3	3	2	3	3	2	2	2
Buding Károly	1	2	1	3	2	3	3	2	1	1	1
Buzáth János	2	2	3	3	3	3	4	3	3	3	2
Buzáth Kálmán	3	3	3	3	2	3	4	3	3	1	2
15 Coleng Vilmos	1	2	1	3	2	3	2	2	1	1	2
Csikos Béla	1	2	1	2	1	3	2	1	3	1	1
Deák Antal	1	1	1	1	1	2	1	1	2	—	1
Dósay Manó, héber, ism.	4	3	2	3	3	3	3	2	3	2	2
Endrényi János	1	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2
20 Enyedi Gyula	1	3	2	3	3	3	3	2	4	2	3
Eusch Mihály	2	3	2	3	3	3	3	3	3	—	2
Fluck Ferencz	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Freyburger István . . .	3	4	3	4	4	3	4	2	3	3	2
Gerstenek Károly, ism.	2	3	3	3	3	2	3	2	2	1	2
25 Gombkötő János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Groszmann Ármín, héb.	2	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2
Grün János, idősb . . .	1	1	1	2	1	2	2	1	2	2	1
Grün János, ifjabb . . .	1	2	2	3	2	4	3	2	1	2	2
Gulyás Vilmos	1	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1
30 Hirsch Nánán, héber .	2	2	2	3	2	4	4	3	3	3	2
Holtzer Tivadar, héb.	2	2	1	3	2	1	3	2	3	1	2
Hreblay Emil	1	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2
Ivánkovits Ernő	1	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2
Janik Imre	1	3	3	3	2	3	4	3	1	3	2
35 Joo János	1	2	1	3	2	3	3	3	3	2	1
Josefert Antal	3	3	2	3	3	3	4	3	3	3	3
Jókai László	1	2	3	3	3	3	3	1	3	3	2
Juránovics Ferencz . . .	1	3	3	3	3	4	3	3	3	3	2
Juránovics Gyula	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2

A tanuló neve és vallása öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás	
40 Kibling Miklós . . .	1	3	1	2	2	3	2	2	3	2	2
Kiss Antal	1	2	1	2	2	3	2	3	3	—	1
Klein Mór, héber . . .	1	2	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Koczor Géza, ág. v. . .	1	3	1	3	3	3	3	3	1	2	2
Kohn Dezső, héber . . .	1	1	2	1	1	2	2	2	3	2	1
45 Kohn Lajos, héber . . .	3	3	2	3	3	3	3	3	2	1	2
Kotsmár Zoltán, ismétlő	2	3	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Kráhl Sándor, héber . . .	3	3	2	3	3	3	3	4	3	2	2
Lantos Péter	3	3	3	4	3	3	3	3	3	1	2
Lób Antal	1	1	1	2	1	2	2	1	1	2	1
50 Mannheim Adolf, héber	1	1	1	1	2	2	2	2	2	3	2
Mayer János	1	4	3	4	3	3	4	3	3	2	2
Muntyán István	2	3	2	3	2	3	3	3	3	2	2
Nagy Endre	2	3	2	3	3	3	3	3	3	—	2
Nyáry Lukács	2	3	2	3	3	3	3	3	3	—	2
55 Obláth Dezső, héber . . .	1	1	1	1	1	2	2	2	3	2	1
Ollik Pál, ág. v.	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	1
Ottovay Károly	2	3	3	3	2	3	3	2	3	2	2
Pomutz Sándor	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Preszly Aladár	2	3	4	4	3	3	3	4	3	2	2
60 Prileszky István	1	2	1	2	2	2	2	1	3	2	2
Priváry Ferencz	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Reiter József	1	3	2	3	3	3	3	3	2	3	2
Rietly Károly	1	3	1	3	2	2	2	1	2	3	1
Sachs Mór, héb., ismétlő	1	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2
65 Schmidt János	1	2	2	3	3	2	3	2	3	2	2
Schulz Ferencz	3	3	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Schütz Miklós	1	3	1	3	2	3	3	2	3	1	2
Schweiger József, héber	2	2	2	3	2	3	3	3	3	—	2
Syrowy János	3	3	2	3	2	3	3	3	2	1	2
70 Szúcs György, g. k. v. . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tajthy Gábor	1	2	1	3	3	3	3	2	3	2	2
Tóth József	1	2	1	2	2	2	2	1	2	1	2
Túróczy Mihály	1	2	2	3	2	2	2	2	2	1	1
Unterreiner József	1	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2
75 Varga Géza	1	1	1	2	2	3	3	3	3	2	1
Virág Gyula	1	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Volk Gyula	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Weisz Károly, héber	1	1	1	1	1	2	2	1	3	2	2
Weisz Lajos, idősb	2	2	1	3	1	2	1	2	3	2	2
80 Weisz Lajos, ifjabb	2	2	1	3	3	4	4	3	3	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás	Magaviselet
Wolf István	1	2	1	3	3	3	3	3	3	2	2
Zerkovitz Emil, héb.	3	2	3	3	2	2	3	2	3	—	2
Zvékits Boldizs., g. k. v.	1	3	2	3	2	3	3	3	3	1	2

Kimaradtak:

Blau Jakab, héb., ism.	Marosi Mór, héb., ism.
Csupák Rezső.	Maróczy Géza.
Gerhát József.	Pollák Sándor, héber.
Háber Géza.	Szobotka Dezső héb.
Lukács Gyula.	Zemlényi Károly.

NEGYEDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Tornázás	
Balogh Fer., hely. v.	1	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Battancs Pál . . .	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1	1
Bauleszku Gy. g. k. v.	1	3	3	4	3	3	3	4	4	1	2
Bernheim Máty., héb.	1	1	1	2	1	1	1	1	3	2	1
5 Bóhn Ádám . . .	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Boros József . . .	1	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1
Bráz János . . .	1	2	2	3	2	2	2	3	2	3	1
Budur József . . .	3	3	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Cocron Miklós . . .	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1
10 Cracsun Gyula, g. k. v.	2	3	3	3	3	2	3	3	3	—	2
Cseh Lajos . . .	1	2	2	3	1	2	3	2	3	2	2
Cziffra Gyula . . .	3	3	3	4	3	2	3	3	3	1	2
Deutsch József, héb.	2	3	2	3	2	3	3	2	3	3	2
Eberhardt Ágoston .	2	2	1	3	1	1	1	3	2	2	2
15 Endrényi Mihály .	2	4	3	3	3	2	3	3	3	2	3
Fabritzky Izidor, héb.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Faragó Boldizsár .	1	3	3	4	3	3	3	3	1	2	1
Farkas Jenő . . .	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2	2
Ferch Rudolf . . .	1	2	2	3	2	2	2	3	2	2	1
20 Flesch Sándor, héb.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
† Fogas Szilveszter .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gagyanszky Pál g. k. v.	1	3	2	3	2	2	3	2	3	1	2
Grósz János . . .	1	3	2	3	2	2	2	3	3	2	2
Gruber Sándor, héb.	2	3	2	3	3	2	3	3	3	2	2
25 Hallósy Kornél . . .	1	3	2	2	2	1	3	3	2	2	1
Holz Antal . . .	1	3	2	3	2	2	2	3	3	3	2
Janauszek Gyula .	1	2	1	2	2	1	2	2	3	1	1
Jókai István . . .	1	1	1	2	1	1	2	2	1	2	2
Kaszta János, ism. .	1	3	2	3	2	2	3	3	2	3	2
30 Kont Árkád . . .	3	3	2	3	1	2	3	3	3	3	2
Kormos Aladár, hely. v.	1	1	2	2	1	1	1	2	2	3	2
Krébesz Márton . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Küzdý Árpád . . .	2	2	3	3	1	2	2	3	3	2	2
Lantos Antal . . .	2	2	2	3	2	2	3	3	2	1	2
35 Leiher Miklós . . .	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—	2
Ligeti Kálmán, héb.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1
Neufeld Izsó, héber .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Noszlopy Antal . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Offner Bertalan, héb.	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2

† Junius hó 20-án meghalt.

A tanuló neve és vallása, öszöntődíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajzoló mértan		Tornázás
40 Palikutja Trif., gk. ö.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Pap János	1	2	3	3	1	2	2	2	3	2	2
Popits Milán, g. k. v.	1	3	3	4	3	3	3	3	4	3	2
Putz József	1	2	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Schäffer Ferencz . . .	1	2	2	3	2	2	3	3	3	2	2
45 Schlesinger Fer., héb.	3	2	2	3	2	3	2	3	3	3	2
Simonyi Béla	1	3	2	3	1	1	1	2	2	2	2
Sonnenfeld E., h., ism.	2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2
Szabó Aladár	1	1	2	2	1	1	1	3	3	2	1
Szauerland Gyula . . .	2	2	2	3	2	2	3	3	4	1	2
50 Szegheő Géza	1	3	2	3	2	2	2	2	2	—	2
Szobotka Imre, héb.	3	3	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Szolcsányi József . . .	2	3	3	3	2	2	2	3	3	2	2
Tóth Árpád	1	2	1	2	1	1	2	1	2	2	1
Tóth Károly	2	3	3	4	3	3	3	3	3	2	2
55 Tóth Mihály	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tölcséry István	1	1	1	2	2	1	2	2	1	—	2
Trajanovics Antal . . .	1	2	3	4	2	2	2	3	3	3	2
Varga Gyula	1	2	2	3	2	1	2	3	3	2	2
Weisz Mór, héber	*	2	2	2	1	1	1	2	3	3	2
60 Weisz Zsigm., héber . .	2	1	1	2	2	1	1	2	2	3	2
Zimányi Károly	2	3	3	3	3	2	2	2	2	—	2

Kimaradtak :

Dittrich Lajos.
Nicolits Dusán, g. k.

Obretkovits Zsigm., gk.
Titze Albin.

ÖTÖDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan		Tornázás
Antunovits Pál Simon	3	3	3	3	3	3	2	3	3	2
Balassa Imre, helv. v.	1	2	1	2	2	2	1	1	1	1
Balogh Ernő, helv. v.	1	3	3	3	3	4	3	3	2	2
Bálint János	1	1	2	2	3	1	1	2	2	1
5 Becsey Károly	1	2	3	3	2	2	2	2	2	1
Bieber Béla	1	2	1	3	2	2	2	2	2	1
Bieber Jakab	3	3	2	3	3	3	3	2	2	1
Biking József	1	2	2	3	3	3	2	3	2	2
Damis Hubert, ág. v.	1	3	1	3	2	2	3	2	2	2
10 Drndarszky Rezső, g. k. v.	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1
Endrényi Jenő	2	3	3	2	3	2	2	1	2	2
Engelsz Béla	1	3	3	3	3	3	2	2	3	2
Erdensohn János, héber	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Fleischer József	2	2	2	3	3	2	2	2	—	2
15 Füzessey Győző	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Gruber Gyula, héber	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Grünberger Ignác, héber	1	2	1	2	2	3	2	2	3	1
Harmos Árpád	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Hähnel Vilmos	1	1	1	2	2	1	1	2	1	1
20 Hegedűs András	1	2	3	3	3	2	2	3	1	2
Herglotz István	1	1	1	2	2	1	2	3	1	2
Hidegh Mihály	1	1	1	1	2	3	1	2	2	2
Hunyár Mátyás	1	2	1	2	2	2	1	3	2	1
Hübner Lajos	2	2	1	2	1	2	1	3	1	1
25 Ivánkovits Béla	1	3	2	3	3	2	2	3	3	2
Jungen József	1	3	2	3	3	3	2	2	2	2
Junker Kristóf	2	2	2	3	2	2	3	2	1	2
Kasza Ferencz, ism.	1	2	2	3	1	2	2	2	2	3
Kálmán József, héber	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2
30 Keceli-Mészáros Géza	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2
Kovács Lajos	1	2	3	4	3	4	2	3	3	2
Kuliner Adolf, héber	2	2	1	1	1	1	2	1	—	2
Kunitzer Antal, héber	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2
Krausz József, héber	1	2	2	4	3	2	2	2	2	2
35 Krausz Mihály	1	3	2	3	3	4	3	3	1	2
Lábay Lipót	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Manheim Ignác, héber	1	3	2	3	2	2	3	3	3	2
Molnár Kálmán, ism.	1	3	2	3	2	3	3	3	2	2
Nóvé József	1	3	2	3	3	3	3	3	1	2
40 Priváry József	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Reiter Lajos, héber	2	2	1	2	2	2	2	2	3	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan		Tornázás
Rózsa József	1	2	3	3	3	1	2	3	3	2
Sándor Imre, ism.	1	2	2	3	1	2	2	2	2	2
Schmidt István	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
45 Schulhof Zsigmond, héber	2	3	3	3	3	2	3	3	2	2
Spuhler Ferencz, ism.	1	2	1	2	1	2	2	1	2	1
Szávits Emil, g. k. v.	1	3	2	3	2	3	2	3	3	3
Szeghő Károly	1	1	2	3	2	2	1	2	2	2
Szeles János	1	2	3	3	3	2	2	3	2	3
50 Szendrey Sándor, ism.	1	2	3	3	3	2	2	3	2	3
Szóke István	2	3	3	4	3	3	2	3	3	2
Szóke Sándor, ism.	1	3	3	3	2	2	3	2	2	2
Szremácz László, g. k. v.	1	2	3	3	3	4	2	3	1	2
Takács István	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2
55 Taschler József, ism.	2	2	3	3	3	3	2	3	2	2
Tripolszky Béla, ism.	1	2	3	3	2	1	2	2	1	2
Unterreiner József	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Unterreiner Károly	1	2	1	3	3	1	2	3	2	2
Üveges Károly	1	2	1	2	2	2	2	2	2	1
60 Vásárhelyi Gyula	1	1	2	2	2	2	1	2	2	1
Vereb Antal	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Waldner József, héber	2	3	2	3	3	4	3	3	3	3
Weiss Sándor, héber	2	2	1	2	1	2	1	2	2	2

Kimaradtak:

Ausländer Gyula, héber.	Róthmüller Kornél, héber.
Hankó János.	Samu Antal.
Návay Iván.	Vizy Márton, ism.
Wertheim Sándor.	

—○—

HATODIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Menyiségtan		Tornázás
Balassa Gyula, helv. v. . .	1	2	1	3	3	2	2	3	1	2
Balogh István	1	3	2	3	3	2	2	2	3	2
Baráczius József	1	1	1	2	1	1	1	3	1	1
Berger Ödön, héber	2	2	2	3	2	3	2	3	2	2
5 Bezdán József	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
Buding József	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
Burús József	1	2	2	3	2	3	1	2	1	1
Dobó András	1	2	2	2	2	1	1	3	2	2
Ehrenfeld Adolf, héber . . .	1	3	2	2	2	2	1	2	3	2
10 Flesch Adolf, héber	1	2	2	2	1	1	1	1	1	2
Frankl Lajos, héber	2	3	2	3	2	3	2	3	3	2
Freund Ödön, héber	2	2	1	2	1	1	1	3	1	2
Gerle Imre	1	3	2	3	3	2	2	4	1	2
Gibba József, g. kath. v. . . .	1	2	1	2	2	1	1	2	3	1
15 Gróf Árpád	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2
Hallósy László	1	3	2	3	3	3	1	3	2	2
Hegedüs Lajos	1	2	2	3	3	2	2	4	—	1
Heilbrun Arthur, héb.	2	1	1	2	1	1	1	2	3	2
Heinke Rudolf	2	3	2	3	3	2	2	4	2	2
20 Hoffmann Károly	1	2	2	3	3	2	2	3	3	1
Jeftics Boldizsár, g. k. v. . . .	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1
Keintzel Gusztáv, ág. v.	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1
Krausz Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Laczkovits Ákos	2	3	2	3	3	3	1	3	2	2
25 Laczkovich Elemér	3	4	2	4	4	3	2	3	2	3
Lamprecht Ferencz	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1
Lemle József	3	4	3	4	4	2	3	3	3	3
Lócsey Károly	1	2	2	3	3	2	2	3	2	2
Mészáros Andor	1	1	2	2	2	2	1	2	2	1
30 Mondschein Sámuel, héb. . . .	1	2	1	3	3	2	1	3	2	2
Österreicher Gyula, héb.	1	3	2	3	3	3	2	2	3	2
Regdon Géza	1	2	1	2	1	1	1	2	2	1
Reiner Emil	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2
Rieder Vilmos	2	2	1	3	2	3	1	3	1	1
35 Rónay János	1	2	1	3	2	2	1	1	3	1
Róthen János	2	3	3	3	3	3	2	3	2	2
Rózsa Lajos	3	4	3	4	4	3	3	4	2	2
Schönberger Izidor, héb.	1	3	2	3	4	3	3	4	3	3
Schwarz Béla, héber	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2
40 Selb Antal	1	1	2	2	3	3	2	3	2	1
Szűcs Ferencz	1	3	3	3	4	2	1	3	1	2

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									
	Vallásian	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettudj	Mennyiségtan	Tornázás	Magaviselet
Tóth János	2	2	1	3	2	3	2	3	2	2
Török János	1	2	2	3	2	1	1	2	3	1
Turóczy Sándor	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1
45 Uitz Miklós	1	2	2	3	2	2	1	2	1	1
Vajda Antal, ism.	2	3	2	3	3	3	1	3	2	2
Vajda Manó, héber	2	2	1	2	3	2	1	2	3	2
Vass Géza	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1
Winkler János	1	3	2	3	3	3	3	3	3	2
50 Zeremszky Vladimir, g. k.	1	3	2	3	3	2	1	2	3	1
Zombory Lukács	1	2	2	2	1	2	1	2	2	2
Zsótér Dezső	2	2	3	3	3	2	2	3	1	2

Kimaradtak :

Füzesséry Elemér, ism.	Nédics Aurél, g. k. v.
Judith Sándor	Novák Gyula
Kotányi Mihály, héber	Seifensieder Béla, héber.

—*—

HETEDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségktan		Tornázás
Bagáry László	3	3	2	3	3	2	2	3	3	2
Brátán János	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2
Czinner Gyula, héber	2	2	2	3	3	2	3	4	1	2
Ehrenreich Henrich, héb.	1	2	2	2	2	3	2	2	3	1
5 Eisler Ignác, héber	2	2	2	3	3	2	2	2	3	2
Farkas István	2	3	3	3	3	3	2	3	2	2
Fáhn Mór, héber	1	3	2	2	3	2	3	2	2	2
Frenyó Rezső, ág. v.	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Füzesséry Aladár	3	3	3	4	3	3	3	4	—	2
10 Holcz János	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2
Jakabffy Lajos	1	1	2	3	3	1	1	1	2	1
Jurkovics Aladár	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2
Kikindai Béla	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2
Kiss György	1	3	2	2	1	2	1	2	1	2
15 Klein József, héber	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Kóhn Géza, héber	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Krebsz György	1	2	2	3	3	2	2	3	—	1
Kunitzer Károly, héber	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2
Léber Antal	2	2	2	3	3	1	2	3	1	2
20 Löw Henrich, héber	1	2	1	2	1	3	1	3	1	2
Magyar János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Mattiassich Dezső	3	3	2	3	3	2	2	3	2	2
May Frigyes	2	2	1	4	2	3	2	3	2	1
Mondschein Vilmos, héb.	1	2	2	1	2	1	1	1	2	2
25 Novák Gusztáv	2	2	3	2	3	2	2	3	—	1
Nováky József	3	2	3	3	3	2	2	3	1	2
Pauer Béla	2	2	2	3	2	3	3	3	—	2
Röhrich Jakab	1	1	2	2	2	1	1	2	1	1
Schlesinger József, héber	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2
30 Schott Rezső	2	1	2	2	1	1	2	3	2	2
Schreiber Mór, héber	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1
Sisák Pál	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
Szabó Imre	2	2	2	3	2	2	2	3	3	1
Tary Ferencz	1	2	3	3	3	3	2	3	—	1
35 Tóth Ferencz	1	1	2	2	1	1	1	2	1	2
Uitz Mátyás	1	3	1	3	2	2	2	2	2	1
Várady József	1	2	2	3	3	1	2	3	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség		Tornázás
Weil Izidor, héber	1	2	2	2	2	2	2	3	3	2
Weisz Zsigmond, héber	1	2	1	2	2	1	2	3	3	1
40 Wöber György	3	3	2	3	3	3	3	3	—	2
Wöber Lajos	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2

Kimaradt: Vojnits Sándor.

Magántanulásra tértek:

Aigner Dezső.	Krausz Péter.
Ekker József.	Unterreiner János.

NYOLCZADIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r s z a k									Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv és irodalom	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségktan	Bölcsészettan		Testgyakorlat
Bakos Gyula . . .	1	2	2	3	3	2	3	3	2	—	2
Bernstein Izidor, héber	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Biking Rókus . . .	2	2	1	2	3	1	1	2	1	1	2
Csorvay Emil . . .	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
5 Daempfi István . . .	1	1	2	3	3	2	1	3	2	2	1
Eusch Lajos . . .	2	2	1	3	3	3	3	3	2	1	1
Fendler János . . .	1	3	2	3	3	3	2	3	2	1	1
Fischhof Samu, héber	1	3	1	3	2	3	1	2	2	2	2
Frankl Ignác, héber	2	3	2	3	3	3	3	3	3	1	2
10 Gensinger Antal . . .	1	2	2	2	2	2	2	3	3	—	1
Gera János . . .	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Götzl Jenő, héber . . .	2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1
Grünblatt Samu, héber . . .	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Hajós József . . .	1	3	3	3	3	3	2	3	3	1	2
15 Huszágh Dániel, öszt.	1	2	1	1	2	2	2	3	2	2	2
Huszár Sándor, öszt.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Kain Sándor . . .	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Laczkovich Gyula, öszt.	1	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Lefkovits Áron, héber	1	1	1	1	2	2	1	2	2	3	2
20 Mertz Lajos . . .	1	3	2	3	3	3	3	3	3	—	2
Miletz József, öszt. . .	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Párniczky Ákos . . .	2	3	3	3	3	1	2	3	2	2	2
Párniczky Géza . . .	2	1	1	2	2	1	1	2	2	3	2
Pick Rezső, héber . . .	1	2	2	3	3	2	2	2	3	2	2
25 Rák Endre . . .	1	3	3	3	3	2	2	3	3	2	2
Remess András . . .	1	2	2	2	2	2	2	3	3	1	1
Roth Károly, héber . . .	1	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Rusz Gusztáv, héber	1	2	1	2	2	1	2	2	2	—	2
Schlesinger Gyula, héber	2	2	2	2	2	2	2	3	1	—	2
30 Steuer Ferencz . . .	1	2	2	3	3	2	2	3	3	3	1
Szabó Imre . . .	2	2	3	3	3	3	2	3	2	1	2
Szekula József . . .	1	1	2	2	3	1	2	3	2	1	1
Szeles Mihály . . .	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Sziráky Gyula . . .	1	1	2	2	3	1	3	3	2	1	1
35 Zarkavölgyi Andor . . .	2	1	2	2	3	2	2	3	2	1	2

Meghalt: Tombáczi János.

B) A nem kötelezett tantárgyakban.
I. Francia nyelv.

I. osztály.		Érdem- jegy			Érdem- jegy
	Flesch Mór	1		Muntyán István	2
	Müller Izsó	3		Obláth Dezső	1
	Obláth Jenő	2		Pomutz Sándor	3
	Pálmay Dezső	3	40	Preszly Aladár	2
5	Pollner Kálmán	1		Prileszky István	2
	Pomutz György	3		Weisz Károly	1
	Reichenthal Fülöp	3			
	Reitter Ödön	2		IV. osztály.	
	II. osztály.			Flesch Sándor	1
	Aigner József	3		Kormos Aladár	1
10	Bappert János	3	45	Ligeti Kálmán	1
	Bojnitzer Sándor	2		Putz József	1
	Boróczy Dezső	2		V. osztály.	
	Gottlieb Albert	1		Füzesséry Győző	1
	Herzog Izsó	2		Hidegh Mihály	1
15	König Vilmos	1		K. Mészáros Géza	1
	Kucsera Ferencz	3	50	Kuliner Adolf	1
	Kutassy Béla	2		VI. osztály.	
	Maroscher Traugott	3		Flesch Adolf	1
	Milkó Endre	3		Frankl Lajos	1
20	Nagy Béla	3		Mészáros András	1
	Onitiu Valér	1		Mondschein Samu	1
	Pálmay Jenő	2	55	Regdon Géza	1
	Pünner Vilmos	1		Rónay János	1
	Roicsek Sándor	2		Schönberger Izidor	1
25	Schiller Lipót	3		Winkler János	1
	Schipper János	1		VII. osztály.	
	Schönfeld Gyula	3		Füzesséry Aladár	1
	Schweiger Dezső	2	60	Jakabffy Lajos	1
	Stojkovics Bogolyub	3		Kiss György	1
30	Tiefenthaler Ármin	1		Weisz Zsigmond	1
	Vázsonyi Henrik	2		VIII. osztály.	
	Weinmann Jakab	2		Bernstein Izidor	1
	Vurmlinger Ignác	3		Götzl Jenő	1
	III. osztály.			65 Huszár Sándor	1
	Alföldi Béla	2		Lefkovics Áron	1
35	Endrényi János	2			
	Krahl Sándor	2			

A francia nyelv hetenkint 4 órában adatott elő. Tankönyvek :
Magyar-Francia nyelvten I. r. Dr. Ottó Emil után Rayé Lajos,
Budapest, 1874. és Francia olvasó és társalgási könyv. Írta :
Borostyáni A. Szeged, 1865.

II. Gyorsírás.

(A *-gal jelöltek egyszersmind a gyorsíró-kör tagjai.)

		Erdem- jegy			Erdem- jegy	
II. B) osztály.						
*Gottlieb Albert . . .	kezdő	2		*Schmiedt István . . .	haladó	1
Holtzer Emil . . .	"	2	40	*Schulhof Zsigm.	"	1
Krausz Jenő . . .	"	2		*Szegheő Károly	"	2
Schlesinger Húgó . . .	"	2		*Szeles János . . .	"	1
III. osztály.						
5 Balogh István . . .	kezdő	3		*Takács István . . .	"	1
*Fluck Ferencz . . .	"	2	45	*Üveges Károly . . .	"	1
*Gulyás Vilmos . . .	haladó	1		*Vásárhelyi Gyula	"	1
Holtzer Tivadar . . .	kezdő	1		*Weisz Sándor . . .	kezdő	1
*Jókai László . . .	haladó	1	VI. osztály.			
10 Kohn Dezső . . .	kezdő	1		*Balassa Gyula . . .	haladó	1
*Tóth József . . .	"	1		Baráczius József . . .	kezdő	1
IV. osztály.						
*Boross József . . .	kezdő	1		*Bezdán József . . .	haladó	1
*Cocron Miklós . . .	"	1	50	Buding József . . .	kezdő	1
Cseh Lajos . . .	"	1		*Ehrenfeld Adolf	"	1
15 Deutsch József . . .	"	1		*Flesch Adolf . . .	haladó	1
*Jókai István . . .	haladó	1		*Gerle Imre . . .	kezdő	2
Fogas Szilveszter . . .	"	1	55	Gróf Árpád . . .	"	1
*Lantos Antal . . .	"	1		Hoffmann Károly . . .	"	1
*Neufeld Izsó . . .	kezdő	3		Krausz Ferencz . . .	"	1
20 *Putz József . . .	"	1		*Lemle József . . .	"	2
*Sonnenfeld Emil . . .	haladó	1		*Regdon Géza . . .	haladó	2
*Tóth Károly . . .	"	2	60	*Reiner Emil . . .	kezdő	1
V. osztály.						
*Balassa Imre . . .	haladó	1		*Rieder Vilmos . . .	"	1
Balogh Ernő . . .	kezdő	2		*Rózsa Lajos . . .	haladó	2
25 *Becsei Károly . . .	haladó	1		*Schönberger Iz.	"	2
Endrényi Jenő . . .	kezdő	1		*Tóth János . . .	"	1
*Gruber Gyula . . .	"	1		*Uitz Miklós . . .	kezdő	1
*Haehnel Vilmos . . .	haladó	1	VII. osztály.			
*Hegedús András . . .	"	1	65	*Fahn Mór . . .	haladó	2
30 Hidegh Mihály . . .	kezdő	2		*Jurkovits Aladár	"	1
*Hübner Lajos . . .	haladó	1		*Kiss György . . .	"	2
Kálmán József . . .	kezdő	2		*Klein József . . .	"	1
*Kuliner Adolf . . .	"	2	70	*Kohn Géza . . .	"	1
Kunitzer Antal . . .	"	1		*Mondschein Vil.	"	1
35 *Mannheim Ignác . . .	"	1		*Weil Izidor . . .	"	1
*Nové József . . .	haladó	1	VIII. osztály.			
*Privári József . . .	"	1		*Huszár Sándor . . .	haladó	1
Samu Antal . . .	kezdő	3		*Lefkovicz Áron . . .	"	1
				*Remess András . . .	"	2
			75	*Róth Károly . . .	"	1
				*Steuer Ferencz . . .	"	1
				Schlesinger Gyula	kezdő	2

Előadott a Gabelsberger-Markovics-féle magyar gyorsírás. Tan- és segédkönyv: Bódogh János, Gyorsírásai rövid tan- és olvasókönyv. I. II. k. Hetenkint tartott kezdőknek és haladóknak külön-külön egy elméleti s egy gyakorlati óra.

III. A műének.

I. A) osztály.		Érdem- jegy			Érdem- jegy	
	Apró István	3		Benedek Ferencz	2	
	Bart Fülöp	3		Bráde József	3	
	Bayréder Rezső	2		Bráz József	3	
	Blau Arnold	2		Czettler Gyula	2	
5	Fleischer Tihamér	2	50	Czímer Gyula	2	
	Flesch Mór	2		Csúri József	2	
	Frankl Antal	3		D'Elle Vaux Béla	3	
	Fülöp Jakab	3		Ertl Ignác	2	
	Grabherr József	2		Ertl Mihály	2	
10	Gulyás László	3	55	Fenyvesi Béla	3	
	Honkó Géza	3		Ferenczi Béla	2	
	Izer Henrik	3		Görlich Flórián	2	
	Jókai Endre	2		Herzog József	2	
	Kaminár János	2		Hohlbach Péter	2	
15	Király Kálmán	3	60	Juhász László	2	
	Klemm Dénes	3		Kelsch János	2	
	Knöbl Mihály	3		Keszler István	2	
	Kovács Mihály	3		Kiss József	3	
	Kónya József	2		Klein Péter	2	
20	Lengenfelder József	3	65	Kövessy Géza	2	
	Lorbeer Pál	3		Ludig László	3	
	Lőw Ákos	1		Massa János	2	
	Meiler Ferencz	3		Malz József	2	
	Melcseszku István	3		Manusov Ferencz	3	
25	Millekker Ferencz	2	70	Mészáros János	3	
	Molnár Dezső	3		Moravetz Gyula	2	
	Pálfy Dániel	3		Movác Ernő	2	
	Práger Mór	3		Müller Izsó	3	
	Remmel Mátyás	2		Obláth Jenő	3	
30	Rieger József	3	75	Pálmay Dezső	2	
	Rippli Ferencz	3		Paskesz Manó	2	
	Rózsa István	1		Polner Kálmán	2	
	Sávay Lajos	2		Pomutz György	2	
	Schämer Miklós	3		Prosznitz Mihály	2	
35	Schmidt Kálmán	3	80	Radnyanszczu Virgil	3	
	Szaibó János	2		Rác Zoltán	2	
	Tóth István	2		Reiter Ede	3	
	Török Géza	3		Schannen Ferencz	3	
	Uibner György	3		Schiller János	3	
40	Vass Károly	2	85	Schipper Gyula	2	
	Várady Kálmán	3		Somogyi István	2	
	Vázsonyi Lajos	3		Tóth Géza	2	
	Volk József	2		Urbán István	2	
				Weber Jakab	1	
	I. B) osztály.			90	Wiedemann János	3
	Ausländer Vilmos	3		Zubánovits Sándor	3	
45	Bartulov Ferencz	3				

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
II. A) osztály.			
Aigner József	2	Brun Emil	1
Brunner Jakab	2	Buding Károly	1
Doktor Ferencz	2	Buzáth János	3
95 Eszes Imre	2	Buzáth Kálmán	1
Gósch József	2	140 Coleng Vilmos	2
Gödrich József	2	Csikos Béla	2
Hábel Nándor	2	Deák Antal	2
Kiss János	2	Endrényi János	1
100 Kucsera Ferencz	3	Eusch Mihály	2
Lakatos Sándor	2	145 Gombkötő János	1
Maroscher Traugott	3	Janik Imre	3
Nagy Béla	2	Joo János	2
Pálmay Jenő	2	Josefert Antal	3
105 Schipper János	2	Juranovits Gyula	2
Schönfeld Gyula	3	150 Kibling Miklós	2
Singer Dezső	2	Kiss Antal	2
Zombory János	3	Koczor Géza	1
		Kotsmár Zoltán	3
		Lőb Antal	1
II. B) osztály.			
Bappert Lajos	2	155 Nagy Endre	2
110 Bencsik Lajos	2	Nyáry Lukács	3
Brun Pál	2	Pomutz Sándor	3
Hallósy Endre	2	Preszly Aladár	2
Hallinger János	1	Priváry Ferencz	1
Horváth András	3	160 Schmidt János	2
115 Horváth József	2	Tóth József	2
Junkert Mátyás	1	Túróczy Mihály	2
Kasza Lajos	2	Wolf István	2
Kiss Lajos	2	Zerkovitz Emil	1
Klein Antal	3		
120 Michels Gyula	3	IV. osztály.	
Mihályovits Dezső	2	165 Balogh Ferencz	1
Mínyov László	3	Battancs Pál	1
Móra József	3	Bernheim Mátyás	2
Priváry Géza	2	Bóhn Ádám	2
125 Rojcsek Sándor	2	Budur József	2
Scherer Nándor	2	170 Cocron Miklós	2
Toppantó János	2	Éberhárdt Ágoston	2
Török Imre	3	Endrényi Mihály	1
Vass Dezső	2	Ferch Rudolf	1
		Jókai István	1
III. osztály.			
130 Alföldi Béla	2	175 Kaszta János	2
Balogh István	1	Lantos Antal	2
Balogh Sándor	1	Noszlopy Antal	1
Bertrám József	1	Simonyi Béla	2
Bója László	1	Szolcsányi József	2
135 Brill Frigyes	2	180 Tölcséry István	2
		Zimányi Károly	1

V. osztály.		Érdem- jegy			Érdem- jegy
	Balogh Ernő	2		Vajda Antal	1
	Becsey Károly	2		Vass Géza	1
	Endrényi Jenő	2	205	Vinkler János	2
185	Hegedűs András	2		Zombory Lukács	2
	Jungen József	2	VII. osztály.		
	Kovács Lajos	1		Eisler Ignác	3
	Lábay Lipót	2		Farkas István	2
	Molnár Kálmán	2		Krebsz György	1
190	Sándor Imre	2	210	Magyar János	1
	Spuhler Ferencz	2		Tóth Ferencz	1
VI. osztály.			VIII. osztály.		
	Balassa Gyula	2		Bakos Gyula	3
	Gerle Imre	1		Eusch Lajos	2
	Gróf Árpád	2		Fendler János	2
195	Laczkovich Elemér	3	215	Hajós József	2
	Lemle József	2		Huszágh Dániel	1
	Regdon Géza	1		Miletz József	3
	Reiner Emil	3		Rák Endre	1
	Rieder Vilmos	2		Steuer Ferencz	2
200	Schönberger Izidor	2	220	Szabó Imre	3
	Szücs Ferencz	2		Szekula József	2
	Tóth János	2			

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Szám	E l ő m e n e t e l	M a g a v i s e l e t
1	jeles	jó
2	jó	szabályszerű
3	elégsges	kevésbbé szabályszerű
4	elégtelen	rossz.

Rövidítések jelentménye.

g. kath. v. = görög katolikus vallású; — g. k. v. = görög keleti vallású; — ág. v. = ágostai vallású; — helv. v. = helvét vallású; — ism. = ismétlő; — öszt. = ösztöndijas.
— A *-gal jelettek az illető tantárgykból vizsgálatot nem tettek. — Ahol a név után a kötelezett tantárgykból nyert sorozatban vallás jelezve nincs, ott római katolikus értendő.

A tornászati rovatában — = fölmentetett.

STATISZTIKAI KIMUTATÁSOK.

4) A tanulók általános áttekintése.

I. Osztály	II. A tanulók száma				III. Vallásuk							IV. Nyelvi viszonyaik (Minő nyelveket beszélnek?)							V. Szülei polgári állása				VI. Előmenetelük		VII. Illetőségük												
	beiratott	elhalt	elmaradt	az év végén volt	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágostai h.	helvét h.	héber	magyar	magyar-német	magyar-szerb	magyar-német-szerb	magyar-német-román	magyar-német-francia	magyar-német-horvát	magyar-német-szerb-román	magyar-német-bolgár	magyar-német-tót	magyar-bolgár	értelmiségi	önálló őstermelők (földbirtokosok s bérlők)	önálló kereskedők s iparosok	magán tisztviselők	személyes szolgálatot tevők s munkások	haladók	ismétlők	helybeliek	vidékiek	Növekedés	Apadás					
I.A)	93	—	13	80	51	—	1	4	3	21	41	37	—	1	—	—	—	—	—	—	—	20	20	41	3	9	77	16	44	49	1	—					
I.B)	95	—	6	89	69	—	5	1	1	13	30	50	2	1	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	27	21	36	5	6	75	20	47	48	4	—
II.A)	68	—	8	60	37	—	3	2	—	18	20	36	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	17	13	30	3	5	59	9	43	25	3	—	—			
II.B)	62	—	—	62	48	—	2	1	2	9	31	25	1	1	1	—	1	1	1	—	—	—	11	12	28	8	3	61	1	34	28	8	—	—			
III.	96	—	10	86	60	—	2	3	—	21	41	38	—	2	—	3	—	1	—	—	—	36	21	29	4	6	88	8	68	28	15	—	—				
IV.	68	—	4	64	42	—	5	1	2	14	27	31	1	—	2	—	—	3	—	—	—	24	13	22	6	3	65	3	31	37	—	3	—				
V.	70	—	7	63	45	—	3	1	2	12	25	28	—	4	3	1	—	1	—	—	—	20	14	24	3	9	63	7	50	20	1	—	—				
VI.	59	—	6	53	36	1	2	1	1	12	30	20	—	3	—	—	—	—	—	—	—	22	5	26	4	2	57	2	31	28	9	—	—				
VII.	47	—	5	42	28	—	—	1	—	13	20	20	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	21	10	14	1	1	47	—	19	28	9	—	—			
VIII.	37	1	—	36	26	—	—	1	—	9	21	14	—	—	1	—	—	—	—	—	—	16	5	14	—	2	37	—	22	15	1	—	—				
Összesen	695	1	59	635	442	1	23	16	11	142	286	299	5	14	11	4	1	9	1	2	3	214	134	264	37	46	629	66	389	306	51	3					
				695				635															695				695		695		Növekedés		48				

A III. és IV. rovatokban csak azon ifjak vétetnek számba, kik a tanév végén osztályoztatnak; az V., VI., VII. alatt pedig a tanév elején beírt összes ifjúság.

B) A tanulmányok eredményének áttekintése osztályonként.

Tantárgyak	I.A) osztály				I.B) osztály				II.A) osztály				II.B) osztály				III. osztály				IV. osztály				V. osztály				VI. osztály				VII. osztály				VIII. osztály				
	jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett		jéles jó	elégséges elégtelen	fölmentetett						
Vallásstan . . .	23	21	33	3	30	35	23	1	25	15	19		29	13	20		50	23	12	1	40	16	7		45	15	3		35	15	3		22	14	6		23	13			
Magyar nyelv .	9	24	32	15	7	21	52	9	13	13	33	1	8	35	26	3	13	36	35	2	17	21	25	1	14	29	20		11	25	14	3	11	20	11		11	13	12		
Német nyelv .																	30	38	17	1	19	28	7		22	22	19		16	31	6		10	25	7		11	16	9		
Latin nyelv . .	9	20	27	24	6	17	43	23	13	12	30	5	5	11	34	12	10	11	61	4	8	17	32	7	4	22	34	3	1	20	29	3	6	13	21	2	7	9	20		
Görög nyelv . .																									13	23	27		14	14	20	5	10	13	19		4	9	23		
Történelem . .																					25	23	16		13	30	15	5	15	22	16		14	19	9		11	12	13		
Földrajz	4	17	43	16	14	19	47	9	12	22	22	4	13	24	21	4	13	27	45	1	25	30	9																		
Phys. földrajz .																	4	26	52	4																					
Természetrájz .																					15	26	23		17	32	14		31	18	4										
Természettan .																																	13	22	7		10	15	11		
Mennyiségtan .	8	20	36	16	10	22	48	9	4	17	34	5	10	32	17	3	6	18	54	8	10	22	31	1	8	29	26		4	21	23	5	5	14	21	2	3	8	25		
Rajzoló mértan	14	14	39	13	14	23	46	6	7	18	32	3	6	23	31	2	15	27	41	3	10	21	30	3																	
Bölcsész. előtan																																					5	16	15		
Szépírás	8	29	43		9	40	40		12	32	14	2	4	21	37		10	23	52	1																					
Tornázás . . .	6	36	33	1	7	51	22		9	13	27	9	11	24	23	13	2	18	35	22	11	12	27	16	10	16	33	12	2	14	21	16	2	12	14	8	8	13	9	7	7

C) Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése

az 1882—83. tanév alatt.

Jelentkezett	Az írásbeli vizsgálat után		Szóbeli vizsgálatot tett	Érettnek ítéltetett		A szóbeli vizsgálaton visszavetített	szakra szándékozott							Más életpályára lépett	
	visszalépett	visszavetített		kitüntetéssel	egyszerűen		theologiai	juridicai	medicai	philosophiai	technicai	gazdászati	katonai		
Szeptemberben 11	—	—	11	—	11	—									
Januárban 3	—	1	2	—	1	1	6	10	10	1	3	1	—	8	
Júniusban 37	—	5	32	1	26	5									
Összesen 51	—	6	45	1	38	6									

D) A tanulók származási helyének kimutatása osztályonként.

Származási hely	O S Z T Á L Y										Összesen
	I.A)	I.B)	II.A)	II.B)	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Szeged városi	35	41	33	27	52	21	32	29	15	14	299
Abaujmegye	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Alsó-Fehérmege	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Arad "	1	1	—	1	—	1	—	—	—	1	5
Baranya "	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Bács-Bodrog "	3	1	4	3	3	7	8	5	6	3	43
Békés "	4	3	—	—	—	—	—	—	1	—	8
Bihar "	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
Csanád "	2	1	2	1	4	3	3	4	2	1	23
Csik "	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Csongrád "	5	2	4	—	5	4	1	2	2	3	28
Fehér "	1	—	—	5	—	—	—	—	—	—	6
Gömör "	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Háromszék "	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Heves "	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hont "	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Hunyad "	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	3
Jász-Nagy-Kún-Szolnokmege	—	2	—	—	—	1	—	—	—	1	4
Kolozsmegye	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	4
Komárommege	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Krassó-Szörénymegye	—	3	1	1	—	4	2	1	1	1	14
Küküllőmege	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Liptó "	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Maros-Tordamege	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Nógrád "	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Pest-Pilis-Solt-Kis Kúnmege	4	1	1	1	—	2	2	3	2	4	20
Sárosmege	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Somogy "	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	4
Szathmármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Szeben "	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Szepes "	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Szerém "	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Szolnok-Dobokamege	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Temesmege	12	15	2	4	6	4	2	2	3	1	51
Tolna "	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Torontál "	21	21	14	16	19	17	15	10	10	6	149
Trencsénmege	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Veszprém "	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2
Zala "	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
Alsó-Ausztria	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Csehország	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Morvaország	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Szerbia	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Összesen	93	95	68	62	96	68	70	59	47	37	695

Adatok a főgymnasium történetéhez

az 1882—83. tanévben.

A) A tanintézet beléletére vonatkozó néhány fontos mozzanat.

Az 1882—83. tanévre a beiratások, a fölvételi, pót- és javítóvizsgálatok augusztus hó 29., 30., 31., továbbá szeptember hó 1. és 2. napjain történtek. Beiratott 695 tanuló, tehát 48-czal több, mint az 1881—82. tanévben. Ezek közül 674 nyilván. rendes, 21 pedig magántanuló.

Szeptember hó 3-án tartatott a Veni Sancte; a rendes előadások 4-én vették kezdetüket.

A tanári személyzetben a tanév kezdetén semmi változás nem történt; később azonban, okt. 31-én, a kegyes-tanítórend ft. kormánya Tóth Jenő r. tanárt a kolozsvári főgymnasiumhoz tette át s helyét Szvaratkó Kálmán veszprémi nagygynasiumi r. tanárral pótolá, ki tanszékét nov. 3-án foglalá el tanintézetünkben.

Az előadások az egész tanéven át reggel 8, délután május hóig 2, ezentúl pedig 3 órakor kezdettek.

A róm. kath. ifjúság a téli időszak kivételével naponkint szentmisét hallgatott, mely után vásár- és ünnepnapokon keresztény tanításban részesült; háromszor végezte a szt. gyónást és áldozást, jelen volt a husvéti szokásos szt. gyakorlatokon, továbbá I. Ferencz József dicsőségesen uralkodó apost. királyunk és Erzsébet királyné ő felsége magas névnapján, úgyszintén koronáztatásuk évfordulóján tartott ünnepélyes szt.-miséken.

A nem róm. kath. vallású tanulók saját lelkészeiktől nyertek vallási oktatást, megjelentek egyházi ünnepeiken s lelkészeik fölügyelete alatt teljesíték mindazt, mi vallásuk köréhez tartozik.

Az iskolai fegyelmi szabályokat a tanév folytán kétszer olvastuk föl és magyaráztuk meg az ifjúságnak.

A nevelés-oktatásban szükséges egyöntetű eljárás végett a kitűzött időben megtartottuk a módszertani és ellenőrző tanári tanácskozmányokat, melyekben, mint általában a tanoda szellemi életére vonatkozólag minden ügyben, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. mi-

niszterium által kiadott „Középtanodai Rendtartást“ és „Utasítást“ használtuk irányadóul.

Tankönyvekül a felsőbb tanhatóság által ajánlott vagy engedélyezett munkák használtattak.

Október hó 24-én búcsúzott el a tanári kar nsgos Mészáros Nándor kir. tanácsos és szegedi tankerületi kir. főigazgató úrtól, ki azon alkalomból, hogy Szeged szab. kir. város I. kerülete országgyűlési képviselőjévé választatott, főigazgatói hivataláról lemondott. Távoztával a tankerület kir. főigazgatójává nsgos és ft. Fehér Ipoly úr neveztetett ki, kinél nov. 1-én tisztelgett a tanári testület.

Decz. hó 11—16. napjain végezte tanintézetünkben hivatalos látogatását a szegedi tankerület kir. főigazgatója nsgos és ft. Fehér Ipoly úr; több ízben meghallgatta minden osztályban az ifjak feleleteit s a tanárok előadásait, megvizsgálta a szer- és könyvtárakat, látogatása végeztével pedig behatóan tanácskozott a tanári testülettel az intézet szellemi és anyagi állapota fölött.

Január hó 27-én kísértük sírjába ft. Zubanovits Izidor szegedi gör. kel. szerb lelkész, tanodánk gör. k. v. növendékeinek hitoktatóját.

Febr. hó 20-án a nmélt. közoktatásügyi m. kir. miniszter úr megbizásából mélt. Kárfy Títusz, Markusovszky Lajos és Hegedűs L. Kandid miniszt. tanácsos urak, ő nsga a tankerületi főigazgató úr és Szeged város kiküldöttei kíséretében megvizsgálták a főgymnasiumi épületet s értekeztek a várossal a főgymnasium számára tervezett új épület kérdése ügyében.

Május hó 23-án a kegyes-tanítórend főnökét, nsgos és ft. Kalmár Endre urat üdvözlöttük tanintézetünkben, ki annak szellemi és anyagi állapotáról tudomást szerzendő, érkezett körünkbe s miután az ifjúságot különféle tantárgyakból osztályonként meghallgatta s az intézeti könyv- és szertárakat megvizsgálta, 27-én székhelyére, Budapestre visszatért.

Június 7-én azon ritka szerencsében részesült ifjúságunk, hogy a vallástani vizsgálatok előtt tartatni szokott Veni Sancte szt-miséjét az épen városunkban időző főmagasságú kalocsai bibornok-érsek, Dr. Haynald Lajos úr végezte.

Az előadásokat jún. 16-án zártuk be s ezt megelőzőleg jún. 7-én megkezdtük a vizsgálatokat a hittaniakkal, melyeken nsgos és ft. Kremminger Antal prépost, belvárosi plebános úr elnökölt s folytattuk a többi tantárgyakból jún. 24-ig. Jún. 25. és 26-án vizsgáltuk meg a magántanulókat, a tanévet pedig jún. 30-án zártuk be ünnepélyes Te Deummal.

Érettségi vizsgálatot a lefolyt tanévben háromszor tartott tanintézetünk, u. m. szeptember, január és június hónapokban, minden-

kor ő nsga a tanker. kir. főigazgató úr elnöklete alatt. Ezen vizsgálatok eredményéről statisztikai adataink c) tábláján adjuk az értesítést.

1852. évi júl. 28-án tartatott a szegedi főgymnasiumban az első érettségi vizsgálat; ez időtől fogva maig, tehát 31 év lefolyása alatt, 49 vizsgálaton 1000 egyén bocsátott felsőbb tanintézetekre.

Ezen 1000 megvizsgált között volt :

I. Vallás szerint						II. Tanulmányi eredmény szerint	
Róm. kath.	Görög kath.	Görög keleti	Ágostai	Helvét	Héber	Kitünően érett	Egyszerűen érett
708	1	81	2	9	199	162	838

III. Származási hely szerint.

Szegedi	278	Nógrád „	2
Abaujmegyei	2	Nyitra „	6
Arad „	12	Post-Pilis-Solt-Kis-Kúnmegye	65
Árva „	9	Pozsonymegye	5
Bács-Bodroghmegyei	141	Somogy „	3
Baranya „	4	Szabolcs „	1
Bars „	4	Szathmár „	5
Békés „	2	Szepes „	2
Bihar „	1	Szilágy „	1
Borsod „	2	Szolnok-Dobokamegye	1
Csanád „	23	Temes „	42
Csik „	3	Tolna „	3
Csongrád „	60	Torda-Maros „	1
Esztergom „	6	Torontál „	180
Fehér „	4	Trencsény „	9
Gömör „	2	Ung „	1
Győr „	2	Vas „	3
Háromszék „	1	Veszprém „	10
Heves „	14	Zala „	4
Hont „	4	Horvát-Tótországi	8
Jász-N.-K.-Szolnokmegye	23	Alsó-Ausztriai	2
Komárom „	3	Felső-Ausztriai	1
Krassó-Szörény „	38	Osztrák Szilésiai	1
Liptó „	2	Galicziai	1
Mármaros „	2		
Mosonmegye	1		1000

B) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.

1882. évi 19991. miniszt. sz. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium rendeletéből a szépirás az 1882—83. tanévtől kezdve a gymnasiumok 1., 2. és 3. osztályában mint rendes tantárgy tanítandó.

1882. évi 38951. miniszt. sz. A vallás és közokt. m. kir. miniszt. a tanulókkal való közlés végett megküldi a véderőről szóló tv cikk némely szakaszainak módosítását.

1883. évi 4014. miniszt. sz. A vall. és közokt. m. kir. miniszt. elrendeli, hogy minden tanuló, ki valamely tanintézetbe, és pedig annak bármely osztályába először kíván fölvetetni, beiratásakor keresztelő levelét, illetőleg születési bizonyítványát köteles előmutatni.

1883. évi 2701. miniszt. sz. A vall. és közokt. m. kir. miniszt. megengedi, hogy a magaviseleti „szabályszerű“ és „rossz“ érdemjegyek közé ezentúl a „kevésbé szabályszerű“ is fölvetessék és használtassék.

1883. évi 11007. miniszt. sz. A vall. és közokt. m. kir. miniszt. rendelete értelmében azon tanulók, kik két tantárgyból kaptak „elég telen“ tanjegyet, csak a nagymélt. miniszterium engedélye mellett bocsáttathatnak javító vizsgálatra.

1883. évi 1271. csanád-egyházmegyei hiv. sz. A nagymélt. csanád-egyházmegyei püspök ur megküldi az Oltványi István-féle jutalomdíj alapítvány módosított alapító levelét.

1883. évi 8323. tanácsi sz. Szeged szab. kir. város tanácsa értesíti a gymnasiumi igazgatóságot, hogy a felsőbb helyen jóváhagyott 1883. évi városi költségeloirányzatban a főgymn. 1882—83. tanévi szükségletei fődözésére a befolyt tandíjából 1494 frt engedélyeztetik.

C) Ifjúsági segélyező-egylet.

Az ifjúsági segélyező-egylet tőkéje, mely a múlt tanévben 4725 frt 63 krból állott, ez iskolai évben 446 frt 55 krral gyarapodott; jelenlegi vagyona tehát 5172 frt 18 kr., mely a Szeged-csongrádi takarékpénztárban van elhelyezve.

Gyarapodott az egylet pénztára részint tagdíjakból, részint kegyes adakozásokból, mely utóbbiak közt jelentékenyebbek a Szeged-csongrádi takarékpénztár 50 frt, a Szegedi kézművesbank 25 frt, a Szegedi általános takaréktár 15 frt, a Szegedi kereskedelmi és iparbank 10 frtnyi adománya. — A tanév alatt begyűlt összes adományok a helybeli lapokban nyugtáztattak és az egylet évkönyvébe bejegyeztettek.

Az egylet ez évben 22 tanulót segélyezett 230 frttal és 43 tanulót 138 darab tankönyvvel.

Kedves kötelességünknek tartjuk itt is kifejezni köszönetünket azon nemeskeblű emberbarátoknak, kik a hazai műveltség előmozdításához ez uton is hozzájárultak. Fogadják érte az ifjúság háláját.

D) Önképző-kör.

A körnek tagjai a két felső osztály növendékei voltak kivétel nélkül, kik mint rendes és működő tagok szerepeltek. A hatodik osztály növendékei közül 16-an mint pártoló tagok vettek részt az egyleti gyűléseken.

A kör szeptember 17-én tartotta alakuló gyűlését, ugyanekkor történt a tisztviselők szabályszerű megválasztása is a következő eredménnyel: ifj. elnök lett Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan.; jegyző Huszár Sándor, 8. oszt. tan.; pénztárnok Huszágh Dániel, 8. oszt. tan.; főkönyvtárnok Szekula József, 8. oszt. tan. Választatott még ezen kívül két titkár: Magyar János, Várady József, 7. oszt. tan. és egy másod-könyvtárnok: Wöber Lajos, 7. oszt. tan. Tényleges működését október hó 1. napján tartott nagygyűléssel kezdette meg, melyet Cserép Sándor, a kör vezető tanára, beszéddel nyitott meg.

Ez évben 17 rendes s a zárógyűléssel együtt 4 nagygyűlés tartott, melyeken különböző fajú és irányú, de mind a tagok önképzését célzó dolgozatok, vig, különösen pedig komoly szavalatok, bírálatok, pártatlan czáfolatok, ha kellett ellenbírálatok és védő nyilatkozatok is olvastattak föl és adattak elő. A művek megbírálásával a működő tagok közül rendszerint azok bíztak meg, kik a bírálendő művekkel hasonló irányban fejtettek ki legnagyobb munkásságot. Anyagi ügyeit a kör bizottsági ülésekben intézte el, milyen ez év folytán öt tartatott.

Az évi munkásság eredményét a következőkben tüntetjük föl:

Bejelentetett 148 drb vegyes fajú dolgozat és szavalat. Minden egyes művet a tagok bíráltak meg és ajánlottak fölolvasásra, illetőleg a munkakönyvbe való fölvételre.

1. A költői, különösen az elbeszélő műfajokban sikerültebb darabokkal léptek föl: Zarkavölgyi Andor és Laczkovich Gyula, 8. oszt. tanulók, amaz 4 eredeti balladával, emez pedig egy németből sikerülten fordított költeménnyel.

2. Komolyabb tárgyú s mélyebb tanulmányozásra mutató értekezéseket és fejtegetéseket olvastak föl: Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan. „Othellóról és Jágó“-ról; Huszár Sándor, 8. oszt. tan. „Zrinyi és Gyöngyösi“-ról; Laczkovich Gyula, 8. oszt. tan. „A francia forradalom okai“-ról; Róth Károly, 8. oszt. tan. „Fortior est qui se,

quam qui etc.“ cz. közmondásról; végre Magyar János, 7. oszt. tan. „Vörösmarty Zalán futása“-ról.

3. A novella s általában az elbeszélés terén kiválóbb dolgozatokat adtak: Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan.: „Gyöngye beteg aszszony átka“ és „Az ispán úr pipája“ címűeket, úgyszintén Jurkovich Aladár, 7. oszt. tan. ily cím alatt: „Pipa, mint házasságszerző.“

4. A fordítás terén Huszár Sándor 8. oszt. tan. érdemel említést, ki Cicerónak Verres ellenében tartott első beszédét szabatosan és jó magyarsággal fordította s tájékoztató bevezetéssel is ellátta.

5. A bírálat terén Huszár Sándor és Laczkovich Gyula, 8. oszt. tanulók, továbbá Magyar János, Várady József és Schlesinger József, 7. oszt. tanulók bírálati emelkednek ki.

6. Költői műdarabokat szavaltak a rendes tagok közül a 8. osztályból 17-en 20 drbot, a 7. osztályból 35-en 37 drbot.

7. Ez évi munkássághoz járul még két elnöki beszéd s három titkári jelentés, mely utóbbiak a kör szellemi és anyagi állapotáról adnak kimerítő jelentést.

Örömmel konstatálhatjuk e helyen, hogy körünk anyagi állapotának kielégítő volta többrendbeli pályázat hirdetésére s több jelesebb dolgozat megjutalmazására adott ez év folytán is alkalmat; jelesen: Egy drb cs. kir. arany tüzetett ki Arany János emlékéért dícsőítő költeményre. Beérkezett 3 mű, melyek közül Zarkavölgyi Andoré találtatván legjobbnak, a díj ennek íteltetett oda. Szavalmati verseny tartatott 1883. apr. 15-én, melyre tetszés szerinti komoly vagy víg darabok elszavalmása volt kitűzve. Komoly darabokkal pályáztak négyen, víg darabokkal hárman. A komoly darabok három ezüst forintnyi pályadíját Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan., a víg darabok két ezüst forintnyi pályadíját pedig Magyar János, 7. oszt. tan. nyerte el.

Az iskolai év végén tartott zárógyűlés alkalmával a kör jutalmazásokkal tüntette ki buzgóbb, szorgalmasabb tagjait; így Zarkavölgyi Andornak a szépirodalom terén kifejtett nagyobb kiterjedésű és sikeresebb munkásságát 8 ezüst forinttal, Huszár Sándornak a római klasszikusokból nyujtott jeles fordítását 5 ezüst forinttal, Laczkovich Gyulának komolyabb tanulmányozásra mutató történelmi értekezését Gyulai Pál „Katona J. és Bánk bánja“ cz. munkájával jutalmazta meg. Ugyanitt jutalmat nyertek még Magyar János és Tóth Ferencz, 7. oszt. tanulók, a szavalmati téren kifejtett terjedesebb munkásságukért: az első Gyulai Pál „Emlékbeszédei“-t, a második „Kisfaludi Sándor összes regéi“-t.

A kör ez évben nyilvánosság előtt egyszer adta működésének jelét, midőn 1883. jan. 14-én elhunyt nagy költőnk, Arany János di-

cső emlékezetére ünnepélyt rendezett a következő műsorról: 1. Megnyitó beszéd. Tartotta Cserép Sándor, a kör vezető tanára. 2. „Költő halálára.“ Bognár Ignác után vegyes karra alkalmazta Szögedi (Róth) Endre; előadta a főgymn. dalárda. 3. „Emlékbeszéd Arany János fölött.“ Tartotta Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan., a kör ifj. elnöke. 4. „Tanulmány Arany János Katalin cz. beszélyéről.“ Fölvasta Laczkovich Gyula 8. oszt. tan. 5. „Arany János emlékezete“ cz. költemény. Készítette és elszavalta Zarkavölgyi Andor, 8. oszt. tan. 6. „Dal Arany János emlékére.“ Vegyes karra írta Szögedi (Róth) Endre; előadta a főgymn. dalárda. 7. Bezáró beszéd. Tartotta Magyar Gábor főgymn. igazgató úr. Az ünnepély a tanári kar s az irodalom és ifjúság barátai jelenlétében folyt le.

A pénztári állapotot a következőkben tüntetjük föl: A múlt évről fönmaradt 8 frt 31 kr. Tagsági díjakból befolyt 143 frt 50 kr. Kiadatott összesen 125 frt 1 kr. Marad tehát az 1883. év végén 26 frt 80 kr. Az egylet tényleges vagyona 129 frt 97 kr. a Szeged-csongrádi takarékpénztárban gyümölcsözők.

A könyvtár az év lefolyta alatt 43 művel szaporodott 51 kötetben, és pedig vásárlás útján 26 művel 33 kötetben, adományozás útján 17 művel 18 kötetben. Adományoztak: Tek. Szabó János, doroszlói postamester úr, 2 művet 2 kötetben; T. Németh N. Temesvárról 5 művet 5 kötetben; Föt. Kálmány Lajos segédlelkész úr, 1 m. 1 k.; Föt. Pap József, szegedi főgymn. tanár, 1 m. 1 k.; Szabó Imre 8. oszt. tan. 1 m. 2 k.; Szekula József, 8. oszt. tan. 7 m. 7 k. Az önképző-kör könyvtára jelenleg tartalmaz 420 művet 637 kötetben.

A könyvtárt gyarapították a folyóiratok is. A kör ez évben előfizetett a „Magyar nyelvőr“-re, a „Századok“-ra, a „Koszorú“-ra, a „Figyelő“-re, a „Budapesti Szemlé“-re, a „Természettudományi és Philologiai Közlöny“-re, s le volt kötelezve a magyar tudományos Akadémia könyvkiadó vállalatának.

E) Gyorsíró-kör.

A gyorsíró-kör 1882. szeptember 24-én tartott alakuló gyűlésében ez iskolai év tartamára ismét megalakult, és pedig ez alkalommal hatodszor, 43 rendes, és 13 rendkívüli taggal.

Az írás művészetének általánosan ismert haszna, különösen a tanuló ifjúság írásbeli teendőinek a feljegyzéseinél kiváló használhatósága miatt, a gyorsíró-kör iránti érdeklődés az előző évekhez viszonyítva nem csökkent, míg az elért eredmények felülmúlják a megelőző évek eredményét. Nevezetesen:

1. A budapesti magyar gyorsíró-egyesület által a vidéki gyorsírók számára évenként kítűzött jutalomnak első és második díját (ezen alkalommal már negyedszer egymásután) ezen gyorsíró-kör növendékei nyerték, és pedig az első díjat: Weil Izidor, a másodikat: Klein József VII. oszt. tanulók.

2. Az említett központi gyorsíró-egyesület nevezett céljaira körünk vezérelnöke 2 aranyat adományozott.

3. A gyorsírászi szaklapok a kör tagjai által az iskolai év elején 74 példányban rendeltettek meg.

4. A kör megszerezte Gabelsberger Ferencnek, a gyorsírás feltalálójának, olajnyomatú, igen díszes arany keretű, életnagyságú mellképét; könyvtárát 8 kötet gyorsírászi művel, és 50 példány tankönyvvel gyarapította.

5. Minden évnegyedes közgyűlés végén jutalommal összekötött írásversenyt rendezett; ilyen alkalommal jutalmat nyertek: Lefkovits Áron VIII., Klein József VII. oszt. tanulók 2—2 forintot, Sonnenfeld Emil IV. oszt. tan. egy kötet szépirodalmi művet.

6. A körnek következő tagjai: Huszár Sándor, Lefkovits Áron, Mondschein Vilmos, Kohn Géza, Klein József, Jurkovits Aladár, Weil Izidor és Balassa Gyula egyes fejezeteket magyar nyelvre fordítottak (s ebből gyűlések alkalmával felolvasásokat tartottak) Dr. Zeibig Gyula, a drezdai kir. gyorsíró intézet tanárának „Geschichte und Literatur der Geschwindschreibkunst“ című művéből.

7. Körünk vezérelnökét a bpesti m. gyorsíró-egyesület tiszteletbeli tagjává választotta.

8. Az iskolai év végén tartatott nyilvános írásversenyre és a kiválóbb előmenetelű tanulók jutalmazására a kör 2 aranyat és 31 frt 65 kr. értékű művet tűzött ki.

Az írásverseny a tanintézet igazgatójának elnöklete alatt, több szakértő tanár jelenlétében, s egyik vendég által hozott fővárosi napilapnak a diktálás anyagául való fölhasználásával tartatván meg. jutalmakat nyertek:

a) *Természetes sebességű diktátumnak hű és pontos leírásáért:* Lefkovits Áron VIII. oszt. tan. Arany János összes műveit díszkötésben, Mondschein Vilmos és Klein József VII. oszt. tanulók 1—1 aranyat; Huszár Sándor VIII. és Vásárhelyi Gyula V. oszt. tanulók egy-egy díszművet;

b) *mérsékeltőbb sebességű diktátumnak pontos leírásáért:* Bezdán József VI.; Hegedűs András, Privári József, Szeles János, Schulhof Zsigmond V. oszt. és Jókai István IV. oszt. tanulók, gyorsírászi műveket;

c) *csinos írásukért és tanúsított szorgalmukért*: Balassa Gyula, Baráczius József, Gróf Árpád, Schönberger Izidor, Buding József, Krausz Ferencz, Uitz Miklós VI.; Endrényi Jenő, Hübner Lajos, Weiss Sándor, Schulhof Zsigmond, Gruber Gyula V.; Putz József, Boros József, Cocron Miklós IV.; Jókai László, Kohn Dezső, Holtzer Tivadar III. oszt. tanulók, szintén gyorsírási műveket.

A kör könyvtárának gyarapítására ajándék példányokat adtak:

Kasza Péter orvos-növendék: 1 péld. tank. Balassa Gyula VI. oszt. tan. Zeibig gyorsírás történelmét, Hübner Lajos V. oszt. tan. két k. szépirodalmi művet, Bódogh János gyorsírás tanító egy német szótárt.

A körnek rendes tagjai csak a szegedi főgymn. V—VIII. osztályának gyorsírást ismerő növendékei lehetnek; tagsági díj egész évre 1 frt 50 kr.

Elnök: a főgymnasium igazgatója.

Vezérelnök: Bódogh János, okl. gyorsírás tanító.

Előadók: Lefkovits Áron VIII.,

Klein József VII.,

Titkár: Huszár Sándor VIII.,

Pénztáros: Weil Izidor VIII.,

Könyvtáros: Bezdán József VI.,

Fegyzők: Mondschein Vilmos VII.,

Hegedús András V. oszt. tanulók.

A szaklapok levelezője: Klein József VII. oszt. tanuló.

F) Szertárok.

a) *Physikai muzeum.*

Tekintettel arra, hogy a múlt tanév végén megrendelt s a jelen tanév elején meg is érkezett Gramme-féle *dynamo-gép* ára a szertár gyarapítására előírányzott évi költséget tetemesen fölülhaladta, újabb beszerzéseknél ez idén csak a legszükségesebbekre kellett szorítkoznunk. — Szereztettek ezen iskolai év folyamán: egy rheostat, egy villanyos *szénfény-szabályzó-lámpa*, egy *izzó-villanylámpa*. — Átalakítva javítottuk: az *Atwood-féle ejtő-gépet* s a *Mariotte-készüléket Feilitsch* elve szerint. — Ezeken kívül kisebb javítások és pótlások esz- közöltettek, kísérleti szerek és anyagok vásároltattak.

b) *Vegytani laboratórium.*

Vásároltattak: 3 drb Bunsen-féle gázlámpa, — 800 és 250g kaucsuk cső, 2 drb háromágú osztó-csap, — 3'2g érenysodrony, — 1 drb universal-gázlámpa. Ezekhez járul még egyes vegyszerekből és kísérleti anyagokból tett csekélyebb pótlás és beszerzés.

c) *Természetrajzi szertár.*

Ez év folyamán a természetrajzi szertárba a következő tárgyak vásároltattak be, u. m.: 1 drb embercsontváz, 1 drb háromszemű borjúfej (a vidékünkön „szőregghi csodaborjú“ néven híressé vált 3 hetes borjú feje), 1 drb európai teknőcz (*Emys europaea*), 400 drb doboz, a kagyló-, csiga- és ásványgyűjtemény részére, 100 drb fedő-üveg górcsői praeparatumokhoz, 60 darab fedő-tábla a kryptogam növényekhez, továbbá nagyobb mennyiségű borszesz, carbolsav, sodronyok, mirenykenőcs, üvegszemek, kámfor, keményítő, arab mézga, gombostűk, kócz, gyapot s egyéb az állatok kitöméséhez megkívántató anyagok, melyek a praeparálásoknál szükségesekké váltak.

Ajándékozás által e szertár gyűjteményét gyarapították: tek. Gyertyánffy Dénes úr Nagy-Szent-Miklósról 1 drb rókával (*Canis vulpes*); tek. Szluha Ágoston városi főkapitány úr 1 drb közönséges gödénnyel (*Pelecanus onocrotalus*) és 1 drb tengeri sirálylyal (*Larus maritimus*); tek. Wolf Henrik hajóskapitány úr 1 drb fiatal uhuval (*Bubo maximus*); tek. Skultéthy Kálmán úr 1 drb uhuval (*Strix bubo*); tek. Vasvári László tengerészkapitány úr Triesztből 1 drb fűrészhallal (*Pristis antiquorum*) és 1 drb négyfogúval (*Tetrodon*); tek. Damis Hubert vasuti mérnök úr Bilekből 1 drb Aesculap-siklóval (*Coluber Aesculapii*); tek. Schäffer György kataszt. becslőbiztos úr mintegy 80 darabból álló érdekes ásvány-gyűjteménnyel, mely főleg Resicza vasérczeit tartalmazza, kapcsolatban mindazon vas-, aczél- és egyéb anyagokkal, melyek a resiczai érczolvasztókban nyeretnek; tek. Brun Alfons főmérnök úr 6 darab koczka alakban szépen faragott s részben csiszolt közzettel, melyek a szegedi hidépítésnél használt különböző közeteket tüntetik fel; tek. Ambrózy Ferencz gyógyszerész úr a következő kis gyűjteménnyel: 1 doboz pirék (*Coccus cacti*), 1 doboz anyarozs (*Secale cornutum*), 1 doboz valódi sáfrány (*Crocus sativus*), 1 doboz szerecsendió-virág (*Flores myristicae moschatae*), 4 drb szerecsendió (*Nuces myristicae moschatae*); 1 doboz tömjén (*Olibanum*), 1 doboz kámfor (*Camphora*), fehér- és hosszúbors (*Piper alb., nigr., longum*) à 1 doboz, 4 drb gyömbér (*Radix Zingiberi*), 1 drb chinai rebarbara (*Radix Rhei*), 1 doboz fehér és 1 doboz fekete mustármag (*Sinapis alb. et nigra*), 1 doboz lupulin, 1 doboz izlandi zuzmó (*Cetraria islandica*). Nemkülönben hozzájárultak a szertár gyűjteményeinek gyarapításához a főgymnasium tanuló ifjai is, kik közül többen 25 drb kagylóval, 18 drb csigával, 2 drb függő czinke fészekkel, 16 drb ásvánnyal, Gibba József VI. oszt. tanuló 30 drb pillangóval, Tóth János VI. oszt. tanuló 1 görénnyel (*Mustela putorius*), Hübner Lajos V. oszt. tanuló 3 drb őshal-lenyomattal (solenhofeni palában), Kont Árkád IV. oszt. tanuló

10 drb scorpióval (*Scorpio europaeus*), míg mások több darab madártojással, néhány hullővel, s mintegy 60 drb rovarral gazdagították intézetünk természetrajzi szertárát. Kedves kötelességünknek tartjuk az intézet nevében köszönetet mondani a t. tanügybarátoknak, kik az intézet szertárát bármi csekélységgel gyarapították, úgyszintén nt. Bertalan Alajos tanár úrnak, ki a természetrajzi tárgyak praeparálásában nagy buzgalommal működött, továbbá nt. Firtinger Jakab tanár úrnak, ki a praeparálásoknál a természetrajz tanárának mindenkor készséges támogatója volt.

d) A régiség- és éremgyűjteményt gyarapítá az Ormós Zsigmond-ünnepélyt rendező bizottság mélt. Ormós Zs. főispán úr tiszteletére vert érem egy példányával, tek. Barakovich Kálmán perlaki kir. járásbirósági aljegyző úr több drb éremmel.

G) Tanári könyvtár.

Vásárlás utján következő munkákkal gyarapodott a könyvtár: Gyulai Pál, Budapesti szemle. Budapest, 1882—83. folyama. — Természettudományi közlöny. Budapest, 1882—83. — Az országos középtanodai tanár-egylet közlönye. Budapest, 1882—83. — Közoktatás. Budapest, 1882—83. — Magyar Tanügy. Budapest, 1882—83. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Wien, 1882—83. — Annalen der Physik und Chemie. Leipzig, 1882—83. — Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht. Leipzig, 1882—83. — Fraknói Vilmos, Martinovics és társainak összeesküvése. Budapest, 1880. — Dr. Márki Sándor, Dósa György és forradalma. Budapest, 1883. — Cs. M. Társadalomtudomány. Budapest, 1883. — Dr. Ribáry Ferenc, Világtörténelem. Budapest, I—V. kötet, 1879—83. — Régi magyar költők tára, kiadja a m. t. akademia. IV. kötet. Budapest, 1883. — Dr. Fraknói Vilmos, Magyar országgyűlési emlékek. VIII. köt. Budapest, 1883. — Szilágyi Sándor, Erdélyi országgyűlési emlékek. VIII. köt. Bpest, 1882. — Simonyi Zsigmond, A magyar köztársaság. Budapest, 1882. — Vámbéry Ármin, A magyarok eredete. Budapest, 1882. — Lehr Albert, Arany J. Toldija nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Budapest, 1882. — Könyvkiállítási emlék. Kiadja az országos magyar iparművészeti muzeum. Budapest, 1882. — Gyulai Pál, Katona József és Bánk Bánja. Budapest, 1883. — Dr. Bászeli Aurél, Az ó-kori classikusok tanulmánya. Budapest, 1883. — A kísérleti természettan tankönyve. Jamin „Petit Traité De Physique“ című munkája nyomán írta Kont Gyula tanár. Budapest, 1876. — K. Fr. Süpfle, Aufgaben zu lateinischen Stilübungen. Karlsruhe, 1882. 3 k. — Dr. Mórítz Seyffert, Dr. Friedrich Ellendt's Lateinische Grammatik. Berlin, 1882. — Dr. Ivan Müller, K. Fr. von Nägelsbach's Lateinische Sti-

listik für Deutsche. Nürnberg, 1881. — Theodorus Menke, Atlas Antiquus. Gotha, 1865. — A. Kiepert, Neuer Atlas von Hellas und den Hellenischen Colonien. Berlin, 1879. — Mészáros Nándor, Görög olvasókönyv. Buda, 1873. 2 példány. — Wilhelm, Herodoti De Bello Persico Librorum Epitome. Vindobonae, 1870. 3 példány. — Dindorf, Homeri Odyssea. Lipsiae, 1882. 2 péld. — Horváth Zsigmond, Xenophon Cyropédiája. Budapest, 1880. 2 péld. — Hermann, Platonis Eutyphro Apologia Socratis Crito Phaedo. Lipsiae, 1882. 2 péld. — Gitlbauer, Qu. Horatii Flacci Carmina Selecta. Vindobonae, 1882. 2 péld. — Halm, Cornelii Taciti Libri qui supersunt. Lipsiae, 1881. — Hoffmann, P. Virgilii Maronis Aeneidos Epitome. Vindobonae, 1875. 2 péld. — Dietsch, Gai Sallusti Crispi Libri. Lipsiae, 1882. 2 péld. — Müller, M. Tullii Ciceronis Orationes. Lipsiae, 1881. — Klotz, M. Tullii Ciceronis Orationes. Lipsiae, 1881. — A. Steinhauser, Erzherzogthum Oesterreich. Wien, 1882. — Gr. Hermann Wagner, Das Deutsche Reich und seine Nachbargebiete, II. Auflage. Gotha, Justus Perthes 1879. — Anton Dolesal, Galizien und Lodomerien, das Grossherzogthum Krakkau und Herzogthum Bukovina. 1880. — C. F. Baur, Markgrafschaft Mähren, und Herzogthum Schlesien. Wien und Olmütz, 1880. — C. F. Baur, Herzogthum Krain. Wien, 1880. — B. Kozenn, Herzogthum Kärnthen. Wien, 1880. — C. F. Baur, Schulwandkarte von Königreich Böhmen. Wien, 1880. — B. Kozenn, Herzogthum Steiermark. Wien, 1879. — C. F. Baur, Herzogthum Salzburg. Wien, 1880. — Max von Baumgarten, Herzogthum Bukovina.

Ajándékozásból gyarapodott a könyvtár :

Kálmány Lajos, Szeged Népe. Arad, 1882. Szerző ajándéka.
— Ormós Zsigmond. Emlékkönyv 1883. febr. 20. Az Ormós Zsigmond-
ünnepély rendező bizottság ajándéka.

II) Ifjúsági könyvtár.

Az ifjúsági könyvtár a jelen iskolai évben vásárlás útján a következő munkákkal gyarapodott: Milton János, Elveszett és újra visszanyert paradicsom, ford. Bessenyei Sándor, 1 k. — Alt Móricz (B. Jósika Miklós), Ifjabb Békesi Ferenc kalandjai, 2 k. — Higginson W. Tamás, Az északamerikai egyesült államok története, I. r. 1 k. — Radó Vilmos, Vámbéry utazásai Ázsiában. 1 k. — Dr. Zólyomi Lajos, Magyar Helikon, 1 k. — Fáy András összes beszélei, 3 k. — Verne Gyula, A Robinsonok iskolája, ford. Visi Imre, 1 k. — Verne Gyula, A föld felfedezése, ford. Brózik Károly, 2 k. — Rüstig Zsigmond, Uj Robinson, ford. dr. Dulácska Géza, 1 k. — Bánfi János; Ifjúsági

és népkönyvtár, I—XII. a következő tartalommal: A rongyszedő fia
A varró leány; Munka és jutalom; Az ingoványok leánya; A tizen-
harmadik; A félszemű; A drótos fiu; A félkezű remete; Púpos Pista;
A jósnő álmai I. II.; Fejes Boris. — Hoffmann Ferencz, Gulliver
utazásai, 1 k. — Győri Vilmos, Balassa János. tört. elbeszélés, 1 k. —
Mayer Miksa, Jelesek csarnoka, 1 k. Családi kör, 1 k. Kincses szek-
rény, 1 k. Derék férfiak, 1 k. Arany-bánya, 1 k. — Budenz, Nyelv-
tudományi közlemények, XVII. k. 2 füz. Összesen 29 mű, 32 kötetben
és 2 füzetben.

Ajándékoztak az ifj. könyvtár számára: T. Németh N. úr,
Temesvárról, 6 mű, 7 köt., u. m. Bánóczy, Révay élete és munkái, 1 k.
— Szt.-István Társulat, VII. Pius pápasága, 2 k. — Zádori János,
Egyptom, uti vázlatok, 1 k. — Bergmann, IX. Pius pápa, 1 k. —
Ségur, Rövid és bizalmas feleletek, 1 k. — Ambach, A rabszolga-
kereskedő, 1 k. — Föt. Czirbusz Géza, keg. r. tanár, 2. mű, 2 k.,
u. m. A délmagyarországi Bolgárok ethnol. magánrajza, 1 k. — Az
oczeáni medenczék, mint földrajzi egyedek, 1 k. — A mult tanév végén
az ifj. nagy könyvtár tartalmazott 443 művet, 737 kötetet. Jelenlegi
gyarapodás 14 mű, 19 kötet. — Az ifjusági kis könyvtár tartalmazott
299 címet. Jelenlegi gyarapodás 21 cím, 21 kötetben. — Összes
szaporodás: 35 mű, 40 kötetben.

I) A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói

az 1882—83. tanévben.

a) Ösztöndíjasok.

1. Huszágh Dániel VIII. oszt. tan., Rudolf trónörökös-féle alapítványból évi 200 frttal.
2. Huszár Sándor VIII. oszt. tan., Bonnaz-féle alapítványból évi 96 frttal.
3. Laczkovich Gyula VIII. oszt. tan., Maria Terézia-féle alapítványból évi 150 frttal.
4. Milecz József VIII. oszt. tan., Rudolf trónörökös-féle alapítványból évi 200 frttal.
5. Zombory Lukács VI. oszt. tan., Makra-féle családi ösztöndíjből évi 120 frttal.
6. Budur József IV. oszt. tan., Radeczky-féle alapítványból évi 70 frttal.
7. Palikutja Trifun IV. oszt. tan., Magyar határőrvidéki ösztöndíjas, évi 150 frttal.
8. Endrényi János III. oszt. tan., Bonnaz-féle alapítványból évi 100 frttal.

9. Onitiu Valér II. A. oszt. tan., Gozsdu-féle román alapítványból évi 150 frttal.

b) Futalmazottak.

1. Huszár Sándor VIII. oszt. tan., a vallástanban tanúsított jeles előmeneteleért az Ebner-féle alapítványból 6 drb arannyal.

2. Gibba József VI. oszt. tan., jó magaviselete s előmeneteleért a Sobay-féle alapítványból 25 frt 20 krral.

3. Deák Antal III. oszt. tan., jó magaviselete s előmeneteleért a Sobay-féle alapítványból 25 frt 20 krral.

4. Remess András VIII. oszt. tan., jó magaviselete s előmeneteleért az Oltványi István-féle alapítványból 61 frt 62 krral.

5. Schott Rezső VII. oszt. tan., jó magaviselete s előmeneteleért az Oltványi István-féle alapítványból 61 frt 62 krral.

Értesítés a jövő 1883—84. tanév megnyitásáról.

A jövő tanévre a beiratások augusztus hó három utolsó napján történnek. — A fölvétel szabályai a következők:

1. A növendék szülői vagy ezek megbizottja kíséretében jelentkezik az igazgatóságnál s itt fölmutatja az előbbi tanévről szóló iskolai bizonyítványát s azon tanodának, melyben ezen bizonyítványt nyerte, Értesítőjét, továbbá keresztelőlevelét s illetőleg születési bizonyítványát.

2. Tandíj fejében a négy alsó osztályba járó ifjak ha helybeliek 3 frt 80 krt, ha vidékiek 6 frt 80 krt, — a négy felsőbe járók pedig ha helybeliek 5 frt 80 krt, ha vidékiek 10 frt 80 krt fizetnek egész tanévre. Szegény sorsú, de jó magaviseletű s szorgalmas növendék, szegénységi bizonyítvány fölmutatása mellett, tandíjelengedést kérhet.

3. Az első osztályba csak oly tanuló vétetik föl, ki 9-ik életévét betöltötte, s a népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal bír.

A vidéki szülők és gyámok figyelmeztetnek, hogy a gyermekeik részére fölfogadandó szállás iránt az igazgatóságnál tudakozódhatnak.

Szeged, 1883. június hó 30-án.

Magyar Gábor,

igazgató.

Tartalom.

Tanulmány a széptan köréből.

A tanári kar.

Előadott tananyag.

Írásbeli feladványok.

A tanulók előmenetele :

A) *A kötelezett tantárgyakban.*

B) *A nem kötelezett tantárgyakban.*

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Rövidítések jelentménye.

Statisztikai kimutatások :

A) *A tanulók általános áttekintése.*

B) *A tanulmányok eredményének áttekintése.*

C) *Az érettségi vizsgálatok eredménye.*

D) *A tanulók származási helyének kimutatása osztályonként.*

Adatok a főgymnasium történetéhez :

A) *Az intézet beléletére vonatkozó néhány fontosabb mozzanat.*

B) *Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.*

C) *Ifjúsági segélyző-egylet.*

D) *Önképző-kör.*

E) *Gyorsíró-kör.*

F) *Szertárak.*

G) *Tanári könyvtár.*

H) *Ifjúsági könyvtár.*

I) *A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói.*

Értesítés a jövő tanév megnyitásáról.
